

OVČAR MARKO.

SPISAL JANEZ JALEN.

5. Sleč žari.

Zadnjo skledo mleka je posnela Bajtnikova Mica, pokrila smetano in je, dasi ni imela navade sama s sabo govoriti, glasno spregovorila: »Prav ponjo bom morala iti.«

Mica je že več let planinila v rodinski koči, ki je bila edina zidana na Jezércih; dandanes je zapuščena, bo v nekaj letih razvalina in bo izginila, kakor so izginile druge stare kočice in támarai.

Izpred praga se je ponovno ozrla proti spodnjemu jezercu, na stezo, po kateri je počasi prihajala Frčejeva Reza z velikim šopkom razcevelega sleča v roki.

»Drugam moram obrniti misli dekliču,« je sklenila korenjaška Mica in sedla na klopco pod smreko, tako debelo, da sta jo dva moža komaj objela.

»Rezka! Najbolj rdeče vejice sleča si nalomila. Prisedi!«

»Za pred Mater božjo sedmerih žalosti sem jih.« In je sedla.

»Sem videla, da si jo prinesla s sabo v planino. Ne vem, če si prav naredila.«

»Nekaj svetega moramo imeti tudi v planinah pri sebi, ko k mašam ne moremo.«

»Imaš prav. Pa — ne s sedmerimi meči prebodnega srca žalostne Matere božje za mladega dekliča kakor si ti.«

»Najlaže pred njo molim.« Solze so ji stopile v oči.

Mica jo je prijela za roko in jo očitajoče pogledala: »Rezka?«

»Kaj me gledaš?«

»Spet si bila v Globokem potoku pri Štefanovem križu.«

»Kako to veš?«

»Pred mano Zavrhom nihče nič ne more skriti. Še mravlje ne kadila in svoje zalege. In ko si predvčerajšnjim vsa zasopla pritekla h kočam in pripovedovala, da si v Globokem potoku čutila medveda, sem kmalu za tabo prišla tudi jaz. In jaz sem bila tisti medved, ki je v gošči nad Štefanovim križem godrnjal in lomastil.«

»Zakaj si me tako prestrašila?«

»Zato sem te, ker nisem mogla več gledati tvojih solza in ker sem te hotela za vselej oplašiti, da ne boš več hodila jokati za Štefanom.«

»Oh! Da ga je morala smreka ubiti. In še previden ni bil. Oh! Preveč sva bila prijatelja.« Skrila je glavo v rdeči sleč in bridko jokala.

Mica jo je nekaj časa molče opazovala in premišljala, ali bi ali bi ne. Pa ko se je spomnila, da Reza nima mame, pravzaprav nikogar, se je odločila, da bo. Prisedla je tesno k njej, k revici, in jo milovala kakor lastnega otroka.

»Rezka! Kakor te ogledujem, ne morem verjeti. Ne bo res. — Morebiti le drugače nisi zdrava.«

Rezka je dvignila glavo in jo začudeno gledala. Ni je razumela. Samo čutila je, da ima Mica, robavsasta Mica, srce in da ima njo, Frčejevo Rezo, zelo rada.

Mica se ji je pa nasmejala. »In četudi je res: če sta se imela rada. Vsak človek kaj pogreši. Res da nimaš mame in pravzaprav nikogar. Bom pa jaz tvoja mama. Nisem praznih rok. Zavrhom je v vsakem grmu krajcar in jaz jih dolga leta nabiram in ne vem pravzaprav nikamor z njimi. — No, reci da.«

»Mica! Ni res, kar misliš.«

»Saj sem rekla, da ne morem verjeti. Kaj pa potem tožiš, da ni bil previden!«

»Zaradi naju dveh mu niso zapirali nebeških vrat.«

»Zaradi drugega pa tudi ne. So mu jih mar zaradi žuljavih rok in pretegnjenih kosti?«

»Mica!«

»No kaj?«

»Pa mi bodi mama. Pa ne zaradi denarja. Tako —«

»Bom, če boš ubogala.«

»Bom.«

»Poglej! Štefan je v nebesih, če še ni, pa še bo. Moli zanj! Ti si pa na zemlji, na kateri vsak

človek nosi svoj križ, pa je vseeno lepa. Vstani! — Poslušaj! — Z vseh bregov se zlivajo glasovi zvoncev h kočam v eno samo pesem, ki človeka ziblje. Kaj so proti njej Bovčani z basom, škantom in pa klarinetom v zasmrajenih gostilnah in na zaprašenih skednjih ob svatbah. In kakšne odre je naredil sam Bog našim godcem: konjem, govedj in drobnici. Podstavil jim je živo skalo, jo pregrnil s travami, obsenčil z gozdovi in opletel z venci sleča. Po osojah ga je nasadil, da prehitro ne odcvete.«

Reza sama sebi ni mogla verjeti, kako da se je Mica tako raznežila, in je z otroško široko odprtimi očmi stala zraven nje, Mica pa je obmolnila in Rezi je bilo silno nerodno; ni vedela, kaj bi, in je hotela oditi: »Treba bo prijeti za žehtar; tretjinek že žene molzne krave h kočam.«

»Nikamor se ti ne mudi. Nisem še vsega povedala.« Prijela jo je okrog pasu.

»Ti si letos prvič prišla v planine, jaz sem se postarala v njih. Tri pomladi boš vsako leto preživela. Prvo doma, drugo med žarečim slečem na Jezércih, tretjo na Zelenici, kadar murke zagore. Srednja je najhujša.«

»O, to bo lepo! Kar vse življenje bom planinila.«

»Je lepo, pa je tudi hudo. Preveč razgiblje pomlad srca. Še bufasti Žorga se bo otajal za dan, dva, potem bo pa spet zamrznil.« Pošepetala ji je na uho, čeprav ju nihče ni mogel slišati: »Izlepa nikomur nič ne verjemi! Sicer bom pa že jaz vse videla, saj sem sedaj tvoja mama.«

»Si. Le bodil!«

Odšli sta vsaka v svojo kočo. Reza je pozabila postaviti pred žalostno Mater božjo razcveli sleč.

Mleko je pelo v žehtare. Pa je pomolila Mica glavo okrog kravjega repa in razigrano opomnila Rezo: »Ti, Trlejeva Meta bo še mleko zlila. Samo na Bukovo peč gleda, čez katero žene Marko jarce. Haha! Kaj ti nisem rekla, deklič, da sleč žari.«

»Morebiti si prezgodaj obsodila.«

»Nje ne. Za fanta pa še ne vem.«

Napenili sta polne žehtare mleka in ga odnesli vsaka v svojo kočo.

* * *

Ovčarji so zaprli v tamore vsak svoj trop. Kakor šestero snežnih zametov, kateri, na debelo naneseni v globoke kočanje, do poletja niso skopneli, so ležali jarci v nepokritih tamorih, z zloženim kamenjem ograjenih. Črne živali med drobnico pa so bile kakor temno kamenje, ki se je privalilo s strmin v nižino na sneg.

Psi so poiskali po kočah svoja korita in pohlastali pripravljeno večerjo, ovčarji pa so pričakovali k skali sredi med kočami in tamori, po kateri se je spenjalo in igralo nekaj kozličev.

Vsak večer so se tako sešli in skoro vselej je kdo poštožil, da mu je ali medved vrgel jarca ali da mu jih je volk klal ali da se mu je kakšen izgubil in ga ni več. Večinoma so bile to motoglave živali, ki jih ni bilo posebno škoda. Joku pa je medved odnesel eno najlepših ovca.

Stali so pred skalo in se pogovarjali:

»K tamorom se ne upa zverina zaradi ognjev in psov, za tropi na paši pa še v jasnih dneh stikuje.«

Radovednost je prignala tudi Tevža. Med ovčarje ni hotel stopiti zaradi Marka; spodil je kozliče s skale in sam sedel nanjo.

Zadnji je prišel Jok, kateremu so hiteli povedati:

»Marko je zopet do zadnjega jagneťa vse prignal h kočam.«

»Prav,« se je razveselil Jok.

»Kakšen zlomek je vendar to, da imamo že vsi drugi več dni izgube, še ti eno, Jok, on pa noben dan nič!«

Jok je mirno razložil kakor bi učil: »Nekaj je sreča, največ pa Volkun, ki vedno obrača trop proti vetru in ga takoj ustavi, če zavoha, da ni varno. Pa bo že še tudi Marko prišel na vrsto. Da bi le prevečkrat ne. Kaj pa drugi?«

»Samo Podgošar — Blaž — pogreša troje jarcev.«

»Ti jih je volk zmetal?«

»Mi jih ni. V Plaznini so se nekam vtekli. Nisem jih mogel izslediti. Jutri zjutraj bo pa skoro gotovo že prepozno.«

Jok je pomislil: »Škoda jih je. Res bo kmalu noč; pa, saj bo jasna in nekaj lune bo tudi. Če bi Marko šel z Volkunom in bi še mojega Hrusta s sabo vzela, jih skoro gotovo rešita.«

»Še mojega Ravsa vzemita,« je ponudil Pokljukar svojega psa.

»Bolj prav, da ne, ko se z Volkunom takoj skolješa.«

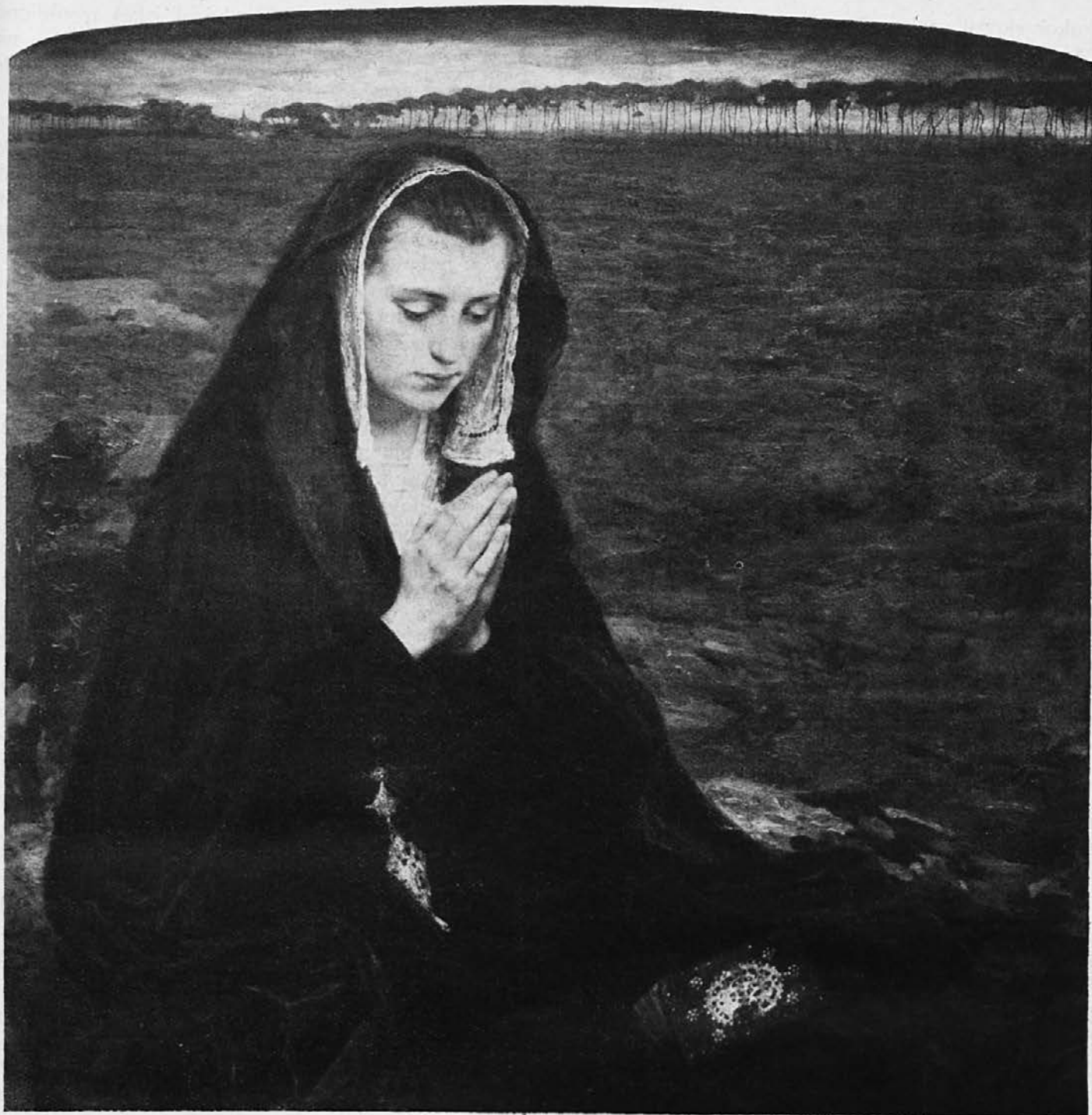
»Pojdiva brž!« je silil Marko.

»Večerjala bi še prej.«

»Kaj večerja!« je dejal Marko in tenko zažvižgal: »Volkun! Hrust! K meni! Fi-fiii! — Kar hihi,« se je obrnil k Blažu, »te bom že s psoma dohitel.«

Psa sta vesela pritekla. Marko jih je grede, ko je odhajal, pobožal: »Priden, Volkun! Priden, Hrust! Oba pridna!«

»Ga nimata psa zastonj rada.« In so odšli vsak k svoji skledi mlečne kaše.

Edgard Maxence: »Zdrava, Kraljica majnika!« (Mestna galerija, Pariz.)

Tevžu se je upirala in jo je skoraj polovico vrgel v pomije. Zmeknil je cokle, sezul nogavice in rekel, preden je odšel: »Noge me pečejo, jih grem v roso hladiti.«

Komaj se je dobro znočilo in so pozaprl koče, se je Tevž kakor lisjak prioprezoval k Podlipnikovemu jarčjemu tamoru, previdno odprl leso, komaj za enega jarca na široko, in se kakor maček splazil k drobnici, katere se ni kaj prida vznemirila. — Kako naj živina, in še posebno jarci, razloči ponoči Tevža od Marka. — Ujel je

za volno jarca in ga pehnil skozi leso iz tamora. In še drugega in še in še. Skrbno je pazil, da ni prijel nobene živali z zvoncem: »Ne bo jih izlepa dobil Marko, četudi ostanejo živi.«

Tiho, da ga nihče ni mogel slišati, je odgnal mali tropič proti Podjavoru, se hitro vrnil in še slišal s svojega ležišča, kako sta vsa zadovoljna prignala Marko in Blaž vse troje izgubljenih jarcev, jih zaprla v Podrobarjev tamor, Marko pa Hrusta k Blažnikovim jarcem, voščil lahko noč in ukazal svojemu psu: »Volkun! Čuvat! Hop!« Pes je skočil,

kakor skoraj vsak večer, čez ograjo v tamor. Za Markom pa so koj nato zaškripale duri Podlipnikove kočice.

Skodoželjno se je nasmejal Tevž v okajene skodle: »Nimaš še nič izgub, mladeč; bomo videli, kdo jih bo imel do nedelje največ.«

Pastirji in majerce, vse je pospalo. Na planjavi med obema jezercema so bili konji ob travo. V pokritih tamorih, večinoma napol v zemljo vkopanih, je prežvekovala goved, Žorgovi voli in Lukeževa čreda; za kamenitimi ogradi pa jarci.

Kakor bi tudi zvonci na vratovih spali, se je redkokdaj kateri oglasil in še takrat prav rahlo.

Ozek krajec lune je že davno zginil. Na jasnem nebu pa so pomežikovale zvezde, kakor bi hotele skozi temo ogledati, kaj se godi na zemlji.

V goščah so se oglašale sove.

Pri tamorih pa so stražili psi: Volkun in Hrust in Ravs in Živa.

Majerce so vedno prve vslejale, še pred svitom, da so do solnca pomolzle krave. Saj so po južini navadno zopet malo legle. Pastirji pa, ki čez dan pri tropih niso smeli prav nič zadremati, so radi dalje poležali.

Utujen od prejšnjega dne je Marko tako trdo spal na frči, da ga je morala Brkovčeva Franca večkrat porukati, preden ga je prebudila: »Marko! — Marko! — Marko! — Zbudi se vendar!«

»Kaj pa je?« je vprašal še v polspanju.

»Od svojega tamora lesa si snoči pozabil zapreti.«

»Nisem. Sama si jo odprla, pa me hočeš oplasiti. Mir mi daj, da bom spal, saj še ni dneva.« Obrnil se je v paž in hotel še enkrat zaspati.

Franca pa ni odnehala: »Marko! Vstani! Zdi se mi, da nekaj jarcev manjka.«

»Bežil!«

»Res!«

Marko, ki je sedaj izprevidel, da ga domača majerca nima za norca, je poskočil s frče kakor bi ga bil vrgel, nateknil cokle in planil iz kočice k tamoru. Obstal je pred napol odprto lesa, se sklonil k zemlji in se zagledal v sledove:

»Seveda, da so šli jarci iz tamora. Pa — ali vidiš — za vsemi jarci je šel še človek, ki je bil bos.«

»Vidim.«

»Le čigava je ta noga? Joka pokličil!«

Franca se je urno obrnila. Marko pa je poiskal še nekaj odfiskov bosih nog in dognal potlačene pete in da je na desni nogi palec zavihan, na levi pa mezinec podvit. Opozoril je na to Joka in Franco in jih prosil, naj si natančno zapomnita, da bosta lahko kdaj pričala, poklical Volkuna, ga

zastavil na sled in se podvival iskat izgubljene jarce. »Ne spuščajte tropa, dokler se sam ne vrnem,« je še odredil in izginil v jutranji somrak.

Volkun ga je kaj kmalu privedel do pogrešanih jarcev, ki so celo pred svojim psom varihom odskočili, tako so bili preplašeni. Ko je Marko z Volkunom preiskaval, če še kje tiči kaka žival, je naletel na čednega koštruna s pregriznjenim vratom. »Volk,« je takoj izprevidel ovčar. Od njega pa je peljala še krvava sled v goščo. Volkun je silil za njo, pa mu Marko ni pustil, kakor bi mu bil rad; ni mogel čez dan pogrešati psa.

Krave so bile še pri kočah, ko je Volkun prignal izgubljeni tropič pred tamor. Marko pa je privlekel na vlaki, s trlo zvezani, mrtvega koštruna pred kočico, ga pustil na njej in odšel štet jarce. Manjkalo mu je samo eno lansko jagnje.

»Bal sem se hujšega,« je povedal majercam, ki so radovedne čakale, koliko je škode. Brez kosila bi bil gnal past, če bi ga ne bila opomnila Franca, da ga čakajo žganci in mleko.

»Še koštruna bi moral pravzaprav odreti, preden grem,« se je domislil Marko.

»Kar ženi, ga bom že jaz,« se je ponudila Mica.

»Kaj misliš, Marko, kdo ti je izpustil jarce?« je vprašala Trlejeva Meta.

»Nič ne mislim, vem in ve tudi, če niste slepe.«

»Pa kdo?« je vprašajoče po vseh pogledala s svojimi modrimi očmi Frčejeva Rezka, ki v svoji otroški duši ni nikogar dolžila. »Res ne vem.«

»Če res ne veš, ti pa povem: Podvihani palec! — Ali sedaj veš?«

Kakor bi zarezgetala kobila se je zasmejala Mica in za njo še dekleta.

»Boljšega prifikljaja mu nisi mogel dati. Podvihani palec naj bo, vsaj ne bo vedel, kdaj se o njem pogovarjamo. Če bo pa le pogruntal, se ga bomo pa vselej lahko hitro iznebile.« Tako je bil všeč to jutro Marko Brkovčevi Franci, da, če bi Miha ne bil Miha —? Seve, Mica bi pa obdolžila razcvetele plazove sleča.

Marko je odgnal svoj trop.

Pred kočico pa je stopila Mica, napravila z dlanmi trobilo, poklicala črednika, ki je s tretjinekom gnal krave na Bāsališče in mu zakričala: »Lukaaa! Nič ni hudegaaa. Samo eno lansko jagnje manjkaaa. Pa še tisto je bilo grintavooo.« Ooo, ooo, ooo, se je odzval odmev.

»Da ne bo ‚Podvihani palec‘ mislil, kako je Marku skljudal,« je povedala Mica dekletom, nabrusila nož in se lotila koštruna.

Vsi so ga jedli zvečer in še drugi dan, tudi Tevž.

Pastirji so zjutraj naglo odganjali trope na pašo, se porazgubili vsak v svojo stran, pod noč pa so počasi prizvonkljali z živino nazaj h kočam.

Majerce pa so imele največjo zadrego zjutraj in pod noč; čez dan so posnemale, sirile in medle, hodile druga k drugi v vas in se največkrat sešle pri izkušeni Mici.

Brkovčeva je stopila v rodinsko kočo: »Zadnje dni sem nečesa pogrešila v planini, pa se nisem mogla spomniti, česa manjka. Sedaj vem. Meškovo Joža je utihnil in nič več ne poje.«

»Saj res,« ji je pritrdila Meta. »Ga bomo morale prositi, naj nam še kaj zapoje. Lep glas ima in toliko pesmi zna, da mu jih nikoli ne zmanjka.«

»Morebiti je bolan,« je sočustvovala z njim Frčejeva.

»Pa še hudo je bolan; na srcu,« je vedela Mica.

»Kaj ga mar dekle ne mara? Pa je dober fant.«

»Saj nobene nima.«

»Ga bo že minilo. Potem bo pa spet pel.«

»Meni se pa smili,« je zopet sočustvovala z njim Rezka.

»Pa se mu ponudi. Preklicano bi bila lačna. Na pesmih kuhan sok je redek.« Jo je zavrnila Mica. »Bi pa še ‚Podvihani palec‘ za bolj gostega zaslužil, kakor je malo prida.«

»Podvihani palec!«

Hi, hi, hi, so zahihitale in odšle vsaka za svojim delom.

Tudi pastirji so začeli zvečer, ko so zaprli živino, zelo pogosto obiskovati majerce.

Tevž je ogledal, da je Brkovčeva Franca sama doma, pa je stopil v Podlipnikovo kočo:

»Kaj sta te kar samo pustila Marko in Jok.«

»Saj me ni strah.«

»Pa bi ti vsaj kratek čas delala, tako brhkemu dekliču kakor si ti.«

»Boš pa ti kaj povedal, da bo prej noč.«

»Prav gotovo ti je po Mihiu dolgčas.«

»Kaj mi bo dolgčas, saj mi ga ti krajšaš.«

»Veš, Francka, jaz bi vsak dan prišel k tebi v vas, pa ne maram zaradi vašega ovčarja.«

»Kaj pa Marka briga; saj ni moj fant.«

»Ti ni treba biti žal, če ni. Metlo bi ti pa lahko vendarle novo naredil, ko je ta že precej obrabljena.«

»Saj jo je nameraval, in to prav ono jutro, ko je šel pod Javor jarce iskat. Sedaj pa noč in dan išče tistega, ki je takrat bos hodil po njegovem tamoru. Sled si je dobro ogledal in jaz tudi. Takoj bi ga spoznala.«

»Koga išče?«

»Podvihani palec.«

Tevžu je kar sapo zaprlo. Franca pa se je vstopila predenj, ga porogljivo gledala in mu še nagajala: »Tevž, zdi se mi, da se ti noge polé. Prav dobro de, če jih v mlačni vodi izplakneš. Ti bom vlila kropa v pomijnik.« In preden je tretjinek utegnili odpreti usta, je že postavila pomijnik pred njegove noge: »No, kar sezuj se.«

»Ne, ne. Ne utegnem,« je zajecal Tevž in se podvzival iz kočice.

Franca pa za njim na prag in ga je prav sladko vabila: »Nikar še ne hodi. Še dolgo ne bo noči in meni bo dolgočasno. Saj ne bom Mihiu povedala, če se ga bojiš, da sva se tudi midva malo rada imela v planini.«

Tevž se je naredil gluhega. Ko pa se je spomnil, kako neumno se je bil izdal, je zaklel predse: »Prekleta baba, hudičeva.«

Od tistega večera se Tevž nikoli ni preobul vpričo drugih in tudi nog ni šel nič več v roso hladiti.

Konjarja Tomaža je zadnje dni vsaka pot peljala k Bajtnikovi Mici. Mica se je tudi kar nekako pomladila in je govorila kakor najbolj razcvetelo dekle o rožah in sleču, ki je res tisto leto žarel kakor že davno ne.

In stari kirasir se je odločil. Še nobena ataka ga ni tako skrbela. Dolgo je molčal pri ognjišču, potem se mu je pa kar odtrgala beseda: »Mica! Morebiti bi pa le ne bilo preveč neumno, če bi se midva vzela.«

»Sedaj v teh letih?«

»Bolj prav je, če v sivih letih skuhava trmo, kakor če bi je nikoli ne. Vsaj nekaj imava in ti še stanovanje; kar lepo bi bilo.«

»Prepozno si se spomnil, Tomaž!« Mica se ni norčevala.

»Otrok bi res ne bilo več. Pa zavoljo naju dveh.«

»Če bi mi bil ti to povedal kadarkoli še pred štirinajstimi dnevi, bi bila kar gotovo rekla: Pa se vzemiva! Sedaj pa ne več.«

»Da si se v dvajsetih letih vprav zadnjih štirinajst dni tako premislila, mi kar noče v glavo.«

Mica mu je pa na uho pošepetala: »Tomaž! Jaz imam otroka.«

Konjar je odskočil, tako se je začudil: »Ti, Mica, otroka. Kje?«

»Pri sebi. V planini. Na Jezercih.«

»Kje?«

»Frčejevi Rezki, ki je tako sama, sem se ponudila za mamo in deklič me je z veseljem sprejel.«

»A tako. — Prav si naredila.«

»Kaj neda.«

»Pa tudi to je prav, da sem povedal, kar sem. Laže nama bo odslej.«

Oznanjenje.

Sveta družina.

»Saj je bilo dolga leta dovolj hudo. Tebi in meni.«

Zanaprej sta si bila Tomaž in Mica tako odkrita prijatelja, kakor si niti v mladih letih nista bila.

Marko je še pred kravami prignal h kočam. Tako je napasel jarce, da so mu začeli sredi popoldneva polegati in siliti domov.

Majerce so sedele pri Mici pod smreko.

Trlejeva Meta je dregnila Brkovčevo: »Pojdi in daj Marku jesti.«

»Če je lačen, si bo že sam kaj poiskal. Pa ne verjamem, da bi sedaj hotel jesti.«

»Uh, nič mu ne postrežeš.«

Ostale tri so si za Metinim hrbtom pomežiknile.

Marko je res vzel samo sekuro in vrv iz kočice in odšel po drva pod vlak. Mimo Metine kočice je vodila steza do Podlipnikovih drva.

Meta se je izgovorila in odšla v svojo kočico, vse so vedele zakaj.

»Danes ga izpazim,« je takoj sklenila Mica.

Večkrat je že šel Marko mimo Metine kočice; vselej je stal dekljč na pragu; vselej sta spregovorila nekaj besedi; ustavil pa se Marko ni.

In Mica, ki je imela oči, da je tudi na daljavo razločila poteze na obrazih, je ugotovila, da je Marko z Meto samo prijazen kakor z vsemi, z mladimi in starimi, več pa ne čuti do nje. Še več; da ve, kako je Meti všeč, pa noče videti: »Pa se bo morda kmalu ženil, ker Jernej ne bo dolgo. Ej, če bi Rezko, mojo Rezko —«

Začela je hvaliti njegovo pridnost, poštenost, podjetnost, postavo, vse: »Že kar v očeh mu bereš, da ne bodo pometali z njim.«

Franca ji je pomagala: »Kakor sva si že prišla navzkriž, pa me vendar ni sram priznati, da, če bi že Mihova ne bila, bi bila kar vesela, ko bi me Marko vprašal.«

»Katerakoli ga bo dobila, ne bo je treba biti sram svojega moža,« jima je potrdila še Reza.

Teh besedi svoje Rezke je bila Mica silno vesela: »Morda bo le.«

Franca pa je povedala:

»Bogve, kaj bo še z Markom, ko se je tako napačno zagledal.«

»V katero?« sta bili obe drugi radovedni.

»V Podlipnikovo Ančko.«

»Kaj je znorel,« se je skoraj razhudila Mica.

»Saj ga Ančka tudi rada vidi.«

»Tako,« se je hudovala Mica še naprej.

Reza pa jo je mirila: »Kaj moreta zato.«

»Drugam naj obrne misli, drugače bo preveč pretrpel,« je skrbela za Marka Mica in mislila na Rezko, ki je pa drugače vedela povedati: »Misli si pač še dajo ukazovati, srce pa ne. Hudo mu bo, naj ne vem kam ukaže svojim mislim. Srce ne pojde za njimi.« Pa je bil Rezki Marko hudo všeč, najbolj zato, ker ni znal skriti, da se je previsoko zagledal. In prav dobro je vedela, kam je hotela Mica obrniti njene misli in želje in srce: »O, ne. Fanta ne bom nikoli prevzela drugi; to mora preveč boleli.«

Zvečer je šla Rezka po vodo. V jezercu je plavala že skoraj polna luna. Od njega k smreki, pod katero je Mica iznova tkala svoje misli, pa sta prispela Meškov Joža in Frčejeva Reza, ki je postavila vodo v kočico in tesno prisedla k Mici:

»Mamica! Lepo je, kadar Bog z venci žarečega sleča oplete planine.«

»Sem slišala pesem. Prav! Če se le ne boš še kdaj kesala.«

Potem sta še dolgo šepetali: »Pravzaprav je škoda, da mora delaven človek tudi v tako lepih nočeh, kakršna je nocoj v gorah, vsaj malo spati. Lahko noč! Mamica!«

»Lahko noč.«

Jezus sreča svojo žalostno mater.

Vstali Jezus se prikaže Mariji.

Tiho sta legli vsaka na svoje ležišče, kjer se je Mica potolažila: »Bo vsaj na križ v Globokem potoku pozabila, Rezka.«

* * *

Tokrat je Gašper Poklukar prignal prvi h kočam, zaprl Ravsa in šel naproti Primoževemu Marku, ki je gnal s Požganja.

»Marko! O sveti Marjeti bo moje žene god. Rad bi ji kaj kupil, pa nimam s čim. In otroci so tudi vajeni priboljška na ta dan.«

»Jaz ti ne morem pomagati.«

»Lahko mi.«

»Kako, ko nimam denarja.«

»Ti ga nič ni treba. V Bukovi peči«, mu je zaupno pripovedoval Gašper, »imam ogledanega čednega gamsa, pa mu ne morem do živega. Vselej se mi umakne tako v skalo, da ga od nobene strani ne morem s kroglo doseči. Ti, ki si korajžen, bi splezal za njim in mi ga potisnil zgoraj ven in — bumf. Če se bo nazaj pritakal, ga boš pa spodaj ven privalil.«

Marku so zažarele oči: »Kdaj bi ga pa?«

»Koj nocoj. Kar za mano pridi.«

»Bom.«

Marko je zginil od koč in pod noč je počila na vrhu Bukove peči Poklukarjeva puška.

Pozno je prišel Marko domov in Franca, ki ni mogla pomiti z drugo posodo vred tudi Markove sklede, mu je nejevoljna očitala: »Le kje hodiš, da te ni večerjat.«

»Mar mi je nocoj kaša. Še vama je lahko žal, če sta se je preveč najedla. Franca! Jetra nam boš naredila.«

»Kakšna?« je vprašal Jok.

»Gamsova,« se je pohvalil Marko.

»Kje si jih dobil?« je izpraševal Jok, nič kaj vesel.

»Z Gašperjem sva povalila v Bukovi peči gamsa.«

»Prilegle se bodo. Marko ti si pa fant,« ga je pohvalila Franca.

»Le naredi jih, jaz jih ne bom jedel,« je izjavil Jok in se obrnil proč.

»Zakaj ne?«

»S Poklukarjem hodiš okrog. Še piti začni z njim.«

»Ženi bo kupil rufo za god in otrokom priboljšek.«

»Verjemi mu.«

Marka je grabila jeza, ker se je nadejal, da ga Jok pohvali, ga je pa grajal. Pa komposteljski romar še ni dokončal: »Seveda! Do gamsov in srnjakov dóbi slo, jarce ti bo pa zverjad odnašala. Kakšen ovčar pa boš?«

Marko je molčal; ni se maral prerekati s po-božnim možem.

Jok je pa odvrget romarja in je govoril kakor grmeč Mojzes:

»Le. Vedi pa: Če bi z rokami iz trnjevega grmovja travo trgjal in sušil in s fistim senom jarce redil, boš več mesa snedel, kakor če leto in dan postopaš za gamsi in srnjaki. Le, le! Le vdaj se sli. Seveda. V Orličih, na najbolj strmi skali visi tvoj parizar in najtežja vprega za predenj, s katero boš pripeljal slo centov blaga iz Trsta na Dunaj. Še nocoj splezaj ponj. Le, le, kar.«

Na trde besede se je tudi Marko opogumil in je zadirčno jezikal: »Če mi nič ne privoščiš.« Raz-trgal je z rokami jetra, stopil na prag, požvižgal Volkunu in Hrustu in jih vrgel vsakemu polovico. Skoro mu je bilo žal, da je poklical tudi Jokovega psa, bolj iz navade ga je kakor s premislekom, pa se je prepozno spomnil.

»Čeprav si jih iz togote vrgel psom, si prav naredil. Zate je kaša.«

»Sem že tvojega zmerjanja sit.«

»Še kaže ti bo manjkalo, če boš z Gašperjem hodil.«

Franca je zagrebla ogenj v pepel in legla. Ker ni marala, da bi ju opravljali, ju je opomnila: »Le vpijta. Po drugih kočah pa poslušaj.«

Marko dolgo ni zaspal in je delal naklepe: »Še bom šel, še. — Kaj mu mar. — Kaj je mar moj oče? — Prava reč, če je romal v Kompostelo. — Za nalašč bom s Trlejevo Mešo prijazen, da ga bo še bolj jezilo. — Saj nisem več otrok.«

Ko se je zjutraj precej pozno prebudil, je slišal pred kočo govoriti Franco: »Ne bo dobre volje. Ga je sinoči Jok precej trdo prijel, ker je šel s Poklukarjem na gamsa.«

»Marko s Poklukarjem —.«

»Ančka!« je sunilo Marka v srce, ki je spoznal glas in Ančkino žalost v njem. Sram ga je bilo, da bi bil najrajši potegnul kožuh čez glavo in bi nikoli več ne vstal.

»Kaj boš do solnca spal, Marko,« se je ponorčeval Cenek, ki je vstopil.

Marko je navidez premagal žalost: »O, dobro jutro Cenek, pa si zgoden.«

»Se nama je mudilo.«

Z rožastim škaфом in pisanim svitkom v roki je vstopila Ančka: »Dobro jutro!«

»Bog daj.«

»Marko! Mama je ukazala, da še danes priženi domov na sol.«

Kako je pokazala, da je Podlipnikova.

»Pojutrišnjem sem mislil.«

»Danes!« je ukazala.

»Bom gnal,« je odgovoril tiho, da se je komaj slišalo. Ančke se ni upal pogledati.

Ančki se je zasmilil in z božajočim glasom je rekla:

»Marko! — Sinoči so vašega oča prevideli.«

Marku je zastala žlica v skledi. Planil je iz koče in spustil jarce. Ves zmeden je bil. Volkun ga je začudeno gledal. »Ooo! Da bi se v zemljo pogreznil.«

Na Bāsališčih je zaslišal peti vinjenega Gašperja neumno pesem. Ognil se ga je in mislil: »Gamsa je v Moste nesel, prodal in pil. Muhovčevi jarci se danes ne bodo do sifa napasli.«

Še pravočasno je opazil Ančko, ki je nesla škaף mleka na glavi, in Ceneka z dežico smetane v roki. Skril se jima je. Na vrhu Črvivce pa je zagledal, da tudi Jok žene domov na sol. Spoznal je njegovo dobroto in umel žalost, ki mu jo je sinoči prizadel s svojo trmo. Počakal ga je in prosil, naj mu nikar ne zameri.

»Je že dobro, Marko, samo, da izprevidiš.«

(Dalje prihodnjič.)

LE ČEMU...

I. SEVER.

Ela je bila žalostna, ker je morala v kuhinji pisati domačo nalogo. Mama je vedela, da aleka ne bo h kosilu, zato šele sedaj pospravlja sobe. Atek in mama se dostikrat menita italijanski, zato da bi Ela ne razumela. Le zakaj se pripravila!

Včeraj je mama že dopoldne pospravila. Okna je odprla in tudi kanarčku je dala sveže vode. Atek je prišel domov ob eni kakor navadno. Ni rekel: »Dober dan, ženka«, tudi ni pogladil Ele po laseh. Mama ga ni pogledala. Krožnike je vzela in enega je obrisala.

»Kaj še ni kosila? Hitro...!« Mama je nekaj rekla, nato ji je atek vzel krožnik iz rok. Z obema rokama ga je držal, tako kakor bi ga hotel prelomiti. Potem ga je postavil na mizo. Atek se je usedel; stol je kar zaškripal. Ela je čakala, da bo mamika začela moliti ali da se bo vsaj pokrižala.

»Česa pa otrok čaka?« je vprašal atek mamo.

Mama je zakričala: »Kaj jaz vem, vprašaj jo.« Ela se je stresla.

Tedaj je alek vrgel žlico po mizi. Ela je planila v jok. Potem sta se atek in mama italijanski menila. Silno glasno. Deklica si je obrisala solze s predpasnikom. Plašno je pogledala, ali jo mama vidi. Je ni videla. Solze so tekle mami po obrazu in kar z roko si jih je brisala.

»Na, robček, mami.«

Atek je utihnil. Začel se je sprehajati po sobi potem je obstal pred kletko, v kateri je skakal kanarček. Mama je prinesla meso in špinačo. Atek je vse pojedel. Mama je zrezala na svojem krožniku meso za Elo. Le dva koščka je pojedla, več ni mogla, preveč se je jokala. Atek jo je dvakrat hudo pogledal in enkrat ji je hotel nekaj povedati, pa ji ni.

Ko je mama odšla v kuhinjo, si je atek prižgal cigareto. Nasmehnil se je Eli in segel po njej. Na njegovih kolenih je sedela in alek jo je vprašal:

»No, Eluška, ali si bila pridna v šoli?« Prikimala je, — dasi se je domislila, da ni bila pridna. Klepetala je z Miro. Sestra Adelina je zapovedala: »Mir!«, šele potem je Ela zopet pazila.

»Atek, ti si hud...«

»Nisem, saj vidiš, da se smejem.«

»Pa poprej...?«

Atek se ni več smehljaj. V strop se je zagledal in nato na stensko uro.

»Moram v urad. Adijo, Eluška. Da ne jeziš mame!«

Najrajši bi mu bila Ela povedala, da jezi mamo on. Ni se upala. Sicer pa je atek že zaprl vrata za seboj.

»Mama, čemu sta se kregala?«
»Kaj ti veš... Pusti me... Nisva se kregala...«
Ko se je Ela ponoči vzbudila, je slišala, da se mama joče.

»Kje je atek?«

»Ga še ni. Le spančkaj.«

Tudi zjutraj ni bilo ateka doma. Gotovo je šel na potovanje. Mama je prikimala, ko jo je pri kosilu vprašala.

Kako dolgo mama pospravlja! Ela ne more računati. Tako neumno je to računanje! Zopet bo slab red. Sestra Adelina je stroga in nič je ne umem, ko razlaga. — Ah, ji bo že Mira pred uro napravila računsko nalogo. V zahvalo ji bo Ela nastavila slovniško nalogo. Mama pravi, da je laž najgrši greh. Lahko tako pravi sedaj, ko je velika in ne hodi več v šolo.

Ela zapre računico in zvezek tudi. Tiho odpre vrata. V prvi sobi, spalnici, ni mame. Mama je v jedilnici. Pogovarja se z nekom. Gotovo z gospo Makovo.

»Ko bi bila namestu tebe, bi se kar ločila. Ne pomaga nič. Ta nesramnica ga je popolnoma zamamila.«

Ela ne razume. Gospa Makova rabi tako čudne besede.

»Ko bi ne imela punce, že davno bi bila šla...«

»Mama bi zapustila ateka. O...!«

»Kaj pa prisluškuješ! Sram te bodi!«

Gospa Makova pravi: »Otroci so pač otroci.« Strogo pogleda Elo.

Ela zopet sedi pri odprtem zvezku in računici. Malo strah jo je, kaj bo, ko odide gospa.

Skozi odprta vrata vidi, da je mama prišla v spalnico. Gospa Makova je torej že odšla.

Mama se pudra pred ogledalom. Ela misli, da je gospa Makova dosli lepša kakor mama — atek je tudi lepši.

»Mama, kajne, jaz sem podobna ateku?«

»Si!«

Mama se je okrenila. Malo se je nasmehnila.

»Ali imaš ateka jako rada?«

»Jako rada ga imam, — saj veš — zato ne smeš stran, ne smeš...«

»Sram te bodi, da prisluškuješ«, ponovi mama dosli strože kakor v navzočnosti gospe Makove.

Otroška glavica je sklonjena.

»Mami, kdo je nesramnica?«

»Kaj? Nesramnica — ti, ki prisluškuješ.«

»Kaj misliš, da ne vem! Tista, ki je lepša kakor ti. Atek je tudi lepši.«

Tedaj je vstopil atek. V roki je imel šopek rdečih nageljnov.

»Dober dan, ženka! Pozdravljena mala. Pravkar prihajam z vlaka. Silna vročina je.«

Medtem je mama dala nageljne v vazo. Atek jo je poljubil na lase.

»Lepa si danes, Vera.« Mama se je veselo zasmejala.

»Okopaj se. Takoj bo pripravljena voda. In lačen si tudi, revček.«

»Atek, ti si nesramnež, ne maram te. Mama in jaz bova šli stran... Pusti me, nočem, da me poljubljaš, nočem.«

Kako hudo je pogledal atek mamo!

Vzdihnila je in prijela Elo za roko.

»Sram te bodi, da prisluškuješ. V kuhinjo pojdi, vidiš, kako si užalila ateka.«

Atek in mamica sta se v jedilnici zopet italijansko menila. Silno glasno. Postrežkinja Mica je medtem prišla. K Eli se je usedla, a razgovarjali se ni hotela.

»Mica, ali znate italijanski?« Da ne zna, je povedala. Bilo ji je gotovo žal.

»Makovka laže!« je zavpil atek po slovensko, da se je slišalo v kuhinjo.

»Makovka laže; res?« je ponovila Ela in pogledala Mico.

»Kaj jaz vem. Pri vas je večni teater.« Vzela je ključke od drvarnice in šla po drva. Ela je premišljevala kaj pomeni: večni teater, potem, ali bo tepena radi prisluškovanja.

»Najbolje bo, če danes molčim.« Atek in mama sta prišla v kuhinjo. Za roko sta se držala in oba hkrati se vprašala:

»Si že gotova z nalogo?«

»Še ne — takoj bom,« je plaho povedala Ela, medtem pa je vedela: Makovka je lagala. Grda! Le — čemu?

ROMANCA.

Solnce hodi nad gorami,
solnce hodi nad vodami.
Daj, objemi me, deklet!
V moji duši solnce sije,
v moji duši poldan bije.
S tabo, draga, romal bi,
pa čeprav do večnosti...

Solnce je zašlo za gore,
solnce je vtonilo v vode.
Kaj te, deklica, je strah,
kaj je tvoj obraz teman?
Poln mladosti, sladkih sanj
čujem, glej, zvesto ob tebi,
smrti se prestrašil ne bi.
Kaj je tvoj pogled tak plah?

Z. OCOTEK.

J. E. Lenepveu: Ivana Orleanska na grmadi.

DEVICA ORLEANSKA.

Pojav Device Orleanske je kakor nenavaden plamen, ki je vzplapolal v srednjem veku. V vsej človeški zgodovini poznamo malo tako čudovito lepih primerov skrajne požrtvovalnosti, plemenitega domoljubja, strnjenegega z živo vernostjo, kakor nam ga kaže baš to preprosto kmečko dekle.

Rojena je bila Ivana d'Arc 1. 1412 v vasi Domremy, kjer je njen oče Jakob županil, na meji med lo-

rénsko in šampanjsko pokrajino. Bili so takrat divje razburkani časi: dobra polovica Francije je bila zasedena od Angležev, kralja Karla VII. večina države ni priznavala za pravega vladarja. Obča zmeda, povsod domače vojne, pokolji, ropi in požigi — to je bilo časovno ozadje za pojav tega junaškega dekleta, ki je nastopilo nenadoma in z bleiskom, kakor se prikaže meteor na nočnem nebu.

S trinajstimi leti je Ivana prvič slišala nadnaraven glas in videla nebeško prikazen: angela vojnih trum, svetega Mihaela. Ti prividi so se vedno češče ponavljali, prikazovala se ji je še sveta Katarina in sveta Marjeta in štiri leta kesneje, ko je štela sedemnajst let, je začula božji ukaz, naj povede kralja v Reims, kjer so po starih šegah v starodavni stolnici že od nekdanj mazilili francoske vladarje. Ivana je bila, tako piše zgodovina in sodobna poročila, kostanjevih las, lepa, velika in krepka deklica. Imela je mil glas in bila je skromna in ponižna, a pri tem odločna in pogumna ter izredno razumna, dasi ni znala ne pisati ne brati, od molitev pa komaj očenaš.

Ker mlada junakinja le noče odnehati od svojih načrtov, ji meščani v bližnjem mestecu Vaucouleursu kupijo bojno opremo. Ivana je izjavila, da je tudi brez vsake pomoči pripravljena oditi na daljno in nevarno pot, pa če bi si morala do kolen odbrusiti noge. Hotela je najti bojzljivega kraljiča, ker ji je bilo razodeto, da bo ona tista ženska, ki bo rešila francosko kraljestvo iz sužnosti, v katero ga je

druga ženska — Izabela Bavarska — spravila. Ta legenda je bila obče znana. Zato ni čuda, da so ji verni meščani dali konja in viteški oklep; vojaški poveljnik mesta, žlahtni gospod de Baudricourt, ki jo je sprva s prezirom zavrnil, ji da na vse zadnje meč in spremstvo šestih mož. S temi se na čisto čudežen način prebije skozi sovražne straže — vsa pokrajina je bila v angleških rokah — do mesta Chinona, kjer je bival Karel VII. Ta vladar je bil nevreden omahljivec, nezaupljiv, slaboten in bojzljiv. Dolgo časa se je branil, preden je

odšel z Ivano, ki je v viteški opremi, z zastavo v rokah, vodila vojsko v Reims. Meč je našla pod oltarjem v neki cerkvi, kakor ji je bilo v spanju razodefo. Da se je kraljevič sploh odločil za ta zares nevarni pohod skozi dežele, ki so bile v sovražni oblasti, je bil vzrok ta, da je Ivana medtem osvobodila mesto Orleans, edino veliko, kraljeviču še zvesto postojanko, ki so ga Angleži že šest mesecev oblegali in ki bi se bilo brez njene pomoči že vdalo. Omahujočim vojakom v obleganem mestu je njen pogumni zgled vlil nove vere v zmago in jih napolnil z zaupanjem. Videli so v njej božjo odposlanko, ki je prišla ob dvanajsti uri, da reši kralja in domovino. In ko je pod njenim vodstvom bila angleška vojska premagana in pregnana, mesto pa osvobojeno, so Ivani d'Arc nadeli častni naziv Devica Orleanska. Zmaga se je zdela vsej Franciji kakor neverjeten čudež. V trajen spomin na junaško dekle so kovali medalje, jo slavili v pesmih in knjigah.

Ko je bil Karel VII. maziljen in kronan, ga je tudi severni del kraljestva priznal. Vsa država je začela upati, da bo kmalu konec dolgotrajnim morijam in brezkončni vojni. Da ni Ivana zavzela še Pariza, so preperečili spletkarski dvorjani, ki so z ljubosumnim očesom in z zavistjo opazovali, kako narašča njen vpliv na slabotnega kralja. Ivana v tem ozračju ni mogla strpeti, pobegnila je z dvora in šla na bojišče, kjer so jo vojaki sprejeli kakor svojo od Boga poslano vodnico. Vodila jih je od zmage do zmage. Njeno ime je Angležem vlivalo strah in grozo. V bitki pri Compiègneu so jo sovražniki obkolili, vrgli s konja in ujeli. Nehvaležni kralj ni genil niti z mezincem, da jo reši, v mestih in po kmetih je pa hvaležni narod javno molil za njeno rešitev. Vojvoda Ivan Luksemburški jo je za deset tisoč zlatnikov prodal Angležem, ki so se je opravičeno bali kot svoje najopasnejše sovražnice. Kralj in dvor nista niti poskusila, da se zavzameta za njeno usodo.

Angleži so jo prepeljali v Rouen. Obtožili so jo krivoverstva in čarovnije, ker je trdila, da jo je Bog poslal, da izžene Angleže iz dežele. Pravda, ki so jo vodili zoper njo, je bila ostudna igra. Štiri mesece so mučili ubogo dekle. Zaprta je bila v globoki ječi, z verigami na nogah, ponoči priklenjena na tram. Z zankami in zvijačami so ji skušali izvabiti priznanje, da je satanova odposlanka in čarovnica. Ker ji tega niso mogli dokazati, so jo obtožili krivoverstva, češ, da je nosila moško obleko. Vsa izmučena in čisto izčrpana je podpisala listino, kjer se odpoveduje svojemu poslanstvu in obljublja, da ne bo več oblekla moške obleke. Nato

je bila »milostno« obsojena na dosmrtno ječo in izročena Angležem. Ti pa so hoteli njeno smrt za vsako ceno. Pretvezo so našli kaj hitro. Ponoči so ji v spanju odnesli ženska oblačila in ji pustili moško obleko. Ker ni mogla dobiti svoje obleke več nazaj, je oblekla to. Bilo je dovolj: zaradi tega, ker je prelomila obljubo — in to je bil e d i n i vzrok smrtne obsodbe — so jo obsodili na smrt.

V sredo, 30. maja 1431, so jo ob devetih zjutraj privedli na Sejmski trg v Rouenu, kjer je stala grmada. Tisoč vojakov je stražilo okrog nje. Ivana je, ko so ji naznanili, da jo čaka rabelj, začela jokati, pulila si je lase in silno klicala na pomoč Boga in ljudi. Saj je štela komaj devetnajst let! Pred grmado jo je prevzel prejšnji pogum in hladnokrvnost. In ko so jo že privezali h kolu, je na glas povedala, da je nedolžna, da so bili glasovi, ki jih je slišala, res od Boga in da so se ji res prikazovali svetniki. Prosila je, naj ji v smrtnih mukah drže pred očmi križ, ki so ga šli iskat v bližnjo cerkev. Ko so plameni že objemali grmado, je klicala na pomoč svetega Mihaela. Izdihnila je svojo dušo z Jezusovim imenom na ustnicah. — Staro izročilo pripoveduje, da je ob njeni smrti zagledal eden angleških biričev, ki je zažigal grmado, belega golobčka, ki se je prikazal iz oblakov in se spustil k mučenici... Njen pepel so Angleži raztrosili v reko Seineo, da ne bi prišel v francoske roke.

Devica Orleanska je edinstvena osebnost v zgodovini. Višina npravnega dostojanstva, do katere se je povzpelo to čudežno dekle sredi sirovega in nasilnega časa, v katerem je živela, jo dela nadvse vzvišeno. V njeni osebi je čudovito združena dvojna ljubezen: do Boga in domovine. Francozom je ona prava narodna junakinja, najpopolnejši vzor domovinske ljubezni in junaške požrtvovalnosti. Njeno življenje poveličujejo nešteti znanstveni spisi, pesnitve in drame. Znana je Schillerjeva tragedija, ki prikazuje njeno junaško življenje in mučeniško smrt. — Pred nekaj leti je katoliška Cerkev zaukazala, da se je pravda Device Orleanske obnovila. Ivano so spoznali za nedolžno in kmalu nato je bila proglašena za svetnico. Njen god praznujemo 30. maja.

Original naše slike, ki predstavlja njeno smrt na grmadi, se nahaja v pariškem Panthéonu. Slikar Jules Eugène Lenepveu je za to znamenito stavbo naslikal celo vrsto prizorov iz življenja Device Orleanske. Lenepveu je bil zgodovinski slikar, ki je bil rojen l. 1819 v Angersu, umrl pa v Parizu l. 1898. Bil je učenec Fr. Picota in je razen zgodovinskih kompozicij naslikal mnogo cerkvenih slik in prizorov iz vsakdanjega življenja. —a.

POTOVANJE ANGLEŽA.

Potopis Edvarda Browna po slovenskih deželah leta 1669.

JANKO KOTNIK.

Angleži so v prejšnjih stoletjih radi potovali po naših krajih. Deloma jih je gnala na pot lastna želja po spoznavanju tujih dežel, deloma pa je imelo to potovanje nekak služben značaj: angleška vlada je namreč često pošiljala učenjake v manj znane evropske pokrajine, da jih prouče in potem poročajo o njih svoji vladi.

Ohranilo se nam je več takih poročil, in sicer v obliki potopisov in dnevnikov. V ljubljanski muzejski knjižnici se hrani delo: W. A. Cadell, *A journey in Carniola, Italy and France, in the years 1817, 1818 in two volumes* Edinburgh 1820. (W. A. Cadell, Potovanje po Kranjski, Italiji in Franciji v letih 1817, 1818 v dveh zvezkih.) Nas zanima zlasti prvi zvezek, ki piše o Kranjski. Približno v isto dobo spada tudi potovanje angleškega učenjaka Sir H. Davy - ja, o katerem poroča podrobneje V. Steska v »Slovenca« (16. novembra 1926). Nekako sto let prej je obiskal naše kraje Anglež Simon Clement. Poročilo o tem potovanju je ohranjeno v rokopisu v britskem muzeju v Londonu. Priobčil ga je v srbohrvaščini Tih. R. Gjorgjevič v mariborskem časopisu za ZN l. XVI. (1920/21) pod naslovom: *Puťovanje Simona Klementa kroz severozapadne krajeve naše zemlje 1715 god.* (Naslov dnevnika pa je takle: *A journal of my travels into the Lower Hungary, Sclavonia, Croatia, Friula, Carniola & Styria in the year 1715.* (Dnevnik o mojih potovanjih po dolnji Ogrski, Slavoniji, Hrvaški, Furlaniji, Kranjski in Štajerski v l. 1715.)

Se 46 let poprej, torej v drugi polovici 17. stoletja, pa je zašel v naše kraje angleški zdravnik Edward Browne. Ta se je rodil l. 1644 v Norwichu v vzhodni Angliji. Dnevnik, ki je ohranjen izza njegove mladosti, nam pripoveduje, da je že zelo zgodaj kazal posebno nagnjenje do zdravniškega poklica. Malone vsak dan je seciral kako žival, včasih psa, včasih opico, telečjo nogo ali puranovo srce. V knjižnici svojega očeta je studiral rastlinstvo, slovstvo in bogoslovske vede, obenem pa je pridno prebiral zdravniške knjige. Postal je zdravnik in član kraljeve znanstvene družbe (Royal Society). Zelo mnogo je potoval. Bival je v Italiji ter se skozi Francijo vrnil domov; l. 1668 ga nahajamo v Rotterdamu, Leydenu, Amsterdamu in Utrechtu. Eno leto pozneje (1669) je na Dunaju, odkoder je napravil tri potovanja, in sicer eno na Ogrsko, drugo v Srbijo, Bolgarijo, Makedonijo in Tesalijo, tretje pa skozi Gornjo Štajersko, Koroško, Kranjsko in Goriško do Benetk ter preko Trbiža, Št. Vida in Gornje Štajerske zopet na Dunaj. Kjerkoli je hodil in bival, se je zanimal za prirodne pojave, za krajevno zgodovino, za šege in navade ter za vse, karkoli je bilo v zvezi z njegovim poklicem. Umril je l. 1708.

Med svetovno vojno, v juliju l. 1917, sem se kot ruski častnik mudil po službenih opravkih v Jassyu v Rumuniji. Ob tej priliki sem si kupil kraško, angleški pisano, kulturno zgodovino Rumunije. V pravkar imenovani knjigi navaja pisec I. Botez kot vir tudi naslednje delo: Edward Browne, *A brief Account of some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Austria, Styria, Ca-*

rinthia, Carniola and Friuli. London 1673. Ker je ta knjiga v naslovu omenjala tudi mojo domovino, ki mi je takrat, v dnevih grozote in dolge ločitve, bila posebno pri srcu, sem si jo zabeležil. Ko pa sem v lanskih počitnicah bival v Londonu, sem jo iskal v britskem muzeju ter jo na srečo tudi našel. Nisem pa mogel dobiti celotnega dela, marveč le oni del, ki govori o potovanju po naših krajih in ima nadpis: *A Journey from Vienna into Styria, Carinthia, Carniola, Friuli, unto the Strange Lake of Zirchnitz, to the Quicksilver Mines of Idria and to the other remarkable Places in the Alps.* (Potovanje z Dunaja na Štajersko, Koroško, Kranjsko, Furlanijo, k čudnemu Cerkniskemu jezeru, k idrijskemu rudniku živega srebra in v druge znamenite alpske kraje.)

Brownova knjiga (v treh delih) je izšla l. 1673. Trinajst let pozneje (l. 1686) je izšel v Nürnbergu tudi nemški prevod. Ta prevod je služil kot vir tudi Valvazorju, ki je l. 1689 izdal svojo »Slavo vojvodine Kranjske«, kjer čestokrat navaja po cele odstavke iz Brownovega dela, zlasti pri opisovanju Ljubelja, Cerkniskega jezera in idrijskega rudnika. Prejkone je imel Valvazor pri roki tudi angleški original, ker na nekem mestu popravlja nemški prevod.

Ker je knjiga tako v izvirniku kakor tudi v nemškem prevodu le težko dostopna, podajam v naslednjem dosloven prevod Brownovega potopisa, kolikor se tiče naših krajev. Pri opisu Idrije sem prevod opustil, ker ga je lahko dobiti pri Valvazorju, glede Gorice in nadaljnjih krajev pa je pot tudi pri Brownu samo z glavnimi potezami očitana. Opomnje pod črto sem dodal zaradi lažjega razumevanja nekaterih mest.

Pisec pravi izpočetka, da ne mara potovati s poštno kočijo, ampak na konju,¹ da se lahko ustavi, kjerkoli se mu zljubi, ter krene lahko, če je treba, tudi v stran od glavne ceste. Pot ga je peljala z Dunaja skozi Baden, Müzzzuschlag, Bruck, Knittelfeld, Judenburg, Friesach, Št. Vid.

V Št. Vidu smo se ustavili ter imeli priložnost, da prisostvujemo uprizoritvi latinske komedije v frančiškanskem samostanu. Bilo je v maju; višje gore je pokrival še sneg, nižje pa so bile vse zelene, polne smrek in macesnov. Bliskalo in grmelo je zelo močno, čim pa je začelo grmeti, so jeli zvoniti.² Mnogi prebivavci imajo debele vratove (golše), nekateri debelejše kot glave. Mnogo ljudi je slepih, drugi so nemi in obenem slepci.³ Izven mesta se nahaja bolnica za tiste, ki so izgubili glas in razum ali pa jih obtežujejo debele golše, kar zelo slabo vpliva na njih zdravstveno stanje, zlasti ob hladnem vremenu. Možje in žene imajo golše, boljši ljudje pa, ki dobro živijo in pijejo vino ter pivo, so manj podvrženi tej nadlogi.⁴ Videl

¹ Ker na mnogih mestih govori v množini, je verjetno, da je imel s seboj vsaj enega, če ne več spremljevalcev.

² Te navade seveda na Angleškem ni bilo.

³ Tudi danes je med prebivavci šentviške okolice mnogo bebecv.

⁴ Mnenje, da voda povzroča golšavost, prevladuje še dandanes.

sem tukaj celo debelejšje golše kot v goratih krajih Savojske.

Odfod smo potovali v Gospo Sveto (Saal ali Solna), nekoč rimsko naselbino in označeno v zemljevidu Wolfganga Laziusa z imenom Colonia Soluensis; polje v okolici se imenuje Ager Soluensis ali Zollfeldt (Gosposvetsko polje); v tem kraju je obilo starin; mnogo pa so jih že raznesli v druge kraje. Na tem polju sem videl tudi starino, o kateri se tako mnogo govori: vojvodski prestol (zove ga kraljev stol = King chair); narejen je iz kamna ter sestavljen v obliki dveh naslanjačev, obrnjenih s hrbtom drug proti drugemu. Na tleh izmed kamnov so napisi, ki pa so gotovo starejši kot sam stol. Ob ustoličenju koroškega vojvode, pa naj si bo kralj, knez ali cesar, sedi on sam ali pa njegov namestnik na eni strani prestola proti vzhodu, kmet pa na drugi strani, ki je obrnjena proti zapadu. Med ceremonijami se dvigne kmet ter podari knezu debelega in medlega vola. Knez mora vzeti medlega ter vrniti debelega, nato dobi od kmeta še lahno zaušnico in s tem je ustoličenje završeno.¹

Gosposvetska cerkev² je zelo starinska in se je srečno izognila besnosti barbarskih narodov. V tej cerkvi sem videl grob sv. Modesta, spremljevalca sv. Vida. Pripoveduje se, da se je grob sam pomaknil za 1 yard (= 90 cm) bliže k oltarju s prostora, kjer se je prvotno nahajal.³ Na cerkvenem ozidju je mnogo rimskih starin, in sicer reliefov, ki so jih svoj čas prinesli z Gosposvetskega polja. Poglavitnejši, ki sem jih opazil, so: voz z dvema konjema,⁴ voz z možem, volk, ki liže sad pod drevesom, Hektor, privezan k Ahilejevemu vozu, ko so ga vlekli skozi Trojo, štiri lepe glave v sredini, dva volka⁵ z rogom in kupico, iz katere raste vinska trta z listi in grozdem. To je nad cerkveno vežo. V veži pa je Cupido z grozdem v

Gospa Sveta in vojvodski stol okoli leta 1670.

roki, Romul in Rem, sesajoča volkuljo, dve podobi nad križem ob sv. Krištofu in še nekaj drugih. Vse to so našli na Gosposvetskem polju. Opazil sem tukaj tudi mnogo napisov; na kamnu na južni strani cerkve je bil naslednji:

Herculi E / Eponae Avg. / Pro salute imp. / Caes. M. Aur. / Antonii P I I F E / LICIS INVICTI /

Tudi mnogo rimskega denarja, bakrenega in srebrnega, so našli v teh krajih. Prinesel sem s seboj zlato Trajanovo kolajno.

Nato smo prišli v Celovec (Clagenfurt ali nekdanja Claudia), ki je sedaj glavno mesto Koroške.¹ Lepo, štirivoglasto mesto je ograjeno s čednim obzidjem, ki je precej široko. Ob vsakem voglu je stolpič, istotako po eden v sredini vmesnega zidovja. Ceste so ravne in gladke, sredi mesta pa je zelo lep trg. Mesto dolguje svojo lepoto marljivim Luterancem, ki so bivali v tej zemlji. Trg krasi marmornat steber z Marijinim kipom na vrhu, cesarjev kip, predvsem pa lep vodnjak sredi trga. Ogromen zmaj, izklesan iz enega kamna, stoji na njem, pred zmajem pa Herkul s kijem. Pravijo, da je to kip kmeta, ki je ubil zmaja, razsajajočega nekoč v teh krajih. Tudi to so pripeljali z zgoraj omenjenega Gosposvetskega polja.² Izmed nenavadnih starih običajev se pripoveduje v teh krajih tole: Če je bil človek težko osumljen tatvine, so

¹ Od početka 16. stoletja dalje. Prej je bil St. Vid glavno mesto Koroške.

² Spomenik z zmajem so postavili l. 1636. Kamen pa ni z Gosposvetskega polja, kakor misli Browne, ampak so ga izsekali na Križni gori v bližini mesta.

¹ Način ustoličenja, kakor ga pripoveduje Browne, se seveda ne ujema s poročilom Janeza Vetrinjskega. Browne je zapisal ta običaj po usnem izročilu, ki pa je deloma pomešalo ceremonije na knežjem in vojvodskem stolu. Saj je poteklo vmes 400 let. Obenem pa se je tudi oblika obredov pri ustoličenju izpremenila. Ernest Zelezni je bil dne 18. marca 1414 zadnji slovesno in po starodavnem običaju ustoličen ter je sedel tudi še na knežjem kamnu. Leta 1651 pa se je zadnjič vršilo ustoličenje po zastopnikih Ferdinanda IV. na vojvodskem prestolu, kajti Leopold I. je bil l. 1660 že ustoličen v celovški deželni hiši, prav tako tudi Karel VI. l. 1728.

² Browne je bil v Gospe Sveti še pred požarom, ki je istega leta upepelil vas in cerkev, ker bi sicer bil to gotovo omenil.

³ Še sedaj pravijo ljudje o Modestovem oltarju, da se premika vedno bliže nasproti stoječemu razpelu, in kadar se združita, bo menda sodni dan.

⁴ Menda je to starorimska pošla.

⁵ V. Podgorc v spisu »Gospa Sveta«, Dom in Svet XIV, govori o dveh pardih. Sicer pa se njegov opis cerkve precej ujema z opisom Angleža Browne.

ga obesili in tri dni potem so o tej stvari sodili. Če so ga spoznali za krivega, so njegovo telo pustili viseti, dokler ni zgnilo, v nasprotnem primeru pa so truplo sneli, ga pokopali na javne stroške ter opravili molitve za njegovo dušo. (Poročilo Eneja Silvija.)

V Celovcu je bilo takrat polno vojakov.¹ Imel sem čast videti tamkaj grofa Lesley-a, glavnega poveljnika, nadalje barona la Haya in milorda Peaslya, ki je imel eno četo v mestu in čigar posebne vlijudnosti in naklonjenosti ne morem zadosti poudariti. Povabili so me, da naj bom za svojega bivanja v Celovcu njihov gost. Nekega dne me je milord Lesley popeljal v čolnu skozi lep prekop na Vrbsko ali Celovško jezero (Werd-Sea) k lepi

hribe v kraj, ki se imenuje Hammer¹ in kjer se kuje železo. Odtod sem krenil dalje proti Ljubelju (Ljubell). V kratkem času sem prispel med čudno pusto skalovje, kjer sem zagledal slap. Voda je tako izdolbla skale, da so kot bi bile umetno narejene. Pot² navkreber je bila z velikim trudom zgrajena ter ima mnogo kamenitih ovinkov, večjih kot sem jih pričakoval v teh krajih. Tako sem se vzpenjal po teh ovinkih sem in tja, dokler nisem dosegel najvišjega mesta te gore, ki je del Karnijskih Alp,³ katere ločijo Koroško od Kranjske. Ljubelj je ena izmed najznamenitejših gorá, ki sem jih kedajkoli videl. Ko smo se namreč povzpeli tako visoko, kot so dovoljevale strme skale, smo krenili vstran po zato narejeni poti, ki nas je peljala v luknjo ali

Celovec okoli leta 1670.

izletni točki, imenovani Loretto, ki ima zelo krasno lego. Tam se nahaja tudi kapelica, zgrajena po istem vzorcu kot Loretto v Italiji. Ker sem slednjo videl že prej, mi ni bilo težko ugotoviti njen natančni posnetek. Grof Lesley je v sorodu z Montecucculiji in je bil zelo vesel, da mi je mogel dati nekaj pisem za na Dunaj in v druge kraje.

Dejstvo, da sem imel čast poznati visokospoštovanega grofa Norviškega, maršala Anglije, je veliko pripomoglo, da so me tako prijazno sprejeli.

Čez Ljubelj. Zapustivši Celovec, sem nadaljeval svojo pot proti jugu ter po preteku pol-druge nemške milje prekoračil reko Dravo, ki se mi je zdela tukaj že precej velika in deroča. Šel sem preko dveh dolgih lesnih mostov in čez otok, ki je med njima. Čez uro ali dve sem dospel med

predor, vsekán skozi goro in podoben znameniti jami na griču Panfilipo pri Neaplju. Sredi predora je lesena streha, ki sega tja na Kranjsko stran. Luknja je dokaj visoka, dolga pa je 156 yardov⁴ in 4 yarde široka.

Način, kako se pride skozi to goro, me je iznenadil, ker nikoli poprej nisem ničesar čital ali slišal o tem.⁵ Izprva sem mislil, da je to delo starih

¹ Pri Podljubelju.

² Pot čez Ljubelj je bila takrat še v precej slabem stanju, kajti šele pod Karlom VI. so jo temeljito popravili in razširili (l. 1728). Ljubelj je visok 1368 m.

³ To niso Karnijske Alpe, ampak Karavanke. Brown jih je bržčas pomotoma zamenjal.

⁴ 1 yard = 90 cm.

⁵ Predor vrh Ljubelja so ob prihodu Karla VI. na Koroško in Kranjsko l. 1728 razkopali in napravili v skalnato steno globoko zarezo kakor jo vidimo še danes. Predor se je namreč začel že sam podirati in ni več bilo varno hoditi ali voziti skozenj.

¹ Radi turške nevarnosti.

Slike, natisnjene v tem članku, so posnele po Valvasorjevi knjigi: „Topographia Archiducatus Carinthiae antiquae et modernae completa“, ki jo je izdal v Nürnbergu l. 1688. V tem delu opisuje koroške trge in mesta ter gradove.

Rimljanov, pozneje pa sem zvedel, da je ta predor nastal mnogo pozneje in da v prejšnjih časih tukaj ni bilo prehoda na Kranjsko, marveč so morali hoditi okoli čez Beljak. Ko sem se nahajal še precej nizko pod goro, sem domneval, da je morda ta luknja bivališče ali kapelica kakega puščavnika, toda nisem si mogel predstaviti, kako bi le-ta mogel priti do nje, dokler končno sam nisem prispel po dolgih ovinkih na vrh in šel sam skozi. Srečal sem tudi mnogo potnikov, ki so prihajali s Kranjske, kajti predor je tako udobno zgrajen, da vsak dan vozijo skozenj deželne kočije in vozovi. Vzpenjaje se po hribu navzgor smo imeli zelo slabo vreme, dež in strašno točo, ob straneh ceste pa je še ležal sneg. Ko sem bil med nevihto tako

milje in prišli smo v Ljubljano (Labach ali Ljubiana), glavno mesto Kranjske. Skozi mesto teče reka Ljubljanica, ki se nato izliva v Savo. Ljubljana je lepo mesto, z gradom, ki stoji na hribu, kateri obvladuje dve veliki dolini proti jugu in severu in nudi krasen razgled na številne hribe in gradove, a ker ga po visočini prekaša v bližini drug hrib, je grad zapuščen, čeprav je videti, da je moral prestati težko obleganje. Medtem, ko se je namreč cesar Friderik¹ dal kronati v Ahenu, sta ga njegov brat Albert in grof Ulrik oblegala, a branil se je tako dobro, da je cesar še utegnil zabraniti obleganje in je potolkel njuno armado. V Ljubljani sem slučajno srečal Škota Foša,² ki je bil lekarnar v tem mestu. Bil je z menoj zelo prijazen,

Na Otočiču, ki je zdaj s kopnim spojen, se vidi znamenita baročna palača grofov Ursinijev in kapela Lorelto, zgrajena po lavrefanski kapeli v Italiji. Valvasor pravi v popisu Otočiča: „Skratka, ni ga prijetnejšega kraja od tega.“

Otočič v Vrbskem jezeru (okoli leta 1670).

visoko, sem imel priliko, da opazujem oblake, kako se spuščajo in zopet dvigajo tako visoko, da so zakrili del gorskih vrhov. Tudi nam, ki smo šli s Koroške na Kranjsko, je prihajala skozi predor nasproti oblačna struja.

Ta prehod, ki so si ga tako lepo izmislili, vzdržujejo pridni domačini tudi še vnaprej v dobrem stanju, pozimi z veliko težavo odmetavajo sneg, da omogočujejo promet.¹

Ko smo bili že na drugi strani predora, je jela pot stalno padati in dospeli smo po prefeku dveh angleških milj k S v: A n i, nato poldrugo nemško miljo dalje v T r ž i č. Nadaljevali smo pot, dokler nismo prispeli v K r a n j, ki ga smatrajo za nekdanji Carnodunum, čedno mesto, ležeče ob reki Savi. Odtod smo šli po lepi ravnini štiri nemške

dajal mi je pojasnila o okoliških krajih ter mi razkazoval mnogotere znamenitosti in rudnine omejenih krajev.

Smatra se, da je ta kraj nekdanji Nauportus, znamenit radi pristanka Argonavtov.³ Ko so zapustili Argos Pelasgicum v Tesaliji, so veslali v Kolhos na vzhodni strani Črnega morja, a ker jih je zasledoval kolhijski kralj, ki je poslal svoje ladje za njimi, so se obrnili proti Hellespontu; ker pa

¹ Mišljen je cesar Friderik III. Njegov brat Albreht se je čutil radi dedne pogodbe hudo oškodovanega in je gojil zoper Friderika veliko sovraštvo, ki je povzročilo krvave in dolgotrajne vojne. Albrehtovi zavezniki so bili celjski grofje. Med Friderikom in Celjani je izbruhnila vojna l. 1439 in je trajala štiri leta. Slovesno kronanje v Ahenu pa se je vršilo l. 1442.

² Ime v Brownovi knjigi ni jasno čitljivo.

³ Nauportus je bil približno tam, kjer je sedanja Vrhnika. Grške pravljice navajajo o begu Argonavtov več inčič. Ena izmed teh je tudi ta, ki jo omenja Browne. O Argonavtilih glej tudi Mladiko 1928, št. 3, k sliki: Medeja na begu.

¹ Ves ta odstavek, ki govori o Ljubelju, navaja tudi Valvasor v IV. knjigi »Ehre des Herzogtums Krains«.

jih je zaneslo proti severu, so zapluli v ustje Istra (Donave) ter so veslali po reki navzgor, dokler niso prispeli do izliva Save v Donavo. Krenili so gor po Savi, pripluli v Ljublanico ter pristali približno v tem kraju, nekoč imenovanem Nauportus. Nato so potovali k Jadranskemu morju ter se vrnil v Grčijo. — Tako sem bil na svojih številnih potovanjih blizu njihovega izhodišča v Tesaliji in njihovega pristanka na Kranjskem.

Odtod smo potovali proti slavnemu in čudnemu Cerkniskemu jezeru. Močvirje je bilo ob levi, ob desni pa hribovje. Prišli smo najprej v Borovnico, nato pa smo krenili čez hribe in prispeli v Cerknico, mesto, ki šteje približno 300 hiš in daje tudi ime jezeru. Obrnil sem se do mestnega

Ljubeljska cesta leta 1670.

sodnika Andreja Wiserja, kateri mi je preskrbel navodila in ugodnosti za razgledovanje jezera. Odšel sem v vas »Najezero«,¹ pol milje bliže k jezeru, nato sem se podal v Dolenjo vas (Niderdorff), kjer sem se usedel v čoln ter prebil nekaj časa na jezeru.

Jezero je približno dve nemški miljii dolgo in eno miljo široko, v neki razdalji ga obkrožajo hribi, na južni strani pa se razprostira Birnbaumerjev gozd,² ki sega daleč naokoli in kjer se nahaja mnogo divjačine (jelenov, divjih merjascev, lisic, volkov in medvedov).

Vsako leto v mesecu juniju izgine jezerska voda skozi mnogoštevilne luknje pod zemljo, meseca septembra pa se iznova povrne skozi iste

¹ Seedorf jo imenuje Browne. Valvazor ima zato naziv »Najezero«. Menda bo to današnja vas Dolenje jezero.

² Birnbaumerjev gozd je današnji gozd Javornik.

luknje ter hitro narašča, brizgaje pri tem v višino za dolžino sulice ter kmalu pokrije ves prostor. Medtem, ko je voda pod zemljo, začne trava bujno rasti ter nudi obilo krme za živino. V istem času se zatekajo z dežele ter iz prej omenjenega gozda semkaj zajci, jeleni in merjasci, kjer jih ljudje često polove.

Jezero nudi mnogo rib, toda loviti jih smejo samo z dovoljenjem, kajti knez Eckenberški je gospodar tega kraja kakor tudi precejšnjega dela okoliške zemlje. Kadar pa voda odteka, je vsem dovoljeno loviti ribe. Love jih pa na ta način, da se postavijo k požiralnikom in jim prestrezajo pot. Tako ulove mnogo rib, ki bi sicer odšle z vodnim tokom pod zemljo in bi se vrstile šele v septembru.

Nisem slišal, da bi voda kedaj prinesla na dan kako neznano ribo, ampak tiste, ki prihajajo na površje, so iste vrste kot te, katere izginjajo z vodo. So to neke vrste karpji, linjaki, jegulje in take, ki se splošno nahajajo tudi v drugih jezerih. S tem, da ribe izginejo, nič ne izgube, nasprotno še pridobe, ker se ribe drstijo, a ribji plod je že tri mesece star, ko pride na površje.

Dno pod vodo je zelo neravno, zato tudi voda ni povsod enako globoka, na nekaterih mestih štiri čevlje, drugod pa zopet 20 jardov. Ker se ribe drže rajše dolinic in globljih mest nego hribov in kvišku štrlečih delov, zato so ribiči, ki poznajo ta mešta kot suha in mokra, dali sedmerim izmed teh dolinic posebna imena, ki se v slovenskem (sclavonian) jeziku imenujejo takole: Vodanas, Refhefu, Sitarza, Ribishkama, Naknishu, Levishe, Kottel.¹

Peljal sem se preko pet prej imenovanih dolinic in dospel tudi k znanemu kamnu, ki ga zovejo »ribiški kamen«, po čigar pojavu se da sklepati, kako kmalu bo voda odtekla. Bil sem še ob griču, ki postane lep otok, kadar voda naraste, nato sem se vrnil.

Nobenega poročila nimajo o tem, da bi jezero kedaj ne bilo odteklo ali zopet ne priteklo, tudi ne vedo ničesar povedati, kako dolgo se ta lastnost jezera že opazuje. Nekatera jezera so nastala kot posledica potresov, ali verjetneje je, da to jezero obstoji že izza pradavnih časov in po naj-

¹ Navedene jame so današnje: Vodonos, Rečeto, Sitarica, Ribiška jama, Levišče in Kotel. Kaj je Browne mislil z imenom »Naknishu«, nisem mogel dognati, ker tudi M. Kabaj v svoji knjigi »Cerknisko jezero in okolica« ne omenja nobene jame s sličnim imenom, dasi navaja trideset takih jam. Tudi Valvazor jih našteva okrog 20, a ne omenja slične. Slovenščina je povzročala Brownu pač precejšnje težkoče. Valvazor pravi glede Brownovega poročila o jamah: »Sicer zelo radovednemu Angležu niso pokazali vseh jam. Nekatero izmed teh tudi ni pravilno označil, tako n. pr. je napačno Ribishkama namesto Ribiška jama.« Naknishu pa bržčas tudi njemu ni bilo jasno, ker bi ga sicer korigiral.

verjetnejšem domnevanju je to Longea Palus, o katerem poroča Strabo,¹ in je zato tembolj čudno, da stari zgodovinarji molče v tem pomenljivem oziru.

Najbližje morje temu jezeru je tržaško morje in Kvarnerski zaliv in ne daleč oddal izvirajo različne važne reke kot so Ljubljanica, Krka, Kolpa, ki se izlivajo v Savo, in Vipava (amnis frigidus), ki se pri Gorici izteka v Sočo, ter še mnogo drugih — a nisem mogel dognati, ali te reke narastejo, kadar jezero odteka.

Zemlja nedaleč oddal je zelo votlinasta in polna jam. Tudi v drugih krajih Kranjske sem opazil mnogo votlin in globokih jam, nekatere izmed njih so slične jami v Elden v Darbyshire. Zvedel sem od najimenitnejših oseb v Cerknici, da je knez Eckenberški šel nekoč iz radovednosti v eno izmed teh jam in je prišel na dan na drugi strani hriba.²

Nato je krenil Brown proti Idriji, ker je bil poprej že v mnogih rudnikih in so ga zato idrijski rudniki tembolj zanimali. Sledi opis mesta, omenja tudi grablje (kolje) izven Idrije za zadrževanje lesa, ki ga plavijo. Največ pozornosti pa posveča Brown opisovanju rudnika, njegovemu obratovanju in pridobivanju živega srebra. Razlikuje dvoje vrst živega srebra, takozvano deviško živo srebro, ki se tu pa tam pojavlja v tekočem stanju, in navadno živo srebro, ki ga je s pomočjo toplote šele treba pridobiti iz rude. Iz Idrije je krenil preko Črnega vrha v Ajdovščino in Gorico, o kateri samo pravi, da ima zelo lepo lego. Glede jezika omenja, da govore Kranjci slovansko narečje, od Gorice dalje pa govore furlanski jezik, ki ga lahko fisti, ki znajo italijanski, deloma razumejo.

Nadaljnja pot ga je vodila skozi Palmo Nuovo v Benetke, odkoder se je vrnil, kakor je bilo že uvodoma omenjeno, čez Pontebo. Trbiž, Beljak ob Vrbskem jezeru preko Št. Vida in Knittelfelda zopet na Dunaj.

¹ Strabo je starogrški geograf.

² Dočud je dobeseden prevod Brownovega poročila. Ostalo sledi v izvlečku. Opis Idrije navaja dobesedno po Brownu tudi Valvazor III., str. 407.

NEKAJ O OBTOKU KRVI.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Po vsem telesu nam teče kri: po kosteh, po mesu, po drobju, po živčnem mozgu, po čutežih. Kri res teče; ona se pretaka, ona curlja skozi organe: saj vemo, da priteče kri iz vsake rezi, ki jo napravimo v organe.

Kri ne curlja po organih kar na slepo: po določenih ji potih se pretaka in so letá pota cevasta in jim pravimo (krvne) žile (= vasa = Gefäße). Žile — vse — so med seboj v neki zvezi (»kri se pretaka«) in pravimo vsem žilam skupaj: (krvno) žilje (Erjavec; das Gefäßsystem = systéma nervorum).

Kri je tekočina in posname iz zaužite in prebavljene, do tekočega raztopljene hrane vse, kar naše telo potrebuje, da se drži, da z delom ne preneha, da raste. Kri je tekočina in posname iz telesa (torej iz organov, iz udov) tudi vse, kar je v telesu postalo odpadek, kar bi telo slabilo, kar bi ga motilo v delu, kar bi ga zadrževalo v razvoju.

Cevje (to si oglej na večji živali), ki curlja po njem kri, je ponekod široko, da vlakneš vanj palec, pa je ponekod zopet ozko in ga opaziš in vidiš le z mikroskopom.

Krvno cevje (žile) — tako smo rekli — vidimo po vseh organih, pa ga ne vidimo v vseh delih organov. Iz rezi v kožino mrtvico (povrhnico, Epitelschichte) ne priteče kri, ker v vrhnji plasti kože rešni žil; tudi notranjek zrkla (das Innere des Augapfels) je brez žil. Zunanji svet nam kožo neprestano odira pa bi bilo za nas nepridno in nerodno, ko bi nam kri kar venomer uhajala iz kože in ko bi se neprestano »krvavo« potili in ko bi telo s potom zgubljalo hranivo; prav nerodno bi nam tudi bilo vse videne predmete gledati v mrežje povite; res pa bi bili videni predmeti kar pokriti po mrežah in v mreže poviti, ko bi bilo krvno cevje razpeto tudi po notranjku zrkla in bi gledali in videli predmete pa cevje v zrklu ob enem.

Srce (cor, r. kor, Herz) je, ki goni kri po žilah. Naše srce sta dva tik ob drugem ležeča podolgovata meha in sta ti srca zrasli in govorimo o srčni dvojici. Letá podolgovata meha sta mesenega (stezalnega) ostenja in sta torej volli mišici. Konec podolgovatih dveh (srčnih) mehov prehajata v (krvne) žile, torej v cevje, ki po njem kri teče.

Srce se steza in se razteza pa poganjajo srčni stezljaji, ki jim pravimo stisljaji (contractio, r. kontrakcio, systole). kri iz srca v žile in usrkavajo srčni raztezljaji (dilatatio, r. dilatacio, diástole) kri iz žilja v srce.

Svoje dni zdravniki niso opazovali nature, temveč so le preradi o naturi kar na slepo razmišljali pa so prišli do kaj čudnih nazorov in so skovali kaj čudne oznake. Hyrtl primerja take zdravnike modrovavcem, ki razmišljajo o nepojmljivih stvareh, in piše Hyrtl, da so bili časi, ko je bilo v njih »zdravnik« in »filozof« istovetno in ki so v njih zdravniki o boleznih prav tako malo bistro razmišljali, kot razmišljajo filozofi o nepojmljivem.

Neki-le stavki te bodo popeljali v take čase.

Srce je tako zgrajeno, da polje s stisljaji kri le v eno smer in da usesava z raztegljaji kri iz druge smeri. Cevi, ki srce po njih kri izganja in iztiska, imenujejo arterije (arteria, Schlagader) ali žile v ožjem smislu. Cevi, ki po njih srce (pri raztegljajih) kri iz telesa usrkava, imenujejo vene (vena, Blutader).

Cevi, ki srce vanje poganja kri, trépaajo (utrepajo, utripljejo, utripajo) in »bijejo«. Trépanje je čutno, je otipno pa kaže na živost organizma in pravimo torej cevi, ki trepljajo: žila = to, kar dela živo, kar vzbuja vtisk živega. Pa torej — menda — žile ne utripajo in v-tripajo.

Po smrti (pri mrliču) so arterije prazne, v njih krvi ne dobimo; vene pa so tudi po smrti (pri mrliču) krvi polne. Nemec loči torej med Schlagader (Pulsader, arteria) = »žilo, ki bije,« in med Blutader (vena) = žilo, ki ima kri. Tem nemškim oznakam so — miselno — sorodne naše: »bilo« (= Schlagader) in »krvnica« (krvna žila, Blutader). Vse te oznake so malovredne: saj teče (pri živem) kri po »bilu« in teče kri po »krvnici«.

Beseda arterija je grškega izvora (ἀρτηρία, r. arteria) in je sestavljena iz ἀήρ (r. aér = zrak) in τρέφειν (r. teréin = imeti); arterije so dobile torej ime, ker imajo zrak, ker je v njih zrak.

Hipokrat (460 pr. Kr.) je označil sapnik (I) kot ἀορτή (r. aorté) in je letá oznaka, potemek iz ἀείρω, oziroma ἀίρω (r. aeiro, ajro) = dvigniti (in nesti) — pa so pljuča od sapnika res (dvignjena in) »nošena«; sapnik je nekam vesilo in so (desna in leva) pljuča nekam (desni in levi) viselj na njem.

Homer (pevec grških junaških pesmi) imenuje iermenje (pas), ki na njem meč (pa orožje sploh) visi, tudi ἀορτή (r. aortér) = obesilo, vesilo.

Aristotelu (384–322 pr. Kr.) se je zdelo vidneje »visenje« srca na véliki srčni arteriji; zanj je bilo srce viselo in je bila zanj vélika srčna arterija vesilo — in je torej Aristoteles véliko srčno odvodnico označil kot »aorté«.

Anatomom se je nočel jezik zapletati.

Galén (131–201), znan Hipokratov protivnik (»če pravi Hipokrat: da, pa reče Galén: ne«), je zavrzel Hipokratovo pa tudi Aristotelovo »aorté«: Aristotelovo »aorté« je nadomestil z ἀρτηρία μεγάλη (r. arteria maxima = največja arteria = arteria maxima): Hipokratovo »aorté« (= sapnik) je pa Galén označil kot ἀρτηρία τραχεία (r. trahéia) — hrupava arteria — saj je obče znano, da je sapnik (»ror« pri ljubljanskih mesarjih) hrupav.

V po-galénskijh časih je dobilo vse krvno cevje ime vena in so označili arterije kot »venae pulsátiles« (= žile trenljave žila) — in so označali vene kot »venae non pulsátiles, quietae« (= žile ki ne trenljajo, mirne žile; aorta (= vélika srčna odvodnica) je postala »vena audax« = korajžna vena, korajžna žila.

Rekli smo, da so arterije po smrti prazne, da so (po smrti) brez krvi in da je odhod njih ime — pa so si svoje dni zmislili in tako so tudi učili, da so sapnikove veje v odprti zvezi z arterijami — in, da po arterijah (= po »zračnih« cevih) »duh življenja« (= spiritus vitalis) po telesu kroži. Umevno je torej, da so Nemci rekali arterijam tudi: Geistesadern (= dušne, duhovne žile).

Brozga letéh razmišljanj, oznak, mnenj nazorov se je porazgubila l. 1628 — letos je 300 let tega —, ko je Anglež William Harvey v spisu: Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus (= anatomsko ugotovitev gibanja srca in krvi v živalih) pojasnil, da teče kri od (iz) srca po arterijah in da teče kri k srcu (v srce) po venah, da arterije torej ne vodijo zraka in da je v njih kri.

Nemec govori (danes) o Schlagader ali Pulsader (= arteria) = žila, ki bije, ki »pulzira« (pulsus = bilo) — in govori o Blutader = žila, ki vodi kri (= vena). Nemški »Ader« je indijski »aedur« in pove toliko kot »kri« in poznamo anglosaško oznako »aedrewegga« (= krvna pot) in govore Nemci »aderlassen« = puščanje krvi. — Nemške oznake torej prav res niso srečne.

Nejasnost naših slovenskih — nemškim miselno sorodnih — oznak sta odpravljala Cigale z »dovodnico« (= privodnica = vena) in Caf z »odvodnico« (= arteria): saj teče kri po arterijah od srca in po venah do srca, k srcu. Dobri ti oznaki nista.

Odvodnice (= arteria) vodijo od srca k organom, n. pr. jetrom; letá zakjetna odvodnica (= art. hepatica) je za jetra prav za prav dovodnica (= das zuführende Gefäß); iz jeter pa teče kri v žile, ki drže v srce, in so torej »srčne« dovodnice — pa so »jetrne« odvodnice (= das abführende Blutgefäß).

Še nekaj!

V jetra drži posebna žila (vena portae), ki teče po njej kri v jetra, ki je pa prav za prav »srčna« dovodnica (vena). V letéj žili teče torej kri tako, kot teče sicer po arterijah; letá kri curlja potem iz jeter v žile (venae hepaticae), ki drže od jeter v srce, ki so »jetrne« odvodnice in »srčne« dovodnice. Naša prej omenjena žila (vena portae) pa ni samo po smeri krvnega toka »arteria« in je tudi po dejavnosti (do gotove mere) »arteria«.

Še nekaj.

V (srčnih) odvodnicah (arterijah) teče svetlordeča kri, v »srčnih« dovodnicah teče temnordeča kri; zato nastane torej potreba po tehle oznakah: odvodniška kri — dovodniška kri. — Poznamo pa zopet prave (srčne) odvodnice (arteria umbilicalis) s temnordečo krvjo in poznamo prave (srčne) dovodnice (vena umbilicalis) s svetlordečo, arterijalno krvjo. Slovencem bi bilo torej treba nekam takole govoriti: srčne odvodnice z dovodniško krvjo — srčne dovodnice z odvodniško krvjo — zakjetna odvodnica z odvodniško krvjo: tudi takole: dovajalne srčne odvodnice, odvajalne srčne dovodnice. S tem bi postala naša beseda cirkuška umetnost.

Na vse leóno je bilo treba opozoriti pred predlogom, da Slovenci nehájmo iskati in stvarjati svoje oznake za (krvno) žilje. Obtekanje krvi je pojav, ki ga célega in pravilno noben narod sam samcato ni spoznal in ki torej noben narod nima

zanj zadostnih oznak in nam ne preostane drugega kot anatomsko lafovščino porabljalati in v naš jezik oznaki »arterija« in »vena« umestiti.

Po vsem letém pa tudi ni priporočati, da bi opisovavec nature hodil prepogosto na kratke obiske k filologom — saj leti sami vedo, da »ob besedi le preredi pozabijo na stvar«. (J. Minkwitz: Opazke k prestavi Aristofanove komedije: Plutos.) Še utegneš naleleti na besedárja, ki je v njem »filolog« in »filozof« istovečno in ki o besedi razmišlja prav tako bistro, kot razmišlja filozof o nepojmljivem.

Slovenci poznajmo torej arterije in vene. Krv, ki teče po arterijah in ki je (z večine) temnordeča, recimo arterijalna kri. Kri, ki teče po venah in je (z večine) temnordeča, označajmo kot venozna kri. Pa bomo, torej tudi govorili, da curlja po nekih arterijah venozna in po nekih venah arterijalna kri.

Nekim ljudem gredo oznake težko v glavo. Letákim bo tole zapomnilo pridno:

A-r-t-e-r-i-j-e: t-r-epajo, imajo r-d-e-čo kri in se zde (tipu) t-r-d-e.

Vene so mehke (pod kožo ležeče in skozi kožo opazne žile ina lehti, na hrblišču roke; krčice na bedrih so kar vseskozi vene) in teče po venah temna (»plava«) kri.

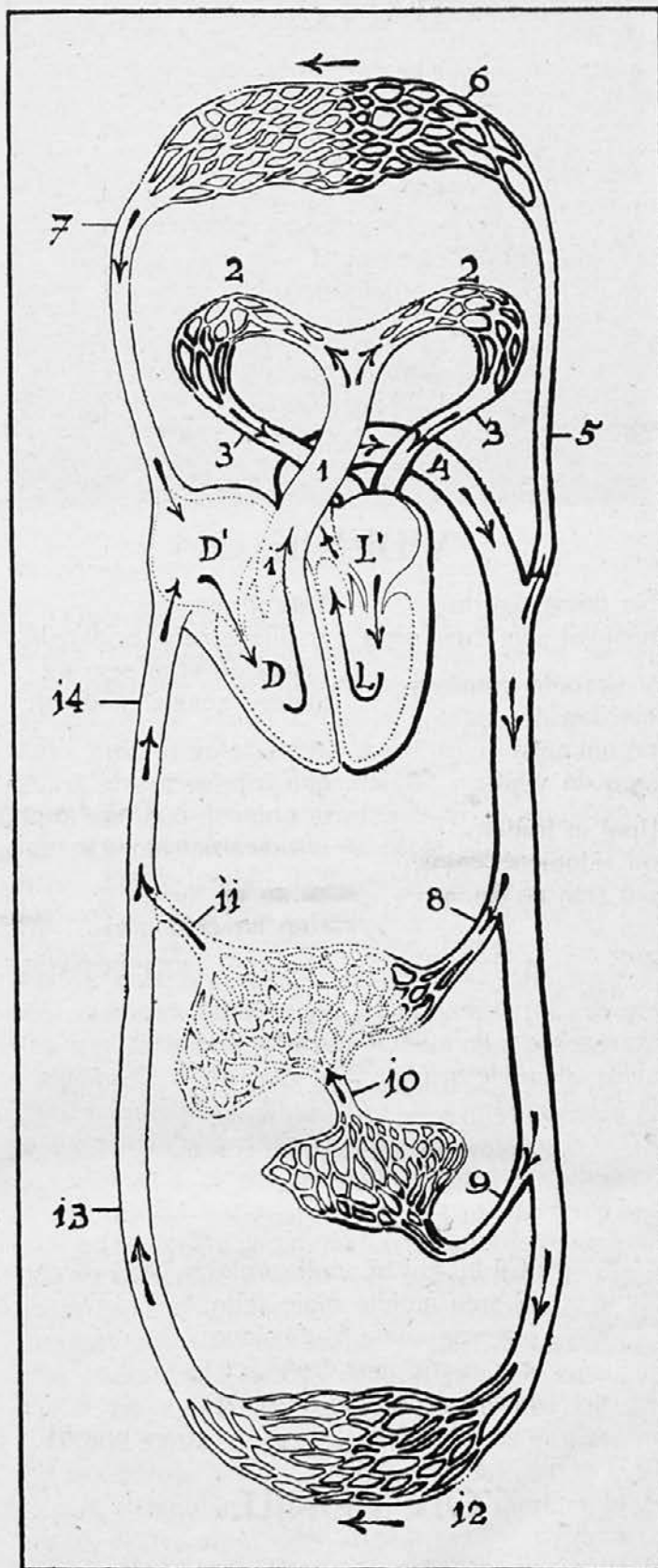
V-ene so torej v-idne in vodijo pla-v-o kri.

Zasnovek, ki je po njem urejeno krvno obtekanje v našem telesu. — Desno srce ima dve votlini (D in D') in sta votlini med seboj odprto zvezani. Levo srce ima dve votlini (L in L') in sta votlini med seboj odprto zvezani. — V desnem srcu imamo temno (venozno) kri; srčni stisljaji gonijo letó (venozno) kri iz srčne votline D v pljučno arterijo (1; art. pulmonalis). Pljučna arterija se razveji v dvoje in teče po vejah (temna, venozna) kri v leva in desna pljuča (2, 2); v pljučih se kri napoji s kisikom in odteka iz pljuč kot rdeča (arterijalna) kri v levo srce — najprej v L' in odtod v L — odteka po pljučnih venah (3, 3).

V levem srcu imamo svetlordečo (arterijalno) kri. Srčni stisljaji poganjajo letó (arterijalno) kri iz srčne votline L v aorto (4). Aorta razpade v mnogo vej. V zasnovku razpade aorta le v par vej: ena veja (5) vodi navzgor v vrat in glavo, ena (8) vodi v jetra, ena veja (9) drži v črevo; deblo aorte pa drži v trebuh in bedra (12). (Jetra in črevo ni risano; označeno je samo žilje v jetrih in črevesu.) V organih (v vratu, glavi, v jetrih, v črevesu, v trebuhu, v udih ob truplu) se aortine veje (= arterije) razvečijo, prehranjajo organe, posnamejo iz organov odpadke in se znova zbero: v vene; puščice te vodijo; vidiš, da drže vse vene v desno srce (D').

Posebej si oglej: Arterija, ki drži v črevo (9), se ob črevesu razveči pa se koj zopet zbere v veno (10), letá vena je zakječna vena (10; vena portae) in drži v jetra in se v jetrih znova razveči in se potem kri zopet zbere v jetrno veno (11; vena hepatica) in šele po jetrni veni odteka kri v desno srce.

Nisi pomanjkljivega razuma ter ne trde glave, če ti zasnovek ne bo bolj jasen: zopet in zopet sledi puščicam — krvni poti — pa se ti bo zjasnilo samo od sebe; saj si že živel v tujih krajih ter po njih hodil in veš, da izpočetka ni nobena cesta prav držala. — Opozorim te še posebej na žile ob zgornji plati srca. Vedi, da velja zasno-

vek za trup (za človeka), ki leži pred teboj na hrbtu, in je risana pljučna arterija (1) od vseh žil najbolj površno, najbolj trebušno, najbolj spredensko — in da so risane pljučne vene (3, 3) globlje ležeče — in da je risana aorta (4) najgloblje, najbolj hrbtensko, najbolj zadržnejše; vsaka teh žil je zase povsem ostenjena, je od sosednih povsem ločena. — S 7, 14, 13 so označene glavne (srčne) vene.

DALEČ . . .

V megli mesto pod menojo.
Srce v daljo mi sprašuje:
Čuj, kako je zdaj s Teboj?

Srce tesne misli mi objemajo,
bridka hrepenenja ga izžemajo.
Sebi bi ubežal rad —
O, kako je daleč k Tebi!

Vidim Te, kako zapiraš okna . . .
O da angel Tvoj bi bil z menojo!
Pojdem v duhu v višave,
da se srečam tam s Teboj — —

VILKO NOVAK.

VIDENJE.

Na dneva korito
nastavil sem čašo srca.

V skopem pramenu
me dan doji,
ne nakaplja
srca do vrhá.

Upál in truden
od sklonjene žalosti
pal sem na fla. — —

Takrat sem čul
zemlje ložečo bridkost,
takrat do vrha sem pil
matere zemlje modrost:

»Ena žetev je žit,
ena trgatev je trt
in polnost, o dragi, je ena
in — sestra njena je smrt.«

Mirna mi luč
zdaj na čelu gori . . .

JOZE POGAČNIK.

SAMA.

Sedi, h kolovratu sedi,
predi, predi, hčerka moja,
dolgo nit mi, hčerka, spredi,
da slikeš si belo platno, —
kmalu bo poroka tvoja!

Kaj bi, kaj bi, mati, prela!
V srcu nojem gloje toga;
jaz sem sama, zapuščena;
čez morje moj dragi šel je
in nazaj nič več ne bo ga.

JANEZ PUCELJ.

OB MORJU.

Rasti mi, oj rasti, lan,
da te dekle bodem prelo,
da skala platno
bom za jadro belo.
Vanj z rdečo svilo
uvezla bom srce,

sredi srca svoje
uvezla bom ime.
Zmeraj name mislil bo,
koderkoli jadral bo
— čez široki ocean
v prelepi zlati dan . . .

JANEZ PUCELJ.

BEGONIJE.

ING. CIRIL JEGLIC.

2. **Grmičaste begonije.** Najbolj znana vrsta iz te skupine je krepko rastoča in bujna *begonia semperflorens* (vednocvetična begonija). Gojena v loncih ali prosto vsajena na vrtno obrobne gredice, na oknih in na balkonu, v polsenci in na žgočem solncu — povesod pokaže svojo veselo življenjsko silo. Za v sobo ta begonija ni posebne vrednosti, izvrstna je pa za okrasitev balkonov, kjer ji najbolj prija dopoldansko solnce. Kakor pove že njeno ime, cvete neprenehoma od pomladi do jeseni. Lahko jo pa prisilimo še k zimskemu cvetenju, če v septembru grmiče na kratko prirežemo in posadimo v majhne lonce.

Razmnožuje se brez težave iz potaknjencev in iz semena, a rastline, dobljene iz semena, so lepše rasti. Baš begonija *semperflorens* nam nudi mnoge dražestne sorte, katerih sortni značaj se po semenu dovolj stanovitno prenaša na potomstvo; a za dragocenejšje sorte je treba dobiti seveda tudi zajamčeno dobro in glede zanesljivosti preizkušeno seme. Drobčkano seme, ki ga poseješ v februarju, kmalu skali; mlade rastlinice je treba večkrat presaditi, nazadnje v majhne lonce, in v maju se gotovo že prikaže cvetje.

Potaknjence napravljamo od vršičev, ki jih dobimo zlasti pri spomladnem presajanju, ko rastline primerno obrežemo; grmičastim begonijam, ki so grdo vejate in preveč rogovilaste, nepotrebne pogonjke in predolge vejice brez škode odrežemo ali skrajšamo za dve tretjini dolžine — slično kakor pri pelargonijah, fuksijah, mirtah itd.

Begonija *semperflorens* je doma iz Brazilije. Prvotna oblika (iz l. 1836) ima le belo ali rožnato-belo cvetje. Današnji izbor pa obsega množico sort, ki se med seboj več ali manj razlikujejo po višini rasti, po barvi stebel, listov in cvetov. Med vednocvetičnimi begonijami se nam danes nudijo poleg izboljšanih sort s čisto belim cvetjem tudi sorte z živo in temnordečim in z nežnorožnatim cvetjem, velikocvetne in polnjene (pitane) sorte. Posamezen cvet ni nikoli baš velik; toda z obilnim, neutrudnim cvetenjem si je begonija *semperflorens* zaslužila posebno veljavo.

Semperflorens je izmed vseh begonij najmanj občutljiva ter je zelo pripravna kot skupinska rastlina za vrtno gredice in za cvetlične preproge v parkih. Od učinkovite in zanesljive skupinske rastline se zahteva zlasti živahna barva, bogato cvetenje in primerna odpornost; tem zahtevam ustreza begonija *semperflorens* na prav hvaležen način. Posebno priporočljive so nizke, rdečelistne sorte, ki lepo učinkujejo v rabatah ob zelenih tratah. —

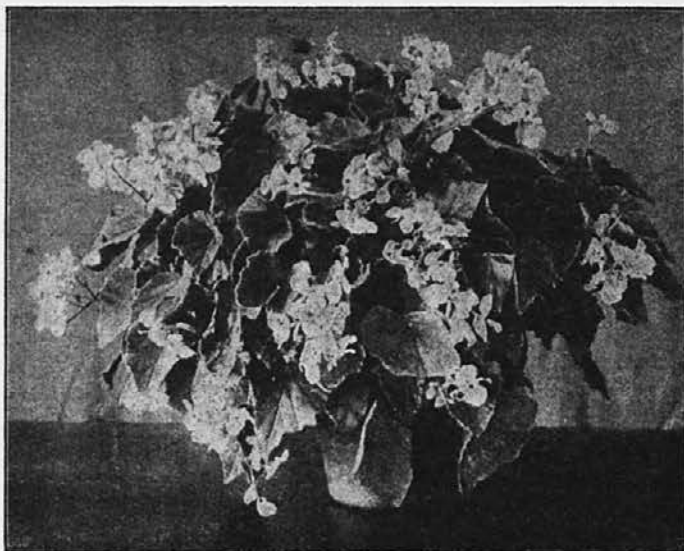
Kot prva oblika rdečih *semperflorens* je nastopila f. (forma) *atropurpurea* Vernon; njeni temnozeleni listi postanejo na solncu temnordeči s kovinskim sijajem in se od te temne boje mično razlikuje krvavordeče cvetje z zlaforumenimi prašniki. Prav dobre so novejšje sorte: Albert Martin z velikim, živahno rdečim cvetjem, rožnata Rosabella in karminasti Rundfunk z rjavim listjem.

Elegantnejše in še živahnejše variacije (premene), nego jih najdemo med sortami »semperflorens«, obsega zvrst *begonia semperflorens gracilis*. Zlasti je slavljena *begonia semperflorens gracilis luminosa*, ki jo odlikuje sijaj rdečerjavih listov in ognjenotemni škrlat do 4 cm velikih cvetov. Ta in pa priljubljena *gracilis* sorta *primadonna*, ki ima rožnat, karminasto nadahnjjen cvet, se že več let gojita po naših javnih nasadih (tudi v ljubljanskem Tivoliju). — Izmed novejših *gracilis* naj omenim po Benaryjevi vzgoji: *Blütenmeer* z rožnatim cvetjem in komaj 20 cm visoko *Mignon* z ognjenoškrlatnim cvetjem. Bela *gracilis* je *Weißer Perle*. — Vse sorte *gracilis* so pripravne za zimsko cvetenje v sobi.

Begonia semperflorens gracilis luminosa.

Razen *semperflorens* so v skupini grmičastih begonij še mnoge druge vrste prav odlične, tako n. pr. *begonia Credneri* s krasnimi, temnimi in kovinskosijajnimi listi ter rožnatim cvetjem, ki se pozimi kraj solnčnega okna razvija v razkošnih šopih. Je to prav hvaležna cvetlica za v zimsko sobo. Nizka zvrst *begonia Credneri compacta* cveče navadno belo.

Begonia Credneri compacta.

Občutljivejša je *begonia metallica* (došla iz Brazilije leta 1876), ki ima velike, smaragdnozeleno in kovinskosijajne liste, ki so na spodnji strani rdeči; cvetje je rožnato. Zahteva toplo, pred vetrom in prepihom varno mesto. Prav dobro se počuti, če jo postavimo v sobi v bližino okna, kjer je ne morejo zadeli ostri solnčni žarki; pozimi pa zahteva polno svetlobo, brez svetlobe prično listi odpadati. Listi odmirajo tudi, če smo postavili begonije na preveč hladen prostor ali če v loncu zastaja preobilna vlaga. Posebno so občutljive liste begonije, ki so prišle v sobo naravnost iz toplih rastlinjakov. V prevelikih loncih se *begonia metallica* kaj slabo počuti; bolehavim rastlinam je treba pripraviti nekoliko rahlejšo prst. Razmnožuje se — kakor tudi *b. Credneri* — le s potaknjenci (spomladnimi odganjki).

Posebno slavo med grmičastimi begonijami si je pridobila kot najlepša tržna cvetlica *begonia gloire de Lorraine*. Vzgojil jo je, kakor smo že omenili, pred 30 leti V. Lemoine, in sicer po križanju dveh afriških vrst (*b. socotrana* in *b. Dregei*). Navadno ne zraste preko 30 cm višine, a je zaokroženo košate in lepo pravilne rasti, in kadar se zakrije v samo živahnost rožnatega cvetja, je skoraj nedosegljiva. Listi niso nesomerni kot pri malone vseh ostalih begonijah, ampak ledvičasti, a stebelca so tenka, da jim moramo dati oporo, če nočemo imeti visečih rastlin. Ta dragocena lončna cvetlica se goji tako, da zacvete ob pričetku zime. Izmed vseh grmičnic zahteva pri vzgoji največ pazljivosti in skrbnega negovanja. Občutljiva rastlina se ne privadi kar takoj na sobno ozračje. Ker *gloire de Lorraine* (in njene ožje sorodnice) nima ženskih cvetov, ampak razvije le moške, nerodovitne, jo je mogoče razmnoževati le

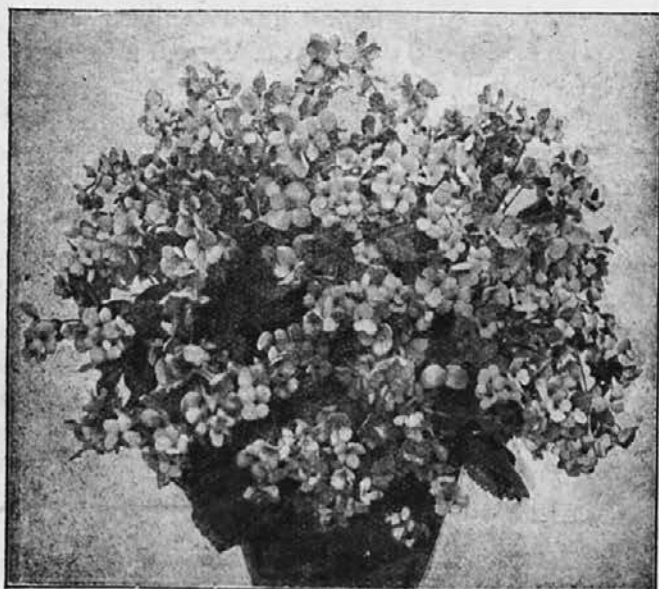
Grmičasta begonija Rochfordia v lampici.

na nespolni način s potaknjenci, in sicer spomladi z listnimi potaknjenci in z vršiči rastnih in krepkih koreninskih poganjkov; to razmnoževanje ni za sobnega vrtnarja.

Begonija *La patrie* (izg. la patri) se razlikuje od starejše *Lorraine* po cvetju oranžnega sijaja in bujnejšem listju. — Izboljšana »slava lotarinška« je nemška sorta *Konkurrent*, ki je krepkejša, obilnejše rasti in ima večji, nekoliko temnejši cvet. — Iz »slave lotarinške« sta vzgojeni tudi *Rochfordia* in novejša švedska sorta *Eges' Favorit* (iz l. 1927), obe z lososnim sijajem v nasičeno rdeči barvi.

3. **Gomoljaste ali cvetne begonije** (*begonia tuberhybrida*) se od doslej opisanih precej razlikujejo. Namesto korenike imajo razvite značilne gomolje; pozimi počivajo, nadzemni deli odmro in gomolji morajo do pomladi prezimiti v suhi prsti.

Vrtnarski vzorci gomoljastih begonij so produkti križanja ameriške gomoljnice *begonia boliviensis* z raznimi drugimi vrstami (n. pr. *begonia*

Begonija »La patrie«.

Pearcei, *begonia Froebelli*, *begonia Veitchi* i. dr.). V teh križankah nam kažejo begonije vso čarobnost dragocenih barv; imamo boje od najčistejše beline preko jasnorumenih cvetov do najbolj žareče in najtemnejše rdečine v vseh mogočih stopnjah, sorte z enostavnim in pitanim cvetjem. Pa vso to zmagovito pestrost in lepoto so ustvarili požlahtnjevalci v kratki dobi poslednjih štirih desetletij!

Flora gomoljastih begonij traja od junija do novembra. Radi krasote uglednih cvetov jih nazivljemo tudi **cvetne** ali **velikocvetne** begonije. Posamezni cvetovi žlahtnih oblik dosežejo v

Pitan cvet gomoljaste begonije v naravni velikosti.

premeru preko 15 cm. Na enem peclju so navadno trije (enospolni) cvetovi, dva moška in sredi med njima ženski, ki je slabše razvit. Pitani (napolnjeni) so vedno le moški cvetovi, pri katerih so se prašniki pretvorili v uglednejše venčne liste; ženski ostanejo enostavni.

Gomoljaste begonije so izvrstno porabne za grede na prostem, kakor tudi za dekoracijo verand, balkonov in oken, kjer najbolje uspevajo v cvetličnih zabojih. Cvet gomoljaste begonije v nasadih lepo urejenega parka je čudovitost, ki te na glas pokliče, čeprav so tvoje misli še tako daleč drugod.

Ko na jesen cvetenje prešane, jih stopnjema prenehamo zalivati in listje kmalu ovne. Prosto na vrtni gredi stoječe rastline vzamemo iz zemlje takoj po prvem mrazu, in sicer z nekoliko prsti vred ter jih položimo za nekaj dni na zračen,

suh in pred mrazom zavarovan prostor. Ko se nekoliko osuše, jim odrežemo stebela par prstov nad gomolji. Gomolje potem prezimimo v suhem pesku, ki ga nasujemo v primeren zabojček par plastj na debelo; zaboj spravimo v suho klet.

Gomoljaste begonije, ki so nam cvetele v loncih ali zabojih, prezimimo na isti način ali pa jih pustimo še kar v posodi; ko cvetje uvenc, zalivamo vedno manj, dokler končno popolnoma ne prenehamo, ter postavimo lonce v sobo ali klet, kamor ne pritisne mraz.

Navadno v marcu prično gomolji znova poganjati; če so na toplejšem mestu, seveda tudi prej. Tedaj gomolje očistimo od stare prsti in suhih korenin. V lonček denemo nad odcejalno luknjo črepinico, napolnimo z dobro, redilno prstjo, kateri smo primešali listovke ali vsaj nekoliko peska, in vsadimo vanjo gomolj tako, da je vrhnja plast gomolja komaj zakrita ali pa še vidna. Lonce ali zaboje z vsajenimi gomolji postavimo v toplo, svetlo sobo ali pod steklo v gnojak. Ni treba takoj zalivati, le toliko pazi, da se prst preveč ne izsuši. Nekateri gomolji že posajeni še dolgo ne odženejo. Toda če ostanejo trdi in zdravi, je treba potrpežljivo čakati, dokler se iz njih ne gane novo življenje.

Ko so se razvile mlade koreninice, zamakaj redno in izdatneje! Tedaj začno rastline urno rasti ter razvijati list za listom. Če smo v začetku postavili rastline na zaprta okna, jih moramo potem polagoma navajati na zrak ter jih končno pustimo na odprtem oknu.

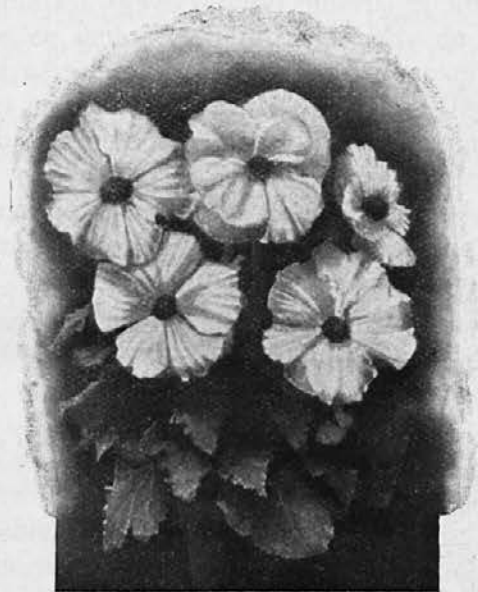
Kdor ima toplo gredo, naj sadi gomolje v zabojčke; begonije se dajo zelo rade presajati, ker njih koreninje grudo izvrstno drži. Pozneje je treba begonije najmanj še enkrat presaditi v redilno gnojevko, ker za krepke rastline in obilico cvetov je treba tudi mnogo hrane.

Gomoljaste begonije kot izrazite cvetnice ljubijo mnogo svetlobe. V lesenih zabojih prenašajo tudi hudo solnce, v loncih jim je pa očitno bolj všeč, če dobijo nekoliko sence. V soju polne svetlobe se razvije rastlinam temno in zdravo zeleno listje, ki je glavni pogoj za krepko rast in lep razvoj cvetja. Skodujejo jim pa suhi vetrovi. Le tedaj torej dobro uspevajo tudi v polni solnčni svetlobi, ako je ozračje dovolj vlažno. Navadno postavimo gomoljaste begonije na okna in balkone, ki so obrnjeni na vzhodno ali zapadno stran, torej v polsenco, kjer se najbolje počutijo tudi fuksije. Poleti zahtevajo mnogo vode.

Če hočemo z gomoljastimi begonijami napraviti kakšno skupino zunaj na vrtu, jih moramo prav tako od srede maja iz zabojčkov presaditi; naravnost v vrtno gredo sajeni gomolji slabo odženejo in tudi cveto prekesno.

Razmnožujemo jih z delitvijo gomoljev, s potaknjenci in iz semena. Vrtnarji, ki potrebujejo velike množine gomoljastih begonij, jih večinoma sejejo, in sicer že rano v februarju; za navadnega ljubitelja je pa vzgoja iz semena vendarle težavna. Od enostavnih velikocvetnih begonij je lahko dobiti zanesljivo seme. Dobro pitani moški cvetovi so pa nerodovitni, zato moramo ženske enojne cvetove pitanih rastlin oploditi s cvetnim prahom enostavnih rastlin; vendar daje prvovrstno seme do 80% pitano cvečočih begonij. Zanesljivo se ohrani polnocvetnost le pri razmnoževanju na nespolni način. Za potaknjence so sposobni le mladi poganjki, ki poženejo naravnost iz gomolja; v ta namen se naj vsade gomolji nekoliko globlje, da se morejo že poganjki sami ukoreniniti.

Najzanesljivejši način razmnoževanja je pa vsekakor delitev gomoljev. Gomolje delimo spomladi, ko se pokažejo na njih prvi brsti; to se zgodi že v februarju, če jih postavimo na toplo. Siljenih gomoljev ni treba zamakati. Ko postanejo poganjki vidni, prerežemo gomolje z ostrim nožem na 4 do 8 delov in pazimo pri tem, da ne poškodujemo očes. Vsak kos mora imeti vsaj eno poganja-

Gomoljasta ali velikocvetna begonija z enojnim cvetjem.

joče oko. Ti kosi se ne smejo posaditi, dokler se jim ne osuše na zraku rezne površine, ki jih potresemo z ogljenim prahom. Potem pa ravnamo z njimi istotako kakor pri saditvi celih gomoljev; včasih poženejo ti kosi šele čez par mesecev.

Krasna čuda nam je ustvarilo vrtnarsko rastlinogojstvo med gomoljastimi begonijami. Rožnate, bele, rumene, oranžne in rdeče barve, veliki enostavni in pitani cvetovi kar tekmujejo med seboj. Cvetni listi so gladkorobni ali pa pramani, gubasti itd., včasih je rob tudi drugačne barve. Imamo sorte

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Šesto poglavje.

Dovršil sem bil baš petnajsto leto in delal v neki tvornici za pločevinaste škatle. Dnevno delo je bilo dolgo in mesec za mesecem sem delal najmanj po deset ur na dan. Ako se prišteje k desetim uram pravega dela pri stroju opoldanska ura, pot na delo in pot z dela domov, čas za vstajanje, oblačenje in zajtrk, večerja, slačenje in hod v posteljo, ne ostane od štiriindvajsetih ur več kot devet ur, ki jih potrebuje zdrav mladič za spanje. Od teh devetih ur se mi je posrečilo ukrasti nekoliko časa za branje, potem ko sem bil že v postelji in preden so se mi zaspane oči zaprle.

Marsikateri večer pa nisem do polnoči odšel z dela. Bili so dnevi, ko je nanoslo, da sem delal osemnajst, dvajset ur brez prestanka. Nekoč sem delal pri svojem stroju nepretrgoma šestintrideset ur. In naposled so bili tedni, ko nisem nikdar pred enajsto uro prenehal delati, ko sem prišel šele ob pol ene po polnoči domov in v posteljo, in so me drugo jutro poklicali ob pol šestih, da sem se oblekel, zajtrkoval, odšel na delo in stal točno ob sedmih, ko je piščalka zažvižgala, pri svojem stroju.

V tem času ni bilo mogoče ukrasti nobene ure za moje priljubljene knjige. Kaj pa je imel kralj Alkohol opraviti s takim marljivim, stoičnim dečakom, ki je pravkar izpolnil petnajsto leto? Vse je imel opraviti z njim. Dovolite, da vam dokažem. Vprašal sem samega sebe, ali je to namen življenja — da bom tovorna živina? Zavedal sem se, da noben konj v oaklandskem mestu ne dela toliko ur kot jaz. Ako je to življenje, potem nisem ni malo zaljubljen vanje. V spomin mi je prišel moj čoln, ki je brez posla ležal ob pristajališču, da so se ga školjke oprijemale. V spomin mi je prišel veter, ki je vsak dan pihal po zalivu, solnčni vzhodi in zahodi, katerih sedaj nikdar nisem videl, morski zrak, ki me je skelel v nosnicah, in morska voda, ki me je skelela po životu, kadar sem se prevrnil vanjo; v spomin mi je prišla vsa krasota, vsa čudovitost in vse sladkosti sveta, ki jih nisem mogel biti deležen. Samo na en način sem se mogel rešiti tega garanja, ki mi je izpodjedalo življenje: moral sem proč iz tvornice in na morje! Moral sem si služiti kruh na vodi. Pot na morje pa je neizogibno vodila do kralja Alkohola. Tedaj še nisem vedel tega. Ko pa sem to spoznal, sem bil toliko pogumen, da se nisem vrnil k živinskemu življenju pri stroju.

Hotel sem biti tam, kjer je pihal veter pustolovščine. In vetrovi pustolovščine so gnali barke gusarjev-ostriigarjev po zalivu pri San Francisku sem pa tja, od oplenjenih ostrižišč in bojov po plitvinah in sipinah, vse do jufranjega trga ob mestnih

Gomoljasta begonija z visečim cvetjem (begonia tuberhybrida pendula fl. pl.).

z lepo pokončnimi cvetovi in sorte z visečim cvetjem. Pojavile so se že tudi nekoliko dehtive begonije, ki spominjajo na vonj rož čajevk.

Posebej moramo omeniti nizke gomoljaste begonije, ki imajo manjše, drobnejše in pitano cvetje, a vse poletje izredno bogato cveto. Izvrstne so za skupine na vrtu in v parku. Pa tudi na oknu so zelo prijazne. Prvovrstna in najbodrejša lepota med njimi je Helene Harms z rumenim cvetjem.

Mična novost, ki se je mahoma priljubila, so gomoljaste begonije z visečim cvetjem (pendula flore pleno); drobnejše, pitano cvetje visi na tenkih, nežnih pecljih kot pri fuksijah, rastlina je torej pripravna za v lampice.

EPISTOLA OČETU.

Ti si mi rekel, naj ti povem čez leto dni...

Oče, breskev pod oknom se suši,

oče, streha nam več ne drži,

ograja se ruši,

zid se kruši,

tvoja sekira leži na fleh,

kladivo tvoje je v smeteh,

kdo naj ga suče?

Jaz?

Hiša je prazna — zvošli se v njej glas,

za mizo prostora za šest je ljudi

odkar te ni...

In jaz?

Jaz sem pa sam in ne znam,

kam bi segel z roko.

Toda: včasih si rekel mi: »Boš!«

Naj li odgovorim? — »Da! Bom!«

JAN PLESTENJAK.

nabrežjih, kamor so krčmarji in krošnjariji hodili kupovat ostrige. Vsaka oplenitev gojišča za ostrige je bila zločin. Kazen je bila državna ječa in progasta jetniška obleka ter hoja v sklenjeni vrsti. Pa kaj za to? Možaki v jetniški obleki so delali manj časa na dan kot jaz pri svojem stroju. In vse bolj romantično je bilo biti gusar-ostrigar ali kaznjeneц kakor suženj stroja. Za vsem tem, za vso mojo naravo, prekipevajočo od mladosti, sta me vabila romantičnost, pustolovstvo.

Zato sem se obrnil do svoje stare dojilje Mammy Jennie, ki me je dojila na svojih črnih prsih. Živela je v boljših razmerah kot moji ljudje. Stregla je bolnikom za dobro tedensko plačo. Ali bi hotela posoditi denarja svojemu »belemu otroku«? Ali bi hotela? Vse, kar ima, je moje!

Nato sem poiskal Frencha Franka, gusarja-ostrigarja, ki je nameraval prodati svojo šalupo z imenom »Razzle Dazzle«. Našel sem ga zasidranega na alamedski strani zaliva v bližini mosta pri Webster Streetu; na krovu je imel obiskovavce, ki jih je gostil s popoldanskim vinom. Prišel je na palubo zastran mojega posla. Bil je pripravljen prodati barko. Toda bila je nedelja. Vrh tega je imel goste. Drugi dan da pa rade volje napiše prodajno pogodbo in potem lahko prevzamem barko. Nato pa sem moral doli v ladjo in v družbo njegovih prijateljev. V kabini pa so bili: dve sestri Mamie in Tess, neka gospa Hadley, ki je bila njihova varuhinja, »Whisky-Bob«, mlad gusar-ostrigar šestnajstih let, in »Spider-Healey«, dvajsetletna pristaniška podlasica s črnimi zalizci. Gospodični Mamie, ki je bila Spiderjeva nečakinja, so rekli kraljica gusarjev-ostrigarjev in je predsedovala pri njihovih gostijah, kadar je prilika nanesla. French Frank je bil zaljubljen vanjo, dasi jaz tega tačas nisem vedel, a ona se je vztrajno branila poročiti se z njim.

French Frank je natočil kozarec rdečega vina iz velike pletenke, da se najina kupčija zalije. Spomnil sem se rdečega vina na italijanski kmetiji in zdrznil sem se. Žganje in pivo mi ni bilo povsem tako zoprno. Toda kraljica gusarjev-ostrigarjev je zrla vame, držeč deloma izpraznjeno kupico v roki. Imel sem svoj ponos. Dasi mi je bilo samo petnajst let, vendar nisem mogel pokazati, da me je manj možaka kot nje. Mimo tega so bili zraven še njena sestra in gospa Hadley, mladi gusar-ostrigar pa pristaniška podlasica z zalizci, vsi s kozarci v roki. Mar sem bil mlekolizec in vodo-pivec? Ne, tisočkrat ne, in če bi bilo treba izpiti tisoč kozarcev! Kakor pravi možak sem izpil polni kozarec.

French Frank je bil židane volje spričo prodaje, ki sem jo bil odobril z zlatnikom za dvajset

dolarjev. Natočil je še več vina. Jaz sem se zavedal svoje dobre glave in izbornega želodca in sem bil prepričan, da sem zmerno lahko pil z njimi, ne da bi se zopet zastrupil za ves teden. Prenesel sem lahko toliko kot oni, mimo tega so bili oni že nekaj časa pili.

Pričeli smo pefi. Spider je zapel pesmi »Bostonski tat« in »Črna Lulu«. Kraljica je zapela: »Rada bi bila ptičica«, njena sestra Tess pa: »Oj, ravnajte s hčerko mi prijazno«. Zabava je bila brž bolj in bolj glasna in bučna. Spoznal sem, da sem se lahko odtegnil pijači, ne da bi me opazili ali poklicali na odgovor. In ko sem stopil s kozarcem v roki na stopnice kabine, tako da sem imel glavo in pleča zunaj, sem lahko izlil vino čez krov.

Moje misli so bile nekako takele: Čudno je, da je tem ljudem vino slabega okusa po godu. No, pusti jih! Zavoljo njihovega okusa se ne morem pričakati. Moja možatost me je morala po njihovih čudnih nazorih primorati, da bi se delal, kakor da mi je vino všeč. Pa dobro. Se bom pač delal tako. Toda pil ne bom več kakor je neizogibno potrebno.

Kraljica je začela zaljubljeno pogledovati mene, poslednjega novince med brodovjem gusarjev-ostrigarjev, ki nisem bil samo pomagač, ampak gospodar in lastnik svoje barke. Odšla je na palubo na sveži zrak in me vzela s seboj. Seveda je dobro vedela, meni se pa sanjalo ni, kako je French Frank spodaj v kabini robantil zavoljo tega. Sedela sva na kabini, ko se je nama pridružila Tess, za njo Spider in Bob in nazadnje gospa Hadley in French Frank. In sedeli smo tam s kozarci v roki in prepevali, velika pletenka pa je neprestano krožila; jaz sem bil edini, ki sem bil docela trezen.

In tiste trenutke sem užival, kakor jih nobeden izmed njih ni mogel uživati. Tukaj v tem ozračju prostosti in brezskrbnosti si nisem mogel kaj, da ne bi primerjal teh trenutkov in tega življenja s prejšnjim dnevom, ko sem sedel pri svojem stroju v dušičem, zatohlem ozračju in ponavljal, ponavljal z največjo brzino, brez konca in kraja vrsto svojih mehaničnih kretenj. Sedaj pa sem sedel tukaj s kozarcem v roki, v topložareči tovarišiji z gusarji-ostrigarji, pustolovci, ki niso hoteli biti sužnji malenkostnega redovitega dela, ki so se rogali omejitvam postave in so takorekoč nosili svoje življenje in svojo prostost v svojih rokah. Da pa sem se mogel pridružiti tej krasni družbi svobodnih ljudi brez sramu in brez strahu, mi je pomagal kralj Alkohol.

Popoldanska morska sapa mi je polnila pljuča s svojim vonjem in dvigala valove sredi zaliva. Pred njim so plavale ladje z razpetimi jadri in trobile, da bi jim odprli dvizne mostove. Mimo nas so drevili vlačivci z rdeče barvanim dimnikom in

zibali našo barko v valovih svoje brazde. S sladkorjem naložena barka je vozila proti odprtemu morju. Solnce se je kopalo na rahlo valujoči vodi in življenje je bilo veličastno. Zdajci je Spider zapel:

»Ej, to je Lulu, črna Lulu, moja draga,
ej, kje, povej, kje si tak dolgo bila?
Čepela sem v ječi,
čakala rešitve,
ko bi moj dragi pome prišel!«

Evo ga, duha upornosti, pustolovstva, romantičnosti, stvari, ki so bile prepovedane, a kljubovalno in imenitno izvršene! In zavedal sem se, da drugo jutro ne pojdem k svojemu stroju. Drugi dan sem hotel biti gusar-ostriigar, tako svobodno diha-joč gusar, kakor je dopuščalo stoletje in vode zaliva pri San Francisku. Spider se je bil že pogodil z menoj, da se bo vozil kot edini moj mornar in tudi kot kuhar, dočim bi jaz opravljal delo na palubi. Zjutraj sva se hotela preskrbeti z živežem in vodo, razviti veliko glavno jadro (ki je bilo tako veliko, da pod takim še nisem vozil) in odriniti iz zaliva, čim bi potegnil veter z morja in bi se oseka nagibala h koncu. Nato sva hotela zrahljati vrvi jadra in se ob početku plime odpeljati po zalivu do otočja Asparagus, kjer sva hotela milje daleč od obrežja vreči sidro. In slednjič so se mi imele uresničiti sanje: spal bom na vodi. Drugo jutro se bom prebudil na vodi in potem bom vse svoje dni in noči preživel na vodi.

Kraljica me je prosila, naj jo prepeljem s svojim čolnom na suho, ko se je French Frank ob solnčnem zahodu pripravljala, da bi prepeljal svoje goste na obrežje. Jaz nisem razumel, kaj je pomenila nenadna izprememba njegove namere; pozval je namreč Boba, da naj z njegovim čolnom izvrši njegovo nalogo, sam pa je ostal na krovu svoje barke. Tudi nisem razumel Spiderja, ki mi je reže se rekel po strani: »Hoho! Ti pa nisi počasen!« Kako je moglo priti meni, dečaku, na misel, da je bil osivel možak petdesetih let ljubosumen name?

Sedmo poglavje.

Sešla sva se, kakor je bilo dogovorjeno, v ponedeljek zarana, da dovršiva kupčijo. Bila sva pri »Zadnji priložnosti« Johnnyja Heinholda — v krčmi kajpada, kjer ljudje sklepajo kupčije. Plačal sem pogojeno vsoto, prejel pobožnico in French Frank je gostil. Dozdevalo se mi je, da je to samoposebi umevna šega in razumljiva — da oni, ki proda in prejme denar, izpremeni del denarja v pijačo v krčmi, kjer se je kupčija sklenila. V moje veliko iznenadenje pa je French Frank gostil vso krčmo. Pila sva on in jaz, kar je bilo pravično videti; ampak zakaj naj bi bil povabljen na pijačo tudi

Johnny Heinhold, ki je bil lastnik krčme in je stregel? Mahoma sem izračunal, da je imel dobiček celo pri onem kozarcu, ki ga je pil. Razumljivo je bilo, da sta bila povabljena na pijačo Spider in Bob, saj sta bila prijatelja in tovariša z iste ladje. Toda zakaj je povabil še nabrežna težaka Billa Kelleyja in Soupa Kennedyja?

V krčmi je bil še Pať, brat Kraljice, tako da nas je bilo osem. Bilo je zgodaj zjutraj in vsi so naročili žganja. Kaj sem mogel storiti jaz v tej družbi velikih možakov, ki so vsi pili žganje? »Žganja,« sem rekel tako malomarno, kakor da bi ga bil že tisočkrat pil. In tako žganje! Zvrnil sem kozarec. Br-r-r! Še sedaj imam tisti okus v ustih.

In osupnil sem, kakšno vsoto je bil French Frank plačal — osemdeset centov. Osemdeset centov! Za mojo varčno dušo je bilo to nekaj nezaslišanega. Osemdeset centov — toliko, kolikor sem bil zaslužil z osem ur dolgim delom pri stroju — je šlo po našem grlu, je izginilo kakor bi mignil, pustivši samo slab okus v ustih. Niti govoriti ni bilo treba, da je bil French Frank razsipnik.

Jaz bi bil rad odšel ven na solnce, preko zaliva, na svojo krasno barko. Toda nobeden ni hotel oditi. Niti moj pomočnik Spider ni hotel iti. Noben migljaj ni pomagal moji zabiti glavi, da bi se spomnila, zakaj so ostajali. Odtlej sem večkrat mislil, kako so morali gledati mene, novodošleca, ki so me sprejeli v svojo družbo in sem stal z njimi pri točilnici in se nisem zgenil, da bi odrinil samo za enkratno pijačo.

French Frank, ki je bil, ne da bi bil jaz vedel zakaj, že požrl svojo jezo prejšnjega dne, se je začel sedaj, ko je imel denar za svojo barko v žepu, prav čudno vesti proti meni. Čutil sem izpremembo v njegovem vedenju, opazil odvratno iskrenje v njegovih očeh in se čudil. Čim bolj sem spoznaval ljudi, tem čudnejši so se mi zazdeli. Johnny Heinhold se je sklonil preko mize in mi zašepetal na uho: »Piko ima nate. Pazi se!«

Prikimal sem, da sem razumel njegove besede in jim potrdil, kakor bi prikimal človek, ki dodobra pozna ljudi. Sam pri sebi pa sem bil osupel. Za Boga! Kako sem mogel jaz, ki sem trdo delal in prebiral knjige o pustolovščinah in sem imel komaj petnajst let, ki mi niti v sanjah ni bilo prišlo na misel, da bi bil dal Kraljici gusarjev-ostriigarjev povod za kakšne druge misli, in ki nisem vedel, da je bil French Frank noro in do ušes zaljubljen vanjo — kako sem si jaz mogel misliti, da sem mu prizadejal sramoto? In kako sem mogel jaz misliti, da je bila zgodba o tem, kako ga je bila Kraljica na njegovi lastni barki zavrgla v tistem hipu, ko sem se jaz prikazal, že predmet živahne govorice po vsem nabrežju? In kako sem iz istih vzrokov

mogel misliti, da je bila odvrtačnost njenega brata Pata od mene kaj drugega kot prirojena otožnost?

Bob me je za trenutek poklical na stran. »Imej oči odprte, fant,« je zašepetal. »Vzemi si moje svarilo k srcu. Frank je od vraga. Jaz se odpeljem z njim po reki navzgor, da dobiva večjo ladjo za lov na ostrige. Ker pride zopet na ostržišča, se pazi! Pravi, da te bo potopil. Kadar bo kje tam okoli, premenjaj sidrišče, ko se stemni, in ugasni svojo luč. Razumeš?«

Ej, to se ve, da sem ga razumel. Prikimal sem in se mu kot možak možaku zahvalil za opozorilo. Nato pa sem se pridružil onim pri točilnici. Ne, jaz nisem gostil. Niti sanjalo se mi ni, da so pričakovali, da bom tudi jaz gostil. Odšel sem s Spiderjem in še danes mi šumi po ušesih, ko skušam ugeniti reči, ki so jih morali govoriti o meni.

Vprašal sem Spiderja tako tjavendan, kaj je grizlo Frencha Franka. »Kot nor je ljubosumen nate,« se je glasil odgovor. »Ali res?« sem rekel in popustil zadevo, kakor da ne bi bila vredna, da bi razmišljal o njej.

Toda prepuščam vsakemu, da si predočuje porast moje petnajstletne moštosti, ko sem zvedel, da je bil French Frank, petdeset let stari pustolovec, mornar, ki je prevozil vsa morja vsega sveta, ljubosumen name, ljubosumen zavoljo dekleta, ki so mu prav romantično naredili ime Kraljica gusarjev-ostrigarjev! O takih rečeh sem bil že bral v knjigah in menil, da jih utegnem v daljni zreli dobi osebno resnično doživeti. Ej, počutil sem se, kakor da bi bil imeniten mlad vražič, da mu ni enakega, ko sva tisto jutro razvila veliko glavno jadro, potegnila sidro iz vode in odrinila v privezni smeri na tri milje dolgo pot v zaliv.

Na tak način sem se rešil morečega dela pri stroju in stopil v vrsto gusarjev-ostrigarjev. Resnica, ta vstop se je pričel s pijačo in vse življenje je obetalo, da se bo nadaljevalo s pijačo. Toda ali naj bi se zavoljo tega obračal od nje? Kjerkoli je bilo življenje svobodno in imenično, tam so ljudje pili. Romantičnost in pustolovščina sta vedno hodili po cesti, vodeči se za roke s kraljem Alkoholom, kakor je bilo videti. Ako sem se hotel seznaniti z onima dvema, sem se moral seznaniti s tretjim. Sicer sem se moral vrniti h knjigam iz javne knjižnice in brali v njih o činih drugih možakov, ne da bi jih sam doživljal in izvrševal, in garati kot suženj v tvornici pri stroju za deset centov na uro.

Ne; dejstvo, da so imeli stanovavci na vodi čudno in drago poželenje po pivu, vinu in žganju, me ni smelo odvrniti od tega prekrasnega življenja na vodi. Kaj pa, ako bi njihovi nazori o sreči obsegali tudi čudno poželenje, da bi mene videli piti? Ej, ako bi trdovratno kupovali pijačo in jo meni silili, jo bom pač pil! To ceno sem bil pri-

pravljen plačati za njihovo tovarištvo. In pri tem se mi ne bi bilo treba opijaniti. Saj se tudi v nedeljo popoldne nisem bil opil, ko sem uredil nakup barke, in to vzlic temu, da niti eden izmed ostalih ni bil trezen. No, na tak način sem se lahko podal v bodočnost, da bi pil tisto tekočino, kadar bi jim bilo v zabavo, da bi jo pil, ampak pri tem bi budno pazil, da ne bi preveč pil.

(Dalje prihodnjič.)

MRTVO DEJE TOLAŽI.

Ti me vidiš, kamor greš,
s trnjem žalosti srce načneš,
in so kaplje toli goste:
nikdar, nikdar, nikdar več.

Misliš, da me res ne bo:
šel sem, kot doma na griček,
(kajkrat si me pogrešila: Stanko, hoj!)
in sem tam, kjer je lepo.

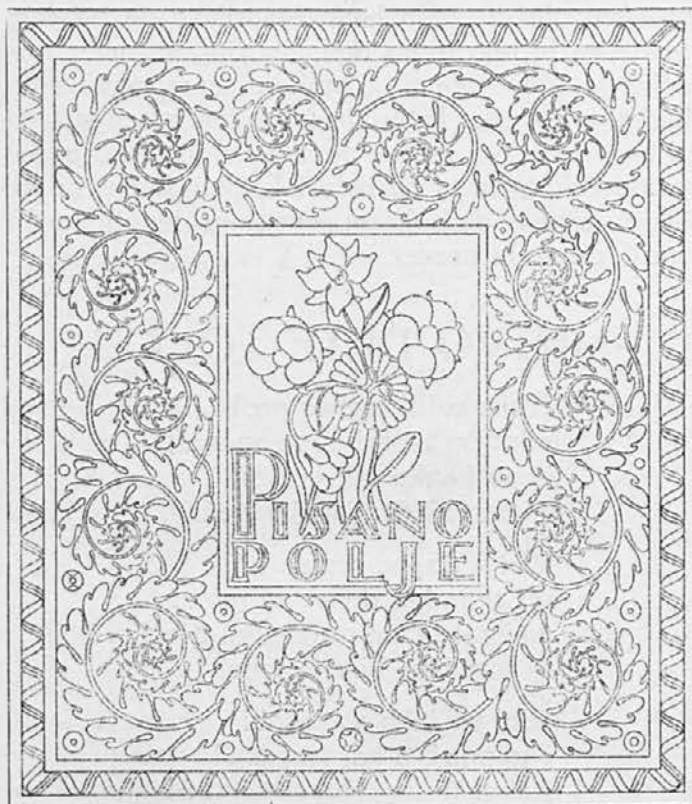
Tebi pa tako v tesnobi
čas polzi, o kaj tvoj čas!
Kakor bi na prag stopila: Stanko, oj —
in boš tudi ti v svetlobi.

Pride zate vnebovzetje,
v večni sij z menoj boš zrla
in ne bodeva umrla
nikdar, nikdar, nikdar več.

ANTON ZUZEK.

Ivan Napotnik: Metuljček. (Lesen kipec.)

»GOSPOD KRUMPEC« UJET.

Pripoveduje Američan MERRIAN C. COOPER.

Preživel sem eno celo leto v džungli v Siamu (v Prednji Indiji); pridno sem opazoval življenje divjih zveri teh pragozdov, streljal sem le v skrajni potrebi, če je bilo treba rešiti lastno ali prijateljevo življenje. S prijateljem Mr. Collierom sva bivala v severni pokrajini Siama, ki se zove Nan, med ljudstvom, ki se imenuje Laos. Posebno naju je zanimalo, kako se to ljudstvo vede nasproti džungli in njenim zverem.

Čim dlje sva bivala med njimi, tem očitneje nama je postajalo, da tem ljudem džungla ni samo ogromna, gosto obrasla šuma raznega drevja, vitkih debel bambusa ter nizkega grmovja, ampak jim pomeni vse več: zdi se jim skoraj kot neko živo bitje nepremagljive moči; živali, ki žive v džungli, se jim ne zde samo, da so divje, ampak tudi, da mislijo kakor oni sami in da so kakor nekakšne osebnosti. Najbolj obvladuje vse njih mišljenje tiger. Ta zver jim pomeni moč, grozo, krvoločnost samo; prebiva v džunglah (goščavah), ki obdajajo revna sela teh ljudi in o katerih ti siromaki v svoji nevednosti mislijo, da se razprostirajo v brezkončnost.

Bil sem v vaseh, kjer so si prebivavci komaj upali izgovoriti besedo suar (t. j. tiger), od bojazni, da bi jih zli duh, ki po njih mnenju čepi na hrbtu vsakega tigra, utegnil slišati in se kruto nad njimi maščevati. Je pa ta strah pred tigrom upravičen; zakaj samo v zadnjih letih je bilo tod okoli napadenih in umorjenih nekaj stotin ljudi. — Kdor je tigra videl samo v menežariji, nima pravega pojma, kakó je ta mačka lepa, močna, silna tam, kjer živi v svobodi, v džungli. Ko domačin (Laos) vidi ta mišičasta pleča, to svetlo dlako, te velike, bele zobé, to čudovito brzost v skoku in napadu, to divjo

krvoločnost, ki zvéri gleda iz strašno žarečih se oči — kaj čuda, če ubogi divjaki mislijo, da v vsakem tigru prebiva neko človeku sovražno božanstvo! Neoborožen človek ni kos tej zvéri; izmed vseh zveri, živečih v džungli, pa se ji upira samo slon in včasih tudi bivol.

Domačini se skušajo braniti pred tigri s tem, da jim nastavljajo v gozdu pasti. Ena vrsta pasti je ta, da naredé nekakšno brano z ostrimi zobmi iz bambusovega lesa, ki jo rahlo prislonijo h kakemu deblu: ko se tiger približa nalašč ondi nastavljeni vabi (za vabo postavijo psa, kozo ali prašiča) in stopi pod visečo brano, se ta sproži, pade in se neusmiljeno zasadi v njegov hrbet.

Jaz — pripoveduje naš ameriški pisatelj — sem želel dobiti tigra živega v pest. Na moje povelje so domačini zabili v majhnem krogu visokih, močnih kolov ter jih prepletli in zvezali med seboj. Na enem mestu so pustili odprt vhod v to ograjo. Nad vhodom je bila pripravljena lesa, ki bi padla in vhod zaprla, brž ko bi zver stopila na neko mesto v ograji. Tik za veliko, okroglo ograjo so postavili manjšo, a brez vhoda, vanjo pa so postavili živo vabo. Naročil sem jim, naj mi takoj javijo, če se bo tiger ujel.

Preteklo je precej časa, ko ni bilo nič. Nekega dne pa prisopiha nekaj domačinov. Vsi so se tresli. »Suar! Suar!« so vpili. Tiger se je bil ujel v eno izmed nastavljenih ograj, v neki jasi sredi gozda, v bližini nekega sela. Takoj smo s prijatelji zasedli konje ter dirjali proti naznačenemu kraju. Morali smo jahati skozi džunglo. Ko smo dospeli vanjo in jahali drug za drugim po ozki sledi, nas je zajela noč. Na srečo je vzšel mesec in nam razsvetljeval pot. Prišli smo v neko selo, kjer je vse trepetalo od groze; ko je slišalo, da je tiger v bližini, dasi ujet. Imeli pa smo do njega še precej poša skozi goščavo. Prižgali smo plamenice. Plameničarji so stopali pred nami in za nami. Šli smo še skozi neko drugo selo. Končno smo dospeli do jase. Nudil se mi je čaroben pogled, kakršnega še nisem bil doživel: okrog močočnih ogniev so sedele in stale divje postave domačinov z dolgimi sulicami v rokah; čudno so obsevali ognji njih rjava telesa in njih črne lase; sredi med ognji pa je stala visoka past — kakor kaka oqlénica. Možje so jo bili obdali z debli in koli in vse to povezali, da zver nikakor ne bi ušla.

Stopili smo bliže in skušali pogledati skozi ozke špranje. Iz notranjosti smo začuli globoko rjojenje. Dà, bil je tiger, ki je slednjič prišel v past! »It is Mr. Crooked!« (gospod Krumpec je!) nam je zašepetal naš vodnik. Pod imenom »Gospod Krumpec« je bil znan silno krvoločni tiger iste okolice. Kadar je odnesel svojo žrtev v džunglo, so ga sledili po tem, ker je imel eno prednjo šapo na znotraj obrnjeno.

Drugo jutro so prinesli kletko, ker smo ga hoteli živega pripeljati v pristaniško mesto. Domačini so se kletki smejali, češ, saj ne bi obdržala niti kunca, če bi bil količkaj velik. Pa je bila res preslaba. Zato smo jo obili še z novimi koli; potem pa njen odprti vhod prilisnili k zaprtemu vhodu pasti (ograj) ter skupaj zvezali kletko in past.

Naš namen je bil, da bi potem leso pri pasti dvignili in tigra izvabili v odprto kletko. Toda domačini nam niso verjeli, da se nam stvar posreči; ko je bilo vse pripravljeno, da leso dvignemo, so bili domačini že davno zbežali na drevesa.

Dvignili smo torej léso. Moj prijatelj Collier je stal na eni strani pasti, s puško v roki, jaz na drugi. Vodnika Muang in Tahu sta stala eden na kletki, drugi na (pokriti) pasti. Na tiho povelje sta lesa dvignila.

Napeo smo čakali. Nič se ni genilo. Čakali smo še. Spet nič. Naposled sem odložil puško, zgrabil gorečo baklo ter jo vrgel v past, zvéri za hrbet. Ta hip je tiger poskočil in planil — v kletko. V hipu smo spustili vrata kletke. Gospod »Krumpec« je imel novo stanovanje.

Kletko je bilo treba spraviti do reke Menan. Naložili smo jo na nosila in drogove, pod katerimi je stopalo toliko mož, kolikor smo jih sploh mogli uvrstiti.

Na srečo smo imeli še več kolov pripravljenih; hitro smo zabili špranjo. Ko je znova odtrgal kak kol, smo brž pritrdili drugega. — V temi smo zadeli ob neko sipino sredi vode. Samo malo časa smo potrebovali, da smo čoln spet spravili naprej, pa fiste trenutke je bil »Krumpec« že porabil, da je odtrgal še več kolov ko prej.

Seveda bi ga bili vsak čas lahko ustrelili; ampak hoteli smo ga na vsak način živega pripeljati v mesto. Da bi imeli malo več miru, smo si pomagali — z »injekcijo«. Moj tovariš Mr. Collier je bil vzel s seboj veliko steklenico kloroforma. Jaz sem se sicer, ko jo je jemal, šalil in norčeval, zdaj nam je pa le prav prišla.

»Gospodu Krumpecu« nastavljajo past.

Bila je spet noč, ko smo ob plamenicah prišli s kletko do reke in jo previdno postavili v dolg čoln. (Čolni so tu samo izvozljena velikanska debela.) Veslači so prijeli za vesla in šlo je po reki navzdol.

Kmalu je pa zapihal silen veter, začelo se je bliskati in grmeti in dež se je ulil na nas. Vihar, kakor je običajen v vročih, tropskih krajih! Kmalu smo bili do kože premočeni. Pa kaj to, ko smo pa vozili — tigr! Tako smo pluli nekaj časa. Kar zaslišim neko trganje in glodanje v kletki. Planem kvišku na rob čolna ter pokličem naša dva vodnika na pomoč. Se o pravem času! Zakaj med hruščem in truščem viharja si je bil »Krumpec« z glodanjem in trganjem napravil že precejšnjo špranjo. Odtrgal je bil en kol znotranje kletke. Ko sem pogledal skoznjo, sem mu videl naravnost v oči. Najbrž je še upal, da se oprusti.

Muang je brž prebezal majhno bambusovo deblo, da smo dobili dolgo cev; sunil sem jo skozi špranjo figru naravnost v gobec, Collier pa je vлил nekoliko kloroforma vanjo.

To tigra sicer še ni omamilo; toda ko smo mu tekočino vlili še parkrat, ga je vendarle nekoliko ukrotila, vsaj toliko, da smo kletko lahko v miru popravili. In ko se je spet otresel omame in spet odtrgal dva tri kole, smo ponovili »noter dajanje«.

Končno je bila steklenica prazna. No, eno novo stran svojega bitja in žitja nam je bil pa tiger le odkril pri tem vlišanju: vselej je bambusovo cev s srdom potegnjen k sebi, jo godrnjaje zgrizel in zgloidal, potem pa se spet spravil nad stene kletke.

Slednjič je nevihta le ponehala in dež je samo še nalahko pršél. Kmalu nato se je začel delati dan.

Siamski lovec s samostrelóm.

Z rastočo dnevno svetlobo se je tiger pomirjeval in se slednjič umiril.

Tedaj sta Muang in Collier zaspala. Tudi jaz sem bil zelo zaspan. Splezal sem na vrh kletke in se ulegel. Ko sem tako počival, sem poslušal, kako Krumpec sope; mislim, da je bil tako izmučen kakor jaz.

Slednjič smo pripluli do mesteca. Ljudstvo je hitelo od vseh strani na obrežje in kričalo: »Tiger! Tiger!«

Tedaj smo ga ustrelili. Ko smo mrtvega izvlekli iz kletke, smo zapazili, da je imel na eni prednjih šap svinčeno kroglo iz stare puške pod kožo; kak domačin ga je bil obstrelil in takrat se mu je šapa zavila. Tako je bil prišel do svojega imena: Gospod Krumpec.

Prevel dr. J. D.

NOVE KNJIGE.

Boj za Mount Everest. Spisal Juš Kozak. 1927. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. (75 str.) 36 Din, v celo platno 44 Din.

Bravcem Mladike je še v spominu slika Mount Everest (l. 1925, str. 310) in opis te največje gore in poskusi, da bi planinci dosegli njen vrh. Knjižica, ki jo je po raznih virih spisal Juš Kozak, pa pripoveduje najprej o gorovju Himalaji sploh, nato pa opisuje vse doseganje poskuse, kako bi bilo prilič nad 8000 metrov visoki gori do živega. Prav spretno je pisatelj vrnil opis prebivavstva na Tibetu, se doteknil njih šeg in navad, njih verstva in vladarstva. Knjigi vse to pomaga do zanimivosti. — Kozak je že opisaval v leposlovju gore in napore planincev; toda naperi v Himalaji so tako drugačni in nam nedoumljivi, da je za čuda težko iz suhoparnih angleških poročil zgraditi vsaj nekaj živahnega in gorkega. V tem oziru to knjižico resnično hvalimo. Pozna se ji vsepovsod, da jo je pisal leposlovec. Prav zato pa grajam takele napake: »v prenešenem pomenu«; »bogat na oblakih«; pogosta raba »se je nahajal«; »turistu se še sanja ne«, bolje: »še se ne sanja ne«; »Evropejci«; »najraje«; »stopnjica«; »proli severnem sedlu«; »seboj«; »zamrznjeni tolmuni«; »svetilke«; »vratca«; »treznejše pregledoval«; »Monzumoblaki« (oblaki Monzuma); »pred dvema leti« itd. Ni mogoče soditi, da so to samo tiskovne pomote; se ponavljajo.

F. S. F.

Slovenska Štajerska in Prekmurje. Zgodovinski opis. Spisal prof. dr. Fran Kovačič. Izdala »Matica Slovenska«. (418 strani.)

S tem delom je Matica Slovenska zaključila opis Slovenske zemlje (V. del), ki je zaradi vojne časovno zelo zaostal za drugimi opisi. Imamo sedaj vso zgodovino in zemljepis (Goriške in Trsta od S. Rutarja, Koroške od dr. M. Poločnika, zemljepis od F. Seidla) slovenske zemlje po posameznih nekdanjih kronovinah. (Zemljepis Štajerske in Prekmurja menda še izda Matica.) Morda je bila usoda Matice med vojno koristna za to, da je k opisu Štajerske pridružil avtor zaeno tudi Prekmurje, ki bi ga bili morda prej pogrešali. Obširnega dela ni razdelil dr. Kovačič po navadnih delitvah zgodovine v stari, srednji in novi vek, marveč je povzel pomembnejše dobe, ki so tvorile neko enolo na tem ozemlju, ter jih zgodovinsko zaporedil. I. dobo tvori prazgodovina. II. Rimljani, III. najstarejša zgodovina Slovenov, IV. doba sega do Habsburžanov, V. doba je doba Celjanov, VI. doba tvorijo verski boji, VII. doba Ilirije (Francozov), VIII., zadnjo, pa naši ustavni boji do zedinjenja. Kovačičevo delo je prav zaradi te razdelitve zelo pregledno ter je pisano objektivno (le časih ga zanese navdušenje in mu tedaj zdrkne tudi beseda, ki je za časnika in ne za zgodovinarja: »osokolil se je«, »z ustavnim firnežem pobeljen absolutizem«). Ni tu prostor, kjer bi strokovno reševali vsako ugotovitev, ki morda ni še tako trdna, kakor jo je avtor postavil. Toda dve stvari se nam zdita važni, ki naj bi ju ta knjiga (in njene prednice) nudile prav širokim slojem: Prvič, kako bi mogla prosvetna društva lepše izrabiti zimske večere, kakor da za vsak kraj oriše predavatelj v glavnem vso zgodovino Štajerske, v posamič pa se podrobneje pobavi z zgodovino tistega kraja, kjer predava. Le z živo besedo se bo vzbudilo zanimanje tudi za taka zgodovinska dela. Drugič pa sem premišljal, koliko imajo naši epični pisatelji še neizrabljenega zgodovinskega gradiva za povesti, romane v povesti našega naroda! Seveda je tako pripravljane ogromno delo, toda potrebno je in vsekako bolj koristno kot zgodovinski romani starih Rimljanov in dogodivščine med Indijanci, ki jih dobivamo iz tujih slovestev. In če bi delo ne bilo literarno na višini, tudi povprečnost bi zadoščala — svojemu namenu. R. C.

Knjige Goriške Mohorjeve družbe za l. 1928. Goriška Mohorjeva družba je izdala v jeseni 1927 petero lepih knjig, ki pričajo o smotrenosti in svežosti njenega kulturno-vzgojnega delovanja. K o l e d a r z a l. 1928 je po vsebini silno raznovrsten in bogato ilustriran. Naj opozorimo samo na članek Jožeta Abrama: Dr. Janez Ev. Krek. (Oče vojnih beguncev.) — Filip Terčelj je spisal vzgojno čitanko: Z a d o m a č i m o g n j i š č e m, ki jo je z risbami opremil Ivan Pengov. Knjižica je pisana tako privlačno in toplo, da mora vsakega ogreti, ga notranje urediti in požlahtniti. Pri tem pa ni prav nič vsiljiva. Pisatelj se v obilni meri poslužuje neposredne umetniške besede naših in tujih pisateljev, da seže z njo v tiste globine, kjer je duša najbolj voljna in sprejemljiva za glas iz boljšega in lepšega sveta. Ta vzgojna čitanka je res posrečena. — Tretja knjiga so kratke Z g o d b e s v e t e g a p i s m a s t a r e z a v e z e z mnogimi podobami. Okusno naslovno in sklepno stran je izdelala Helena Vurnik. Sploh moramo omeniti, da polaga Goriška Mohorjeva družba tudi na opremo svojih knjig precejšnjo skrb.

Sv. pismo bo slovenske družine sklenilo še tesneje okrog domačega ognjišča, še posebej otrokom pa bo najlepša čitanka v sladkem jeziku njihovih mater. — Gospodarskim potrebam ljudstva je namenjena knjiga *Kako zdravimo živino*, ki jo je spisal živinozdravnik dr. Anton Ravnik. Obsega 112 strani in je razdeljena na štiri dele. V prvem obravnava pisatelj splošne znake zdravja in bolezni živine. Drugi del knjige govori o najvažnejših kužnih boleznih ter njih preprečevanju in zdravljenju. V tretjem in četrtem delu so opisane poglavitne notranje in zunanje bolezni; dodano je nekaj receptov za zdravila, ki jih živinorejec lahko rabi za prvo silo. Koš peča knjiga je izšla zgodovinska povest *Fr. Jakliča: Ob srebrnem studencu*. V njej slika pisatelj postanek idrijskega rudnika. Skopo zgodovinski snov, ki pa daje domišljiji obilico pobud, je Jaklič razširil v preprosto zgodbo. Najbolj živahni se mi zdijo še prizori iz Škofje Loke, kamor je nesel Alojna prvič živo srebro na prodaj. Prisiljeno in odveč pa se mi zdi namigavanje na ljubezen Alojnarjeve hčerke Rezike do Kacijana Anderlajna, ki stopi samo ledaj iz ozadja, kadar jo pisatelj potrebuje pri razpletu povesti. (Primerjaj prizor, ko Rezika reši Anderlajna pred očetovo osvetlo.) Sicer pa je povest ena izmed najboljših Jakličevih zadnjih stvari. Naslovna slika, ki se odlikuje po svoji izredni izrazitosti, je delo Toneta Kralja.

F. S. Finžgarjevi Zbrani spisi. VI. zvezek. (Sama, Kakor pelikan, Boltežar, Naš vsakdanji kruh, Tri črne žene.) V Ljubljani, 1927. Založila Nova založba. Str. 299.

Spričo te lepe, ne le za Finžgarjevo pisateljsko rast, temveč tudi za idejni in oblikovni razvoj slovenskega realizma sploh kaj močno poučne in preznačilne knjige se mi zdi potreben nekoliko bolj obširen, da ne rečem, kar gospodarsko preširok uvod. Kakor pri vsaki določene samostojni umetnini ali pisateljski osebnosti, odreče namreč tudi pri Finžgarju — in to zlasti, kolikor ga predstavlja ta šesti zvezek Zbranih spisov — le kratko ekspanziona ali le shematično, z ustaljenimi slovstvenimi izrazi — fermini izrečena opredelba in klasifikacija. Pri take vrste spisih nam je iskati mimo časovno slučajnostne, časnikarsko prigodniške kritike še dalj: ali ne bi namreč mogli priti do nekake sintetično zrele sodbe, ki naj bi bila šelé polno opredelbeni izraz, slovstveno objektivirana vrednost knjige sploh. Če že opustimo ne kar nujno razmišljanje, kaj je sploh realizem v umetnosti, v zmislu gornje premise ali postavke, da je Finžgarjevih Zbranih spisov šesti zvezek (zlasti v »Sami«!) važen za idejni in oblikovni razvoj slovenskega realizma, moramo podati v kratki razpravi, kaj je bila in kako se je pred Finžgarjem ozir. ob njem razvijala ta umetniška struja.

Slovenski realizem, ki bistveno ni kaj mlajši mimo svetovnega, se začenja z Levstikom. »Martin Kerpan« je do zadnjih odtenkov resničnost: objektivirano epična slovenska beseda, slovenska misel, slovensko gledanje, dejal bi, da kar rapsodično neposredna primarnost ali prvotnost, torej analogno nekaj tistega, kar so v ruskem realizmu »Mrtve duše«. Že tu vidimo vse klice poznejšega slovenskega, res organsko našega realizma; »Martin« je plod neke zavestno občufene realistične kot reakcije v obliki (profi časovno veljavnemu okusu epigonsko romantičnega epsval) in je obenem dvignjen mimo poznejšega evropskega, artistično kozmopolitičnega poetilizma ozi-

»Gospod Krumpec« na preži.

roma impresionizma v neko simbolno obzorje, v nevsiljivo paraboliko svojega časa (nacionalizem... socialstvo!) Od »Krpana« je stopil Levstik še dalj: v »Potovanju od Litije do Čateža« je dal svojega realističnega okusa in znanja kar vzorec in teorijo. Slovstvena zgodovina uči nato, kako je prišel Jurčič v Levstikovo šolo in kako se je tu s pridom učil in usmeril v vseh bistvenih Levstikovih zahtevah. Kjer mu Levstikov program ni več služil, tam bi bil moral iskati iz sebe preko Levstikovih dognanj do dosledno širjega teoretičnega spoznanja. Gre tu za zgradbo fabule s kompliciranim dejanjem, zapletkom in razpletkom, skratka za tehniko široko zasnovanega romana. Mladi, intuitivno in snovno bogati, a kritično neveščiji Jurčič seveda teoretično kaj iskati ni imel ne znal, a kot rojen epik je vendar našel svojo pot skozi epigonsko ustaljeno tehniko nemškega »družinskega« pripovedništva z vso omedlno lipiko idealizirane krajevnosti, oseb in epizodalnih motivov in skozi realizem (prim. izraz »naturalizem« v angleškem slovstvu!) Valterja Scotta, ki mu je s svojimi liki po Levstiku priporočeno bogastvo domačih lic potrdil in ga oplodil. Tako je postal Jurčič stvaritelj takozvanega poetičnega realizma (Deseli brač, Cvet in sad, Doktor Zober i. dr.). Organično iz poetičnega je zrastel že pri Jurčiču snovni realizem (Sosedov sin), ki se je do viška razvil pri Kersniku, ki je pravzaprav tudi šel Jurčičevo pot (Na Žerinjah), preden je dozorel kot realist našega malega mesta in kmeta povprek. Stopnjema in tipaje so osvajali vrstniki in nasledniki v »realističnem« Ljubljanskem Zvonu vedno novih motivnih polj (turadništvo — Detela) in šli vse zavestneje v razglabljanje življenjsko nujnih ali vsaj časovno poudarjenih problemov v takozvani družabno-etični realizem (V krvi, Kam plovemo? i. p.). Tedaj je zavrla epigonsko obrabljene izraz Lj. Z. moderna pesem in misel kozmopolitičnega naturalizma (Šorli, Kraigher), v znamenju principov pa je list odklonila nova revija Dom in svet, osvojivši si duhovno dva Zvonovca, socialno tematičnega Detela in Meškov epični lirizem z bolno osebnostnim altruizmom. Med Meškom in Detelo proti idejnosti Lj. Z. se začenja Finžgar. Še je njegov realizem tipika kraja in ljudi kakor pri Deteli, a je že tudi njegov lik individij, živ model, proiciran

v pesem. Se je njegov slog poetizem Meškovega občutja, a vendar vmes dramatično slovenski karakterni govor. Razvoj Finžgarjeve epike od l. 1904 do 1912 je smotrno iskanje za prav svoj slog in svoj svet, ki bi ga jaz nazval prvi slovenski domačnostno optimistični realizem — prvo zdravo slovensko krščansko socialstvo v epiki.

Tako! Zdaj pa k podrobni oceni šestega zvezka Finžgarjevih zbranih spisov: Sama, Kakor pelikan, Boltežar, Naš vsakdanji kruh in Tri črne žene!

»Sama«! Motiv slovenske učiteljske kandidatinje, ki ga v tem delu Finžgar še ni snovno dopisal, dasi idejno že končno opredelil. Mislim namreč, da ga ni lepšega in nujnejšega posla, kakor da napiše Finžgar temu prvemu delu krasno zasnovanega »Bildungsromana« — še drugi del, ki bi nam glavni lik Alenin šele prikazal v nastajanju učiteljevanja, pravega njenega življenjskega poklica, ki ga je v Sami le bolj tematično določil. Dvomim, da bi imel pri ustvarjanju tega drugega, organsko potrebnega dela tolike težave, kot jih je deloma skušal in deloma srečno prestal pri slikanju te šele embrionalne, recimo kar pubertetne svoje junakinje v prvem delu. Tu bi tudi s pridom poglobil dušo svojega osrednjega lika, dal mu ponekod določneje aktivnejših gest, ogrel nas za ta zlati individij, ki ga zdaj sicer motrimo od prve do zadnje strani sočutno, a ne katastrofalno osebnostno. To povedati, je bilo nujno. »Sama« iz leta 1912 bi se dala z nekaterih tehničnih vidikov tudi grajati. Tudi v tej redakciji, kakor je še zdaj! Kje in zakaj, utegne povedati slovstvena kritika drugje. Glede dopolnjujočega gradiva v knjigi, mimo ljubke črte »Kakor pelikan«, ki slika dobroto in lepoto ženske duše, mimo »Treh črnih žena«, ki vsebujejo čudovito nov in hvaležen psihični motiv nekake »množinske sugestije« in so stiliistična posebnost, je ob znani klasiciteti »Našega vsakdanjega kruha« omenili zlasli Iurgenjevsko plastično in močno črto »Boltežar«. Vse štiri črte so še enkrat listi lepi optimistični realizem Finžgarjev, ki sem mu prej nadel ime zrelega slovenskega krščanskega socialstva. Vsa knjiga je po vonju in po barvi odsev lepe Finžgarjeve osebnosti, »Sama« je bogata zakladnica neprisiljeno domačega krajevnega besedja, dialog razgibana dramatična zgovornost plemenitega zanosa. Zunanje tehnični aparat Finžgarjev je poštena poljudnost, razumna umirjenost. Knjiga je pisana razumniku v zdravje in preprostemu v slast. Celu najstrožji umetnostni ocenjevalec ne bo mogel mimo knjige, ne da bi priznal, da je knjiga iz Finžgarjevega najboljšega. Dr. Ivan Pregelj.

Fr. Maslja-Podlimbarskega zbranih spisov II. zvezek. Uredil dr. Janko Šlebinger. V Ljubljani, 1928. Izdala in založila Tiskovna zadruga.

Ta zvezek obsega poleg uvoda (str. VII—XX) in opomb (str. 343—368) Potresno povest (str. 1—196), ki ima za snov velikonočno potresno nesrečo l. 1895, potopisne in narodopisne Moravske slike. (Na Hani, Izlet na Radhošt, Z manevrov na Slovaškem), črtico iz vojaškega življenja »Vojvoda Pero in perica« in črtice »Kdaj sem se smejal«, »Nekaj o Andrejčkovem Jožetu«, »Izlet v Krakov«. — Fr. Maselj-Podlimbarski je pisatelj še iz šole starejšega, toda miselno razvitejšega realizma. V potresni povesti je Jurčičev vpliv očiten. Odlikuje pa se po lepem, krepkem, osvežujočem jeziku, ki ga je slast poslušati. Njegovi Zbrani spisi ne bi smeli manjkati vsaj v nobeni javni knjižnici. A. V.

U bogi Uštin. Spisal Slavko Slavc. Trst, 1928. Književna družina »Luč«.

V zadnjem času so začeli naši pisatelji slikati tudi skrajne dele slovenske zemlje, da jih tako pritegnejo v duhovno skupnost. Matija Malešič je v povesti »Kruh« poskusil odkriti nam skoraj neznano Slovensko Krajino, Slavčeva povest pa se godi na naši najzapadnejši meji, na Goriškem. Čeprav je pisatelj izrisaval ta svet črto za črto, vendar iz povesti ne zaveje svojstveni vonj zemlje in okolja, ne zapoje in ne zaigra svojstvena beseda in kretnja človeka, ki živi zrased s to zemljo. Povest stoji nekako na meji med spretnim pripovedovanjem in umetniškim oblikovanjem. Pisatelj skuša iti osebam svoje povesti tudi v notranjost, od koder jih več ali manj dosledno - psihološko izvaja. Posebno glavni junak povesti, Uštin, je v tem oziru značilen primer pisateljevega hočenja. A. V.

Luč. Poljudno-znanstveni zbornik. II. Uredil Savo Čermelj. Trst, 1928. Književna družina »Luč«. — Zbornik obsega 108 str. in 16 umetniških prilog z 20 slikami. Važen je članek Josipa Agneletta o gospodarskem stanju podeželskega prebivavstva v Julijski Krajini, v katerem pride pisatelj do zaključka, da je Julijska Krajina pri vsem svojem sedanem neugodnem gospodarskem položaju v stanu preživljati vse svoje podeželsko prebivavstvo in mu zagotoviti gospodarski obstoj, ali vse to je odvisno od volje tega prebivavstva. Dalje se poučimo iz tega zbornika o naših upodablajočih umetnikih, o glasbenem življenju po vojni, o hrvaških publikacijah, o naši šolski književnosti (v petih letih je izšlo krog petdeset knjig!), o nabožnih knjigah, ki jih je po vojni izdalo Katoliško tiskovno društvo v Gorici (28 izdani!), ter o knjižnih izdajah v letu 1927 (30 knjig). Tak zbornik je potreben činitelj v kulturnem življenju Slovencev v Italiji. A. V.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

A. Zupan: Zadolstuje, da jih par zapišem sem, potem pa konec zame in zate — namreč v javnosti:

»Saj solnce toplo nastopi za mrzlo nočjo,
za zimo nemilo cvetoča pomlad
nastopi golovo, ah proč je naš jad.
Za fugo, bridkostjo že radost nasproti nam širi roke,
ki čašo veselja v roki drže.
Ah, sladko bo piti iz čaše radosti...«

Ti pišeš celo brez verzov. Ostani fant-korenjak, tvoji spevi pa za javnost ne bodo nikdar dovolj zlahtni! Zdrav!

Lojze: Kadar posnemaš narodno pesem, si dober, miselno in oblikovno ugajaš kljub enostavnosti, oziroma prav radi nje:

In vendar...

Kot palček sem majhen,	In vendar sem bogat
nikjer me nič ni,	še bolj kakor Krez,
na svetu ogromnem	ker srce mi veže
se človek zgubi	ljubezenska vez.«

Kot bi se učil pri Valentinu Vodniku! Pesmi kakor »Ko smo krave pasli«, »Pred želvijo« malo ogladi in pošlji mladinskim listom! Nisi pa srečen v čisti, subjektivni liriki. Nejasen si, nedosleden in okoren. Prej boš kaj zmogel v epiki kakor v liriki, mislim. Poskušaj prisluhniti narodni pesmi in poskušaj v njenem slogu zapeti umetno pesem! Morda ti zapoje otroška pesem, tu se morda kaj posreči. Poskusil!

Slavko Prijatelj: Črtica »Spoznanje je smrt« je bolno cankarjanstvo. Domišljijo imaš, samo bojim se, da ni zdrava in da te sčasom razkroji. Dovolj priča literarna zgodovina, kako bolne umetniške zmožnosti uničijo umelnika samega, ne le kot umetnika, ampak tudi kot človeka. Dalje je moje prepričanje, da je bolna literatura zločin nad človeško družbo. Ker je umetnost bistveno socialna — kot sploh vsa kultura —, zato mora biti tudi zdrava, če naj bo kulturna vrednota. Slog imaš dober, le tvoj ni ta jezik, ampak Cankarjev. Vsebinsko nanizaš nekaj videnj vročičnega bolnika, a o fistem spoznanju ne govoriš nikjer — črtica nima moliva. Jedra ni. Zato ne ugaja; čeprav bereš ponovno, vedno nečesa pogrešaš, žarišča ni, ki bi prijelo.

Ragol: Naj navedem tvoje verze:

Z a š e l s e m.

Oh, mati, jaz bi ti rad povedal, vse bi ti rad povedal, a ne morem, oh, mati, ne morem, ne smem.	Jaz bi ti vse povedal, vse, prav vse in miren bi bil, ko bi objela me z roko kot nekđaj, o mati, mati kot nekđaj!
---	--

Mimo mene je
plička zletela,
oh, plička prelepa,
in v srce me zadela
z ostjo,
ker sem pogledal jo. —

Vmes in na koncu še ponoviš, da bi materi povedal rad. Kaj bo to pesem? Č u s t v a je dovolj v teh verzih, doživetje je sila močno, to je res; toda pesniškega, to je p o j o č e g a, ni nič v njih. V taki obliki bi se res lahko odkritosrčno izpovedal, toda kdo bi ti rekel, da si zraven pesem zložil? Izliv čustva še ni pesem, sicer bi bilo pesnikov le preveč. Ni vsaka klica, ki iz tal požene, cve! Šele ono čustvo postane pesem, kadar se samo zapoje, se ritmično popevajoč nekako sproščeno nese iz srca in v tem radostnem petju samo sebe odreši ter uvrednoti, da se začudiš: Glej, lepota! Vprav petje je bistvena prvina vsake pesmi in vprav v petju pesnik zmaga čustvo. — Da preveč ponavljaš, pesem naj z vsako novo besedo pove kaj novega, naj razvija, oziroma nadaljuje misel ali čustvo, naj neprestano znova preseneča z novo lepoto. — Če bi se rad naučil kritičnosti do samega sebe, pomisli na sliko o plici! Lepa slika, da, toda po vplivih diši in se mi nerodna zdi: plica me je zadela z ostjo (!). Prisluskuj dobrim pesmim, da jim odkriješ bistvo!

Bogojančar: Dragi, samo še enega pogrešam pri tebi! Prosim, studiraj še zunanji ritem in si ga vsaj deloma prisvoji. Lepo čustvuješ, primejo tvoje pesmi, verujem, da je nekaj sile v tebi, le v okviru zunanjega ritma bodo tvoja močna doživetja prišla do polnega izraza, veruj mi! Izmed poslanih pesmi sta dve — izvzemši seveda ritem — dobri. »Doma« ima pa nekaj slabih mest, n. pr.:

»Daljnih duš ulripanje
me neodoljivo vabi, vabi — — (Zveni?)
kakor da plamenček duše moje
v smrt brli, se mi zdi — —«

Zunanji ritem ti bo po moji sodbi potreben, da se uveljaviš. Studiraj ga!

Božidar Skromen: Povedal sem ti pismeno.

Z. Oc.: V »Zalostni« imaš tole misel: Materinega obraza iščem med ljudmi in »svoje bogastvo«, »svojega srca kras«, iščem med njimi.

»Pa bom iskal zaman do konca dni
bogastvo svoje med ljudmi,
ne bom nič več ga našel,
ker trudna v grobu zdaj leži
mi mati.«

Vidiš, da zveze ni med materjo in tvojim krasom? Moral bi že drugače zasukati, da bi povedal, kaj izgubimo z materjo. — Stilistično je n. pr. verz: »Ne bom nič več ga našel« nedopusten. »Romanca« je boljša, ima pa nekaj trdot.

Sergej Kr.: Prvenci so to. Solanje se jim pozna. Ako bo kaj, se bo šele zbudilo. Poglej primer iz soneta »Mati«:

»Človeka ljubi najgorkeje mati,
kot reveža na cesli, v zlatu carja;
naj srečen je, z darovi jo obdarja,
naj je nesrečen, nič ji nima dati.«

To je vaja v verzifikaciji! Poslednji verz je »nesrečen«. — »Sanje« povedo, da mati zemlja sanja o pomladi in pomladnem življenju, pa motiv le načno, a ne obdelajo:

»Zemlja spi pod mehkim snegom, v tihem miru sanja sanje: (Sledi naštevanje)	— — — — — in o vetru, ki od juga veje ter na krilih nosi Vesno mlado.«
---	--

Uvod je to, dovršeno delo pa ni.

Koncilija: »Pa bom šel na deželo« je iz narodne pesmi vzeti motiv o treh dekletih; prva poje, druga joka, tretja več tega ne zna. Ker nisi samostojno in izvirno predelal in prozaično pripoveduješ, ti verzi ne primejo.

NAŠE SLIKE.

Edgard Maxence: »Zdrava, Kraljica majnika!« — Pomladanski večer je, solnce je pravkar zatnilo za daljnim obzorjem, ki še žari. Mlada žena, sama sredi planjave, pobožno sklepa roke in s tihim glasom šepeta pozdrav majniški Kraljici. Od nekod iz daljave prinaša lahni večerni vetre žalostne glasove zvonov, ki zvonijo »Ave Marija«. Vrsta visokih topolov zapira pogled v daljavo, nebo je nizko, polno grozečih oblakov. Še je lepo, toda ponoči — kdo ve? — morda prihrumi nevihta na pokojno ravan. Žena moli in gleda predse, z očmi priprtimi, kakor da vidi svetel privid. Kaj neki vidi? Morda jo je le tišina in mlačna večerna zarja zazibala v prijetne sanje, kjer se izmed negotovih obrisov prikazuje svetli obraz Nje, ki ji ustne šepečejo tiho večerno molitev...

E d g a r d M a x e n c e, avtor naše slike se je rodil v mestu Nantes v zahodni Franciji. Je eden izmed najbolj darovitih učencev Elije Delaunaya, slovitega francoskega zgodovinskega slikarja († 1891) in Gustava Moreaua, znamenitega čudaškega fanta († 1898), ki je slikal posebno mnogo mitoloških in svetopisemskih prizorov. Maxence se odlikuje v žanrskih scenah in v nabožnih slikah. Združuje velik zmisel za enoten, nežen ton z resnično toplim občutjem. Njegove slike dihajo nekako plemenitost in npravnostno resnobo. — Naša slika visi v slikarski zbirki pariškega mesta, ki je razstavljena v »Mali palači« (Petit Palais).

SLIKE ZA CERKEV V AVBRU.

Avber leži na Krasu, severno od Trsta, v tržaški škofiji, od železniške postaje Dutovlje ali od Štanjela oddaljen dobro uro hoda. Avber je stara naselbina, zgrajena lepo na pobočju griča. Hiše so vse na kupu na južni strani hriba; najvišje sloji stara, s škrljlem krita cerkev. Zvonik kaže čudno baročno streho, ki je v teh krajih, kjer prevladujejo običajni koničasti beneški kampanili (stolpi), redkost. Absida avbrske cerkve je še ohranila značilne gotske oblike. Nekaj višje nad cerkvijo stoji staro gradišče z deloma še ohranjenim ozidjem. S te vzvišene točke je prijazen razgled po hrastovih in borovih gozdičih in po travnikih in pašnikih z značilnimi kraškimi ogradami iz zloženega kamena. Tod župnikuje znani narodni delavec in bivši poslanec v rimskem parlamentu, Virgilij Šček. Ker se je pokazala potreba preslikati avbrsko cerkev, je poklical slikarja Tonea Kralja, ki je lani poslikal volčansko cerkev pri Tolminu in cerkev v Štrugah pri Dobrepoljah.

Prva Kraljeva naloga je bila, da je dal odstraniti velikanski baročni nastavek, ki se je nad velikim oltarjem dvigal prav do stropa, izpolnjeval vso širino abside in kar potlačil krasni marmorni tabernakelj. Tega in lepo marmorno propovednico so prinesli v Avber konec 18. stoletja iz cerkve na Sveti gori, ko je cesar Jožef II. zaprl svetogorsko svetišče s samostanom vred. S tem, da je odstranil nastavek, je Kralj pridobil za njim lepo ozadje, ki ga je uporabil za več velikih slikarskih kompozicij. Na sredi, nad oltarjem, je naslikal prizor, ki predstavlja cerkvenega patrona sv. Nikolaja kot variha pomorščakov. Na divje razburkanem morju plava ladja, ki vidiš samo njen rilec. Zdi se gledavcu, da prihaja ladja iz cerkve same in da se tudi on nahaja na njej. Iz nevihte so prikaže veličastna postava sv. Nikolaja, ki z roko kaže proti nebu in tolaži obupajoče moške in ženske, ki so v nesrečni ladji. Od svetnika izhaja šop svetlobnih pramenov, ki osvetljujejo potapljačo se ladjo. — S to osrednjo sliko sta v miselni zvezi stranski sliki sv. Cirila in Metoda, ki sta po prostoru sicer ločeni. Na evangelijski strani je v presbiteriju še stenska slika sv. Luka, ki slika Marijo. Da je bil tudi zdravnik, nam povedo bolniki, ki prihajajo k njemu po zdravila. Na listni steni je upodobljeno obglavljenje sv. Janeza. Središče in žarišče slike tvori Krstnikova glava, ki jo je pravkar izročil krvnik Salomi. V temni ječi na levi leži svetnikovo truplo, nad stopniščem na desni vidimo Herodovo gostijo.

Razen opisanih je Tone Kralj izvršil še štiri slike v ladji, in sicer v polkrogih pod stropom. Te polkrožne ploskve med loki je slikar uporabil za četvero prizorov iz življenja Marijinega. Ker tvorijo idejno celoto in so tudi po oblikovni plati zelo zanimive, si hočemo te slike (ki jih prinaša današnja Mladika), поблиže ogledati. Kaj predstavljajo, kaj pomenijo?

Prva: angel iz oblakov govori Mariji, ki je molila v svoji sobi, skrivnostne besede oznanjenja. Devica vsa vdana poslušna blagovest iz neba. Lilija klije poleg nje, lilijo drži tudi angel v rokah, le da je ta vsa ožarjena od svetlobe, ki pada tudi na Brezmadežno. Čudo se dogaja.

Druga: vsakdanji prizor iz življenja svete družine. Pokojnost in ljubezen veje iz slike, ki kaže Rednika pri mizarškem delu in Devico-Mater, ki prede. Oba skrbno opazujeta Jezuščka, ki se igra in hoče pomagati sv. Jožefu. Podoba tihe družinske sreče in roditeljske ljubezni.

Tretja: Trpeči Sin nese izmučen težki, sirovi križ, ki lomi in ruši okvir slike. Njegov pogled govori Materi, ki v obupni boli vije roke, naj ne obupa. Tolažeča beseda se izvija obrazu, ki v silni muki izraža še večjo bolečino sočutja in usmiljenja z Marijo in pobožnima ženama, ki sta se zgrudili na tla in si tiščita oči, da ne bi videle groznega trpljenja. Kakšno nasprotje med skupino žensk, kjer se prelivajo same mehke, valovite črte, in Odrešenikom s togim križem! Ljubeča pogleda, polna sinovske in materinske ljubezni, vežeta skupini v enoten dramatičen prizor.

Zadnja: vstali Kristus se prikaže svoji materi. Pred ožarjenim pojavom od smrti vsalega Sinu se Madona zgrudi na kolena. Sreča in strah se mešata na njenem obličju, ki govori: ne moja, ampak tvoja volja... Na kolenih ji leži krvavi prst Veronikin. Iz Kristusovih ran lijejo žarki luči, ki obsevajo klečečo poveljano Marijo.

Vse štiri slike tvorijo miselno in čustveno enoto, ki se stopnjuje od mistične pokojnosti do rodbinske idile, ki se speč izpremeni v dramsko tragiko trpljenja, da končno izzveni in nadzemske glorijske poveljanja. Slike v avbrski cerkvi značijo v razvoju Tonea Kralja velik korak naprej. Nasilnega spreminjanja prirodnih oblik in pretiravanja kretenj je vedno manj, kaže se zdravo hotenje, vrniti se k naravi. Vendar zato duhovni izraz teh postav ni nič manj krepak, še bolj živ in neprisiljen je. Slikar je že skoro docela opustil vso zgolj oblikovno pretiranost in dela s čisto enostavnimi sredstvi na skromen, a notranje tem globlji in bogatejši način. Njegove avbrske slike so res vzete iz življenja, kakršno je. To ni več zasanjani, neresnični svet umetniške domišljije, toplo življenje je, samó višje, trajnejše in posplošnjeno. Vseh slučajnosti, vsega nebitvenega in postranskega je očiščeno. Občutje umetnikovo govori z jasno, vsem razumljivo besedo. Naravnost, brez prisposodob in razumskih pripomočkov.

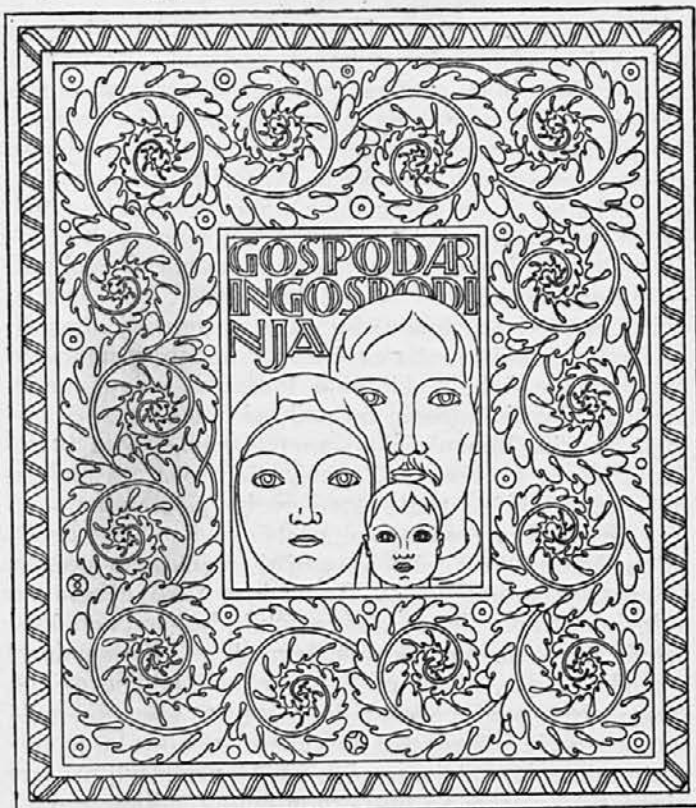
Tone Kralj se zavestno in z vsakim delom odločeneje približuje dolgo iskanemu idealu: samosvojem slogu.

Umetnikova naloga je bila prav težka. Polkrožni okvir pod stropom je bil podan, sredi segmenta pa veliko okno, ki razbija ploskev. Obe polovici združiti, je bila Kralju prva skrb. Kompozicionalno je bilo to skoro nemogoče, če ni hotel podati le posameznih figur. V prizore je mogel zvezati oba člana vedno le z idejno vezjo. To se mu je tako sijajno posrečilo, da skoro ni opazili zevajoče okenske odprtine, ki je grozila uničiti vsak enoten učinek. V izpolnitvi nepravilnih ploskev je pokazal sijajne možnosti rešitve. Poglej samó, kako se linije teles sporedno z lokom upogibajo in tvorijo z okvirom neprisiljeno skladno celoto!

Tone Kralj je z deli v avbrski cerkvi znova potrdil svoj sloves odličnega nabožnega in še posebej cerkvenega slikarja. Delom v Volčah in še prej v Štrugah je pridružil slike za cerkev v Avbru, ki je z njimi pridobila resnično lepo, res domačo in v modernem duhu izvršeno umetnino.

Kraljeve slikarije si je ogledalo tudi italijansko odposlanstvo tržaškega umetnostno-konservatorskega urada. Ti strokovnjaki so Kraljevo delo odobrili in izrazili svojo popolno zadovoljnost in pohvalo.

Vrli avbrski župnik, ki je s tem naročilom dal Kralju možnost ustvariti nov umotvor, naj pa služi za zgled drugim cerkvenim upraviteljem. —a.

O POMLAJANJU IN PRECEPLJANJU SADNEGA DREVJA.

Nešteto je rastlin, ki se v pravem pomenu besede vsako leto pomlajajo kar same od sebe. Na jesen nadzemski deli odmrjejo, korenine ostanejo pa žive. Iz njih požene vsako pomlad nova mlada rastlina. Tako se pomlaja tudi večina vseh trajnic, ki jih gojimo po vrtovih. Premnogo je v prirodi tudi rastlin, zlasti z lesnatim nadzemskim stebлом, ki se same sicer ne pomlajajo, toda rade poženejo iz korenin nove mladike, ako jim v dobi počitka odrežemo nadzemlske dele. To pomlajanje je sicer tudi popolno kakor pri trajnicah, vendar ni tako naravno, ampak bolj ali manj prisiljeno.

Tudi odraslo, da celo precej staro sadno drevo se da pomladiti, toda nikdar ne popolnoma. Edino le vejevje v vrhu (krono) moremo obrezati ali obžagati, da poraste drugo, deblo pa ostane kakor je bilo.

Mnogo je po sadovnjakih sadnega drevja, ki bi bilo hvaležno, ko bi ga pomladili. Tu je drevo, ki ima slabo vzgojen vrh, redko, dolgo in golo vejevje. Tam je zopet drugo, čigar veje vise skoro do tal, tako da ovirajo košnjo, pašo in sploh kretanje pod njim. Prav tako je pomlajanje vrhov potrebno tedaj, kadar jih sklesti huda toča, ki odbije rodni les in poškoduje zlasti mlajše vejevje. Tak »razbit« vrh se težko popravi sam od sebe. Treba ga je močno skrajšati, da zraste novo mlado, zdravo vejevje. Zelo rodovitne sorte, ki v teku let zaradi neprestane rodnosti oslabe in popolnoma zaostanejo v rasti, moramo pomladiti, da se zopet požive. Posebno dobre uspehe dosežemo pri takem drevju, ako ga obenem, ko ga pomladimo, tudi pognojimo. Tudi drevje, ki iz kateregakoli vzroka boleha, da se mu suše vrhovi, ali se mu kako drugače kaže bolehavost, je mogoče včasih še rešiti, ako ga pomladimo in primerno obdelamo.

Pomlajati se da drevje vsakega sadnega plemena, vendar pa so uspehi različni. Najhitreje in najlepše se obrastejo češplje in slive. Tudi jablane in hruške niso posebno občutljive za to operacijo. Najmanj se pomlajanje prilega breskvam in marelicam, dasi se včasih tudi pri teh dveh zelo občutljivih plemenih dobro sponese.

Najprikladnejši čas za pomlajanje je doba, ko drevje počiva, torej od pozne jeseni do pomladi.

Delo samo na sebi sicer ni težavno, vendar je treba, da ima izvrševavec jasne pojme, kakšen je lepo vzgojen vrh sadnega drevesa in kakó je vejevje skrajšati, da bo mogel narasti nov, pravilen vrh. Najprej izžagajmo vse veje, ki so odveč. Tiste pa, kar jih ostane, skrajšajmo za polovico ali celo za dve tretjini. Spodnje veje pustimo najdaljše, proti vrhu naj bodo pa bolj in bolj kratke, da dobi krona složčasto obliko. To je jako važno, če hočemo, da se bo novi vrh razvijal enakomerno in da bo med vejami popolno ravnotežje. Vsako vejo odrežimo ali odžagajmo — če le mogoče — tik pri kaki stranski vejici, ki raste v pravilni smeri. Pokonci rastočo vejo odžagajmo torej pri vejici, ki raste navzven, vodoravno vejo pa pri navpično rastoči vejici. Vodni poganjki ali roparji, ki rastejo tu in tam po starejših, zlasti vodoravnih vejah, so včasih prav izvrstni začetki za nove veje, ako rastejo na prikladnih mestih.

Na skrajšanih vejah pustimo vse stranske vejice in rodni les, da se more razviti dovolj listov, ki privlačijo hrano iz zemlje. Ko bi ogolili vse vejevje, bi drevo tako oškodovali, da bi se ufegnilo celo posušiti, zlasti ko bi vrh obžagali prav na kratko, kakor je potrebno pri precepljanju. Ako pustimo po okrnjenih vejah vse kratke vejice, je tudi popolnoma nepotrebno, da bi puščali kako vejo celo, češ da bi prvo leto, dokler ne narastejo nove veje, odvajala preobilico soka. Posebno napačno pa bi bilo, ko bi pustili take cele veje v vrhu krone. Te bi potem prav posebno divjale na stroške spodnjih vej, ki bi pešale.

Pomlajanje najlaže, najhitreje in najbolj obavlja dva osebi. Tisti, ki je bolj vaje tega dela in ima več izkušenj (gospodar), naj bo na fleh in naj od vseh strani opazuje obliko drevesa. Z dolgo, lahko preklico kaže onemu, ki je na drevesu (odrasel sin, hlapec), kaj in kje naj žaga.

Pomlajeno sadno drevo obenem lahko precepimo, ako nismo zadovoljni s sorto, ali ako je drevo nerodovitno. Za precepljanje namenjeno drevo pomladimo navadno še bolj v živo. Veje žagamo, kjer je koža gladka. Končnih stranskih vejic na skrajšanih vejah ne potrebujemo, ker namesto njih pridejo cepiči, iz katerih ima narasti nov vrh. Pri precepljanju je še posebno važno, da pustimo spodnje veje najdaljše, navzgor jih pa bolj in bolj skrajšamo.

Način cepljenja se ravna po debelosli veje. Drobne precepimo na sedlo, debelejše v žleb ali v razkol. Aprila in celo maja meseca cepimo pa za lubad. Navadno vstavimo na količkaj debelejšo vejo po dva cepiča, da se rana laže in hitreje zaceli.

Pomlajene in precepljene vrhove moramo na vsaj prve dve ali tri leta pazljivo negovati, sicer bi bilo delo zastonj. Med letom, v dobi rasti je treba uravnovati poganjke, iz katerih se naj razvijejo nove veje. Paziti je posebno na to, da jih ne polomi veter in da jih ne preraste in zaduši mladje, ki bujno poganja po skraj-

šanih vejah. Takemu mladju moramo večkrat prišči-pavati vršičke, preveč gosto tudi izrezavati. Vsako pomlad je nujno potrebno, da deloma skrajšamo, deloma izrežemo vse nepotrebne poganjke po vejah in tudi one iz cepiča.

Pomlajanje v zvezi s precepljanjem je dandanes najvažnejše gospodarsko delo v sadjarstvu. Na ta način hitro in jako izdatno pomnožimo sadni pridelek in na preprost način dosežemo listo enotnost v pridelovanju sadja, ki je tako zelo potrebna.

KAKO SE ČEBELE SPORAZUMEVAJO.

Znano je, da poznajo čebele razne barve. Po poskusih so dognali, da jim je najbolj znana modra barva, da pa nič ne poznajo rdeče. Rdečo barvo zamenjajo s črno in so — kakor vsi žužki — slepe za rdečo barvo. To pa zato, ker imamo prav malo takih rdečih cvetic, na katere bi hodile žuželke po med. Pri iskanju medu pa čebel ne vodi toliko barva raznih cvetic, marveč je zanje njih vonj največjega pomena. Težko je dognati, na kakšen način »dopove« čebela, ki je našla kako prav medu polno cvetico, drugim čebelam to novico. Vendar se je nemškemu poznavavcu čebel, Frischu, posrečilo dognati tudi to. S posebno lepljivo barvo je označil posamezne čebele s pičicami in je potem potrpežljivo čakal, da so se povrtnile in opazoval njihovo početje pri povratku v panj. Po dolgoletnih preskušnjah je dognal tole: Čebela, ki se je prav do dobra nasrkala medu na eni cvetki, se je, povrtnivši se v panj, prav čudno vedla: S hitrimi, drobcenimi korakci je stopicljala in brzela v tako ozkem krogu krog sebe, da je ležala v nožanosti tega kroga ena sama celica. Na šestih obdajajočih jo celicah safovja se je vrtela okrog — pa ne vedno v isti smeri: nenadoma se je obrnila in se krog istega središča vrtela v nasprotni smeri. Tako je plesala po četr minute in se zavrtela povprečno po 20krat. Kakor je začela iznenada plesati, je tudi mahoma obstala in brž odletela iz panja k cvetici nazaj. Čebele, ki so čepele krog nje, je njen ples zelo razburil. S tipalicami so se skušale dotikati zadka plešoče čebele in stopicati za njo. Na ta način je vlekla plesoča čebela vse polno drugih tovarišic za seboj. Ko so priletele druge čebele v panj, ki so prav tako našle kako prav medeno rožo, so začele tudi plesati in druge čebele so jim sledile — in tako je čim več čebel zvedelo za bogato zalogo medu. Druge čebele pa ne odletijo kar na slepo za onimi, ki so jim »povedale« novico, temveč si same oiščejo medeno okolico. Vonj cvetja ali medu, po katerem je dišala poročevalka, jim razodene, kakšna je lista cvetica. Čebele poznajo ta vonj in ko letajo, iščejo le tega. Če je n. pr. tista čebela dišala po lipi, tedaj iščejo druge čebele samo lipovega cvetja in se drugih, drugače dehtočih cvetov niti ne dotaknejo. Tako dospe na isto mesto, kjer je bila prej ena sama čebela, po sto in tisoč čebel, zakaj vsaka, ki se je povrtnila v panj, je s svojim plesom »povedala« tovarišicam novico o zalogi medu. Čim pa te zaloge ni več, pa vračajoče se čebele tudi ne plešejo več in nobena čebela ne poleti več v isto smer. Najbolj značilna »govorica« čebel je torej vonj. Zanj imajo čebele na

zadku posebno, z žlezami napolnjeno torbico, ki se dá obrniti (kakor žep, če ga hočeš izprazniti). Ko čebela ta »žep« obrne, močno zadiši iz njega, da je vsa okolica polna tega vonja. »Žepke« izpraznijo, ko izletijo po svojem plesu drugič ven in ko so dospele do zaloge. Tako zadiši vsa okolica krog tiste rože in drugim čebelam jo je potem lažje najti. Poskusili so tudi to, da so raziskovavci življenja čebel s posebno tekočino zlepili »žepke«. Čebela ga ni mogla več obrniti — in dognano je, da je taka čebela privabila le šestino onih čebel, ki so sledile drugim z nezaprtnimi »žepki«. — Tudi z načinom brenčanja se sporazumevajo čebele. One čebele, ki letijo k bogati zalogi medu, brenčijo z višjim glasom od onih, ki hitijo k manjši zalogi. Novejše poskušnje pa spet pravijo, da to brenčanje nič ne pomeni. — Zanimivo je pa še, da plešejo tudi čebele, ki so našle dosti cvetnega prahu — a plešejo drugače kot poročevalke medenih zalog. Nabiravke prahu se vračajo večkrat s polnimi »hlačkami« prahu domov. Tedaj leze taka čebela po safovju navzgor in se začne med drugimi čebelami vrteti. Ne pleše pa v krogu, temveč se zavrti najprej v polkrogu, steče po 2–3 celicah in napravi na drugo stran spet polkrog, tako da se šele oba polkroga strnela v krog. Ko se čebela tako kreta, je povsem mirna in mahlja samo z zadkom. Tudi pri tem plesu, pri katerem so tudi druge čebele mirne, je duh prašnikov dolične rože največjega pomena. Tudi nabiravke cvetličnega prahu se »pomenijo« s tem, kako dišijo prašniki kake cvetice. In temu vonju sledijo in pridejo tako do zaloge.

MATI PRI BOLNEM OTROKU.

Kljub vsej negi in skrbi za otroka skoro nobeni materi ne prizanese še nova skrb: otrokova bolezen. V bolezni se materina ljubezen čisto naravno razodene v pomnoženi skrbi za otroka. Le prisiljena izroči mati skrb za malega bolnika tujim rokam.

V bolezni malega ljubljence pa obhajajo mater čudne skušnjave: iz ljubezni (ki pa seveda ni prava) do otroka kaj rada opusti zdravnikova navodila; zde se ji pretrda. Na otrokovo prošnjo prelomi to ali ono zdravnikovo zapoved. Toda prava materina ljubezen je tudi močna in dopušča — sicer s trepetajočim srcem — celo, da zdravnik reže in žge otrokovo telo, če je treba.

Pri nalezljivih boleznih so bile včasih matere premalo skrbne. Mnoge se pa nagibljejo danes na nasprotno stran. Prestrašijo se, če le slišijo govoriti o ošpicah; ne pošljejo otrok v šolo, ker so čitale, da se ie nekje pojavila škrlatica. In vendar naj kakor povsod, tudi tu hodi mati po zlati srednji poti. Ne sme misliti, da kar sveži zrak na cesti okuži s svojimi bacili njenega otroka. Prepričana naj bo, da se tudi šola ravna po zdravstvenih predpisih in dela vprav na korist staršev, ko strogo pazi na zdravstvene razmere med šolsko mladino.

Mati naj tudi v bolezni otroka ne razvaja: ne v jedi ne v ležišču in ne v snagi, ki je prvi pogoj za zdravje. Ako ga je v zdravih dneh navadila pokorščine, ji tudi v bolezni ne bo težko uveljaviti zdravnikovih in svojih lastnih navodil, ki so vendar vsi le otroku v korist.

A. L.

EGIPČANKE.

Ženske iz jutrovih dežela so se osvobodile: nič več si ne pokrivajo obraza, haremi so se odprli, ženske potujejo same po svetu. Obiskujejo evropske šole, so učiteljice, profesorice, doktorice. Kljub osvobojenju pa imajo nazore, ki bi bili kaj koristni za mnoge Evropanke. Takole pišejo same o sebi:

»Detomorov ne poznamo. Tudi umetni splav zelo obsojamo pri nas in ga imenujemo umor. Nezakonskih otrok ne poznamo. Če je kak otrok rojen izven zakona, ga po naši veri prištevamo k zakonski družini. Če je bila mati takega otroka ničvredna, mora oče skrbeti za to, da vzame otroka za svojega in ga sprejme v družino k drugim svojim otrokom. Prelom zakona kaznujemo s smrtjo — prav tako tudi vlačugarstvo. Za to se bavimo egipčanske ženske z drugimi vprašanji. Nočemo, da bi bile enakopravne z moškimi. Saj so ženska dela in zmožnosti čisto drugačna kakor moška. Hočemo biti tovarišice moža. Mohamed je dejal: »Paradiž je v rokah matere.« In po besedah korana pravzaprav ni dovoljeno mnogoženstvo. Koran pravi: »A če se bojite, da bi bili nepošteni, pa imejte le eno ženo.« — Borimo se zoper javne hiše, a je ta naš boj težak, ker je tujcem dovoljeno, da si za svoj denar izlahka ustanavljajo take hiše. In ni egipčanskega zakona, ki bi mogel prepovedati to. Za volivno pravico se ne pehamo. Zahtevale jo bomo, ko bomo dovolj zrele za to. Res je pa, da je krivično, da sme voliti vsak moški, čeprav je tepec in nepismen, ženske pa ne bi smele, čeprav bi bile bolj razumne. Imamo vzgojevališča za deklice in žene, kjer poučujemo tudi o strežbi bolnikov, o negi dojenčkov, o telesni negi sploh. Dosegle smo, da je po zakonu določena starost za možitev. Dekleta se smejo poročiti, ko so izpolnile 16. leto, mladeniči pa, ko imajo 18 let. Da smo to dosegle, je velik napredek, saj so morale časih deklice, ki so bile še v otroški dobi, kar koj v zakon. Odtod je izhajalo veliko socialno zlo, množile so se bolezni in otroci so umirali v večjem številu.«

PES IN REVEŽ.

Štirje gospodje so sedeli v senčnici in pili črno kavo. Tedaj je začel domači pes srdito lajati. Neki borno oblečen človek je prinesel gospodarju časopis. Ko je odšel, je dejal domači sin: »Čudno, kako so psi gosposkih hiš hudi na slabo oblečene ljudi. Nedavno je naš Karo nekemu vajencu kar hlače raztrgal.«

Tedaj se je poslovil od njih gospod, ki je bil prvičkrat v tej družbi.

»No, smodnika pa ta človek ne bo iznašel! Da saj je zapisano: Blagor ubogim v duhu...« Drugi pa je dodal: »Zal, da tvoj 'blagor' ne drži, sicer bi bilo temu trikrat 'blagor', ker je bilo res vse tako neduhovito, kar je povedal.« In tretji je dostavil: »Saj je menda sam spoznal, ker je končno le utihnil.«

Domačega sina pa je ta obsodba pogrela in je dejal: »Pravzaprav mi nismo nič boljši od psa, ki revežem obleke trga. Duševnega reveža takole dajemo, čeprav je sicer dober človek! Le kakšen pes je človek, kadar takole po dobrem kosilu v senčnici črno kavo pijel!«

Vsi trije so se zagledali v skodelice in pridno mešali kavo.

F. W. F.

KAKO SI DOBRO OBLEČENA.

Pravijo, da obleka naredi človeka. Res je — toda bolj prav bi bilo, zlasti o ženskah reči: obleka r a z - odeva človeka — zakaj ženska obleka ni zgolj zunanost. Je prav golovo odsev ženske notranjosti. Obleka razodene skoro brez izjeme vso notranjost ženske, to se pravi, kako je z njenim okusom, kako z njeno nrvnostjo, kako z njeno izobrazbo, kako z njenim materinstvom, devištvom itd. Na prvi pogled spoznaš, katera ženska je taka, da moreš o njej reči, da je d o b r o o b l e č e n a. S tem ne mislimo, da je oblečena bogato, dragoceno, vendarle pa je skozi in skozi moderna — pa vendar nima nič takega v kroju in blagu, na kar bi mogel pokazati s prstom. Z obleko razodene vsaka ženska posebno svojo notranjo svojskost, neko dušno skladnost in ubranost ali pa — seveda — tudi prav nasprotno. Zato je prevazno, da si tako oblečena, da ne do obleka na tebi ne laz ne hinavščina. Naj bo torej obleka v pravi ubranosti s telesnostjo in duševnostjo. Ob tej priliki se spominjamo slike z naslovne strani nekega moanega lista. Predstavljal je močno debelusno gospo, ki se gleda v zrcalo in se ji zdi, da je prav tako vitka in tenka, kakršna je bila ona gospodična, na kateri je gospa občudovala obleko. (V vele-mestnih trgovinah so nastavljene posebne gospodične samo zato, da pomerjajo obleke in se kretajo v njih pred kupovankami. Gospe, ki si pridejo kupit kako obleko, si morejo prav natančno ogledati obleke na teh živih »moaelih«.) Kupila je obleko, misleč, da se bo tudi njeni močni postavi tako lepo prilagala, kakor se je vitki postavi lepe prodajalke. Prezrla je svojo služkinjo, ki se je posmehovala, videč svojo gospo, kako leze v pretesno novo obleko. Seveda je bila gospa, dasi v najmodernejši, krasni obleki, na vso moč smešna. Okusa ni imela prav nič, ni vedela, kaj pristojna njej.

Ni treba, da bi bila dobro oblečena ženska vitka, tenka ko šivanka. Tudi ni treba, da bi bila mlada, nasprotno — celo dobro je, da ni več mlada, ker si je v teku let privzgojila vsaj nekaj okusa ali si ga je izpopolnila, če ga prej ni imela. In dalje ni treba, da bi imela dobro oblečena ženska zvrhane kupe oblek, polne omare najnovjših, najizbranejših toalet. Pa navzlic temu — vse jo gleda, vsem je všeč, ker zna n. pr. nositi svojo črno obleko tako kakor je prav, ker si zna položiti »mačka« krog vratu, zna imeti dostojno razkrit vrat, zna nositi tudi kralke rokave. Ni tisto poglavitno, da te za en večer, za eno uro vse občuduje in hvali tvojo obleko. Najvažnejše je to, da si z m e r a j, t r a j n o dobro oblečena. Take ženske ne bodo premočili bajnobarvasli vzorci najmodernejšega blaga; rekla si bo, da to ni zanjo, pa čeprav je še tako moderno. In tudi za razne, dasi lepe kroje, se ne bo zavzela, vedoč, da bi bila ona v takih oblekah samo smešna. Kar velja za obleke, velja tudi za klobuke. Vedeti moraš, kakšna barva pokrivala se bo skladala z barvo tvojih las; kakšna oblika pristojna obliki, barvi tvojega obraza. Dobro oblečena ženska bo nosila taka pokrivala, ki pristojajo n j e n e m u obrazu, in ne takih, ki so videti lepi samo v izložbenem oknu.

Ker je pa okus navadno že prirojen, v krvi, je težko zahtevati, da bi bile vse ženske dobro oblečene. Zato je prav in dobro, da gre s teboj v prodajalno kaka znanka, o kateri veš, da ima okus. Pomagala ti bo izbirati in njenemu nasvetu se lahko zaupaš.

KUHARICA.

JEDILNI LIST

za pomladanske tedne:

Soboia. Kosilo: Juha, špinačni ponvičnik (šeberle), goveje meso v zeliščni omaki (Ml. 1923, str. 271) s krompirjevim pirejem. Zapečenec iz Knajpovega kruha s peno (Ml. 1926, str. 198). — Večerja: Krompirjevi hlebčki z berivko in v trdo kuhanimi jajci.

Neaelja. Kosilo: Kislična juha, florentinski zrezki (Ml. 1927, str. 238), tirolski štrukelj iz shajanega krompirjevega testa (Ml. 1927, str. 38); za kompot rabarbara (Ml. 1925, str. 198). — Večerja: Možgani v majonezi (Ml. 1926, str. 398).

Ponedeljek. Kosilo: Zelena juha (Ml. 1927, str. 358), ocvrti vampi s kisló repo in pečenim krompirjem, pomarančni orehovi rogljiči (Ml. 1926, str. 158). — Večerja: Vampova potica z berivko in fižolom.

Torek. Kosilo: Riževi cmoki v juhi (Ml. 1927, str. 78), goveje meso s smrčkovó (mavrahovó) omako in makaroni (Ml. 1924, str. 192), sadni pomarančni kruh (Ml. 1926, str. 158). — Večerja: Ošalo goveje meso s fižolovo polivko, mrzlo, z drobnjakom, kava in šartelj.

Sreda. Kosilo: Ruska porova juha, telečja pečenka z berivko in praženim krompirjem, rabarbarova torta (Ml. 1925, str. 236). — Večerja: Pomladanska jajčna potica (Ml. 1923, str. 191), krompirjeva solata s preprosto majonezo (Ml. 1928, str. 158).

Četrtek. Kosilo: Francoska krušna juha (Ml. 1925, str. 471), švedska bržola z dušenim rižem, ocvirkove pogačice št. 1 (Ml. 1925, str. 118), kompot. — Večerja: Hrenovke s krompirjem v papriki.

Petek. Kosilo: Solatna juha z rižem, krompirjeva jajčna jed, kuhani pehtranovi štruklji, sir, pomaranče in črna kava. — Večerja: Zeliščno sirovo maslo s kruhom in krompirjem v oblicah. (Zeliščno maslo glej Ml. 1926, str. 238), mlečen riž.

Opomba: Dobili smo nekaj pisem od naročnikov Mladike, ki izražajo veliko zadovoljnost s temi jedilnimi listi. Zopet drugi pišejo: Vse lepo, toda preimenitno! Ne zmoremo. Imajo oboji prav. Saj ti jedilni listi niso tako zamišljeni, da bi vsaka družina in kar vsak dan to in tako jedla. Izbira je za razne prilike (n. pr. obisk sorodnikov, god, krst itd.) Vsaka gospodinja bo po svojem okusu in gmojni moči porabila to, kar ji najbolj prija.

Špinačni ponvičnik (šeberle) za v juho.

Mešaj za oreh sirovega masla ali masti in en rumenjaka; prideni štiri v mleku namočene in ožefe žemlje, sneg enega beljaka, nekaj soli in 2–3 žlice kuhane, odčejene in sesekljané špinače; stresi v pomazan model in kuhaj v sopari 30–40 minut. Pečenega zreži in stresi v precejeno juho.

Kislična juha.

Naberi za veliko pest (8 dkg) kislice, jo operi in zreži na debele rezance. Nato razgrej v kozi za jajčno velikost sirovega masla ali masti; prideni zrezano kislico, jo premešaj, pokrij in duši $\frac{1}{4}$ ure; nato prilij 2 litra gorke vode ali juhe od kosti, ščep popra, soli in kuhaj vse skupaj še 20–30 minut. Juho zlij na zlate rezine.

Ruska porova juha.

Raztopi v kozi za veliko žlico masti ali za drobno jajce sirovega masla; prideni dva srednje debela oprana in na rezance zrezana pora in žlico vode; pokrij in duši četrt ure, da se por nekoliko zmečča. Nato

prideni dva precej debela, oprana in na kosce zrezana krompirja, nekoliko soli in pokrito duši med večkratnim mešanjem, da se krompir nekoliko zmečča. Nato zlij krompir in por z $1\frac{1}{2}$ litrom vode ali kostne juhe, prideni ščep popra in kuhaj vse skupaj četrt ure. Sedaj preflači vse to in preflačeno stresi nazaj v kozo ter prilij $\frac{1}{4}$ litra nezavretega mleka. Ko vse skupaj prevre, stresi juho na opečene krušne rezine. Zelo okusna in zdrava juha.

Fižolova mrzla polivka z drobnjakom.

Preflači skozi penovko $\frac{1}{4}$ litra kuhanega fižola; primešaj mu za žlico olja, 2–3 žlice kisa, žlico na drobno zrezanega drobnjaka, nekaj zrn soli in eno v trdo kuhano jajce, ki ga olupiš, dobro seseklaj in prideni fižolu. Vse skupaj zmešaj in obloži meso.

Ocvrti vampi.

Očiščene in mehko kuhane debele vampe še gorke zreži na tri prste dolge in široke kose, povajljaj jih v moki, raztepenem jajcu (ki si mu primešala dve žlici mrzlega mleka) in v droblinah ter jih naglo po obeh straneh rumenkasto ocvri. Vampe lahko takole kuhaš: prvi dan jih postaviš 1–2 uri na hladno in jih drugi dan skuhaš do mehkega. Ali če jih potrebuješ za večerjo, jih kuhaš že dopoldne, pustiš v pečici in jih zvečer skuhaš do mehkega.

Vampova potica.

Razreži štiri žemlje na majhne kocke in jih v skledi polij s $\frac{3}{8}$ litra mrzlega mleka. V skledi pa zmešaj tri žlice kisle smetane, tri rumenjake, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, nekoliko soli; prideni na drobno sesekljané vampe ($\frac{1}{4}$ kg, seveda kuhane), ščep popra, napojene žemlje in sneg treh beljakov. Vse skupaj dobro premešaj in stresi v dobro pomazano kozo ter peci v srednje vroči pečici pol ure.

Pečen krompir.

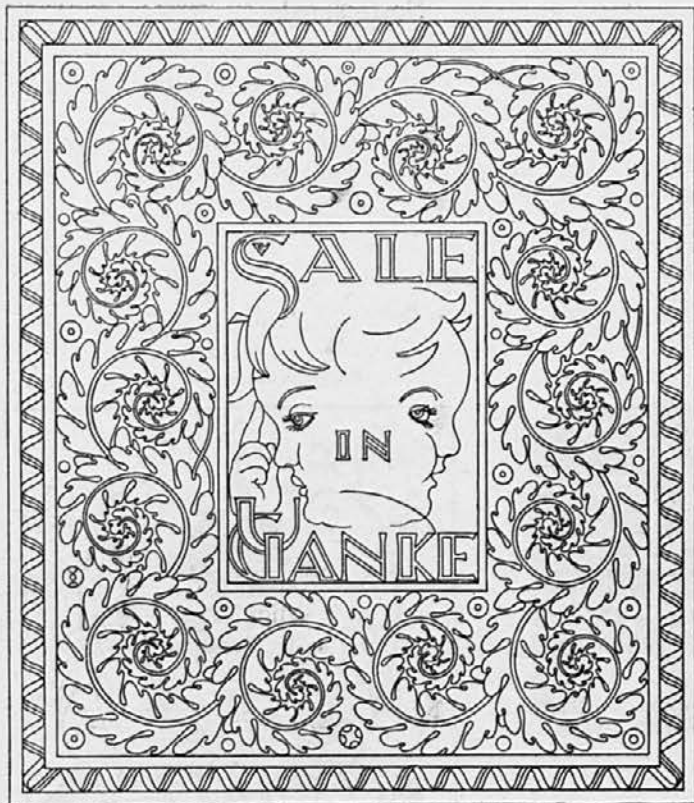
Krompir (bolj droben) olupiš, operiš in ga prereži čez polovico. Stresi ga v lonec, ga osoli in ko zavre, ga kuhaj pet minut. Nato krompir odcediš in stresi v kozo ali na pekačo, v kateri si razgrela nekoliko masti; vsakega obrni, da je ves nekoliko masten, potresi ga z drobno zrezanim zelenim peteršiljem in postavi za pol ure v pečico, da se speče.

Krompirjevi hlebčki.

Deni na desko pet olupljenih preflačenih ali nastrganih krompirjev, 2 rumenjaka, veliko žlico kisle smetane, nekoliko soli in 4–5 žlic moke, da napraviš testo, ki ga narahlo razvaljaj za prst na debelo in zreži s krofovim obodom v hlebčke; pokladaj hlebčke na pleh na vročo mast in jih postavi na precej vročo pečico. Ko se zarumene, jih obrni in ko so tudi po drugi strani rumeni, jih postavi na mizo.

Krompir v papriki.

Olupiš in zreži na kocke dva olupljena krompirja. Deni v kozo žlico masti, drobno na listke zrezano čebulo, ščep sladke in ščep pekoče paprike; ko se čebula zarumeni, prideni pripravljeni krompir. To pari med večkratnim mešanjem 10 minut, osoli ter prideni žlico paradižnikove mezge, nekoliko drobno zrezanega zelenega peteršilja in prilivaj počasi $\frac{1}{4}$ litra gorke vode. (Ako hočeš, prideni tudi nekoliko kumne.)

ZA SMEH.

Čas je zlato.

Agent: »Kaj pa je to? Prej ste mi rekli, naj pridem pozneje, zdaj me pa ven mečete.«

Trgovec: »Prej Vas nisem utegnil.«

Po svetopisemsko.

Na družinski zabavni večer je bil povabljen tudi znani pianist profesor N.

Na programu je bila tudi klavirska skladba, ki jo je proizvajala domača hčerka.

»No, gospod profesor,« se obrne gospodar do pianista, »kako se Vam zdi, da igra moja hčerka?«

»Bi že bilo,« odgovori pianist, »samo preveč po svetopisemsko igra.«

»Kako to, po svetopisemsko?« se zavzame gospodar.

»Da ne ve levica, kaj dela desnica.«

Pri spiritistični seji.

»Ali si ti duh mojega moža?«

»Sem.«

»Dovej, dragi mož, ali si srečen na onem svetu?«

»Silno srečen.«

»Bolj kot si bil z menoj?«

»Stokrat bolj.«

»Kje pa si zdaj?«

»V peklu.«

Vljudni prodajavec.

V trgovini pomerja dama čevlje in reče: »Ali se Vam ne zdi, gospod, da imam eno nogo večjo ko drugo?«

Prodajavec: Nikakor ne, gospa! Temveč ta nožica je še manjša ko druga.«

Nevihla.

Zena: »Dvakrat je že treščilo, ti pa še čakaš. Tak zažgi no brž, kaj mečkaš, ali ne veš, da smo denarja potrebni.«

Mož: »Molči, baba! Ta tresk je sosedov. Moj je šele četrti.«

Lovska sreča.

Zena (možu, ki je prišel z lova): »Ali si kaj zadel?«

Mož: »Sem.«

Zena: »Ali je že v kuhinji?«

Mož: »Ne, v bolnici.«

Nespečnost.

Drogist (ki so ga ponoči zbudili): »Kaj pa je tako zvonjenje? Kdo pa je?«

»Lepo Vas prosim, odprite, če ne znorim; jaz nikakor ne morem zaspati.«

Drogist: »Žakaj pa ne greste v lekarno?«

»Sem že bil, ampak tam nimajo — caherlina!«

Obzirnost.

Turist pride v vas in išče gostilno. Ko jo najde, začuje iz nje strašno vpilje in razsajanje. »Kaj pa je?« vpraša v veži gospodinjo.

»E, nič, — župana mečejo na cesto, ker se ne upajo vpricho njega pretepati.«

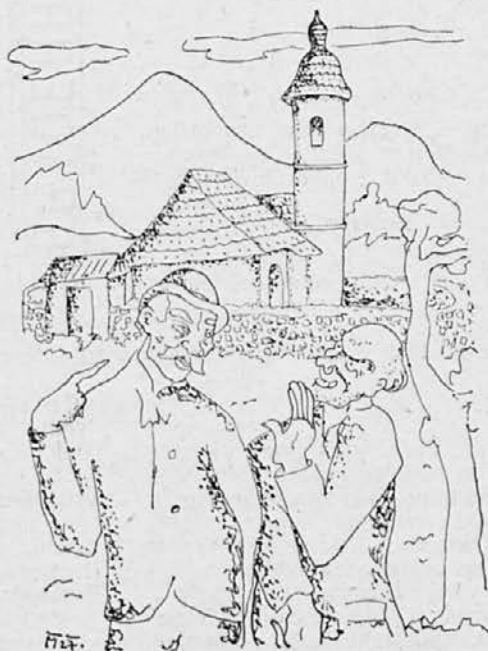
Trdna betica.

Zena (možu štirinajst dni po pretepu): »Ti, zdaj je pa že zadnji čas, da greš k padarju in si daš fiste črepinje iz glave pobrati, če ne mi boš vse blazine raztrgal.«

Dobro se mu je odrezal.

Tujec (ki si ogleduje župno cerkev v Mokri vasi, cerkovniku): »V tole cerkvico vendar ne gredo vsi župljani.«

Cerkovnik: »Res je, gospod! Če gredo vsi noter, ne gredo vsi noter. Če pa ne gredo vsi noter, gredo vsi noter. Pa ne gredo vsi noter, zato gredo vsi noter.«

Res je.

Morivca vedejo počasi in slovesno na morišče, ljudje pa hitijo, letijo, tečejo in se pehajo mimo njega, ker hoče vsak prej priti in si priboriti boljši prostor. Obsojenec gleda in gleda to vrvenje, nato pa pravi: »I, ljudje božji, kam pa tako norite, saj brez mene tako nič ne bo!«

Nesramnost.

Domači zdravnik: »Žastran take malenkosti bi me pač ne bilo treba tako pozno klicati iz gostilne in družbe.«

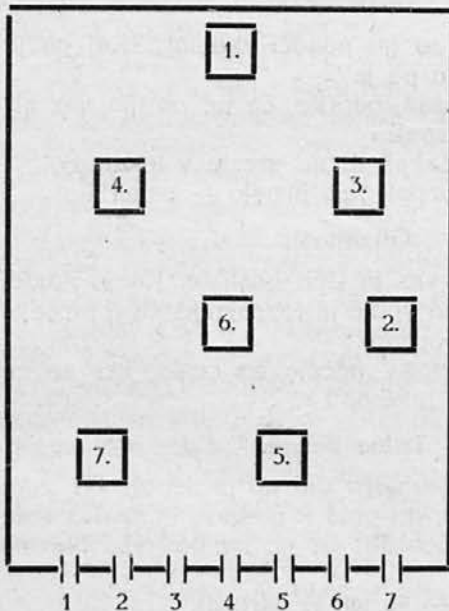
Bolnik: »A, v družbi ste bili? Oprostite, gospod doktor, tega nisem vedel. Mislim sem, da ste že zdavnaj doma v postelji!«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIC - DOMEN, Zgonik, p. Prosek, Italija.

Polji, ki se ne križajo.

(Domen, Zgonik. — 17 točk.)

Je sedem hiš na ograjenem prostoru, na katerega južni strani imajo lastniki vsak svoj vhod in pot do hiše. Čudno pa je, da se poti ne križajo. Kako je to mogoče?

Ničle.

(Emil Čeh, Maribor. — 8 točk.)

0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0

Prečrtaj šest ničel tako, da ostane vedno, ako štejemo od leve na desno in od zgoraj navzdol, s o d o število ničel!

Šaljivka.

(Radoš, Stari trg. — 7 točk.)

Kateri osel je poslopaču najmanj po volji?

Rešitve je pošiljali do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Sent Vid nad Ljubljano.

REŠITEV UGANK V APRILSKI ŠTEVILKI.

Jagnje. Začni zgoraj pri ušesu s črko »v« in nadaljuj nato s tisto črko, ki ima nad seboj isto znamenje. Ko se vrneš do črke »v«, nadaljuj na nasprotno stran s črko »k« i. t. d. Dobiš: Vesele velikonočne praznike! Mladika.

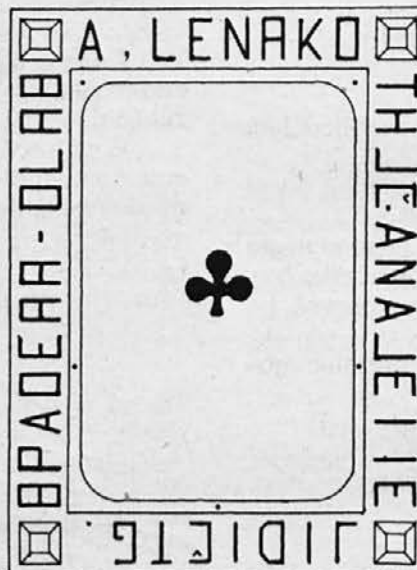
Šaljivka: Uganka.
Demant: 1. Ufa, 2. Štritar, 3. garancija, 4. zadolženost, 5. orangulan, 6. kavalir, 7. vrl; Finžgar.

TIZ, AKNE, ZA AKL, ISR, JAS
KRB, AST, KRE NOG, RAS, POS
TIR, CEN, ENI AZM, AST, SGR

Križev as.

(Miroljub, Vižmarje. — 15 točk.)

Vraza: Osel, osla.

Črkovnica: Tripolis, Veronika, Vrhpolje, parabola, Lovrana, svetost, pismenka, Belinci, jetničar, Benjamin, Ilijada, paradiž, Dragomer, Slavomir, Prešeren, Debrecin; Teharski plemiči, Benjamin Ipavec.

Črkovna podobnica. Začneš v velikem pravokotniku s prvo črko v levem kotu zgoraj, nato pa spodaj.

Pesniška zbirka.

(Bogoslav M., Lož. — 13 točk.)

A. Žužek Tine Debeljak
Jože Pogačnik A. Remec
Fr. Albrecht J. Okoren
A. Ocvirk France Vodnik
T. Seliškar Anton Podbevšek
Griša Korilnik St. Majcen
Tone Vodnik Stano Kosovel.

Dva pregovora.

(Janez Ložar, Ljubljana. — 14 točk.)

1. II, D, V, 9, L, 7, IX — 2, I, III, IV — C, II, 7, I, 7 — J, 3 — X, E — M, IV, X, 6, K, IV — VI, 7, B, 7, 2.
2. I, S, V, 4, 9, VII — V, 9, 4, 10, VII — 10, VII — P, 5, X, III, 9, A, VI, O — C, 9, 2, 5, 2 — X, II, III, Z, U — X, R, 4, N, VII.

Prav tako v malem pravokotniku. Dobiš: Kar si človek naprti, nosi do smrti. Provizoričen slavnbi narčrt: Kamen do kamna palača.

Okvir za sliko. Zgoraj: Leopold; spodaj: Kočevje; levo: Ludovik; desno: Domžale.

Lestvica: 1. obrv, 2. Jošt, 3. rman, 4. ikra; na straneh dobiš: Josip Jurčič, Cvel in sad.